

Utgitt av Kulturrådet

ISBN: 978-82-8105-153-9

Kulturrådet
Postboks 4808 Nydalen
0422 Oslo

Tlf: +47 21 04 58 00
post@kulturradet.no

www.kulturradet.no

Forsideillustrasjon: *Stjernekamp* – fortellingen om et Norge med relativt sterk økonomisk vekst, men lav oppslutning om kollektive løsninger.
Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth

Kulturrådets utgivelser omfatter forsknings- og utredningsarbeider med relevans for Kulturrådet, for norsk kulturliv og for forskere på kulturfeltet. De vurderinger og konklusjoner som kommer til uttrykk i utgivelsene, står for den enkelte forfatters regning og avspeiler ikke nødvendigvis Kulturrådets oppfatninger.

Materialet er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor. For mer informasjon om Kulturrådet og Kulturrådets utgivelser: www.kulturradet.no

Kulturrådets forord

2020 ble et helt annet år enn noen hadde sett for seg, da vi i Kulturrådet satte i gang arbeidet med Scenarier for framtidens kultursektor. Store deler av kultursektoren mistet mesteparten av sitt inntektsgrunnlag mer eller mindre over natten den 12. mars. Nedstengningen som ble iverksatt våren 2020 ser ut til å vare, og konsekvensene av pandemien vil komme til å prege samfunnet i lang tid. Framtidsutsiktene til mange kulturaktører er nå så annerledes enn for bare ett år siden, at det er all grunn til å styrke Kulturrådets strategiske beredskap.

Vi har utarbeidet denne rapporten i samarbeid med Samfunnsøkonomisk analyse og med innspill fra representanter fra sektoren, for å se for oss hvordan det norske samfunnet og kulturlivet kan se ut om 15 år. Å arbeide med scenarier som metode innebærer å lage bilder av framtiden. I dette tilfellet scenariofortellinger om kultursektoren i 2035. De fire scenarioene vi presenterer er ikke nødvendigvis de mest sannsynlige eller mest ønskelige, men de skal være relevante og bygge på analyser av endringsfaktorer i samfunnet. Rapporten er skrevet mens pandemien foregår og den reflekterer over pandemiens virkninger. Vi har likevel valgt å vie mest oppmerksomhet til andre drivkrefter som vi mener vil prege kultursektoren i framtiden.

Scenarioene er laget for å inspirere og provosere til strategiske diskusjoner, både blant aktører og institusjoner i kultursektoren selv og i kulturpolitiske debatter. Vi oppfordrer derfor til å ta scenarioene i bruk.

Nå ser vi frem til diskusjonen om hva slags retninger norsk kulturliv kan ta i årene som kommer. Hvordan blir den økonomiske utviklingen i Norge når oljeproduksjonen reduseres? Vil det fortsatt være støtte i befolkningen til å bevilge store offentlige tilskudd til kunst og kultur? Hva skal være statens ansvar og rolle i kulturpolitikken og hvor mye vil private givere påvirke sektoren? Vil det digitale snart overskygge analoge kulturuttrykk? Hvordan vil et økt mangfold av stemmer og bakgrunner utvikle den offentlige samtalen? Blir det et større ytringsrom og større takhøyde enn vi opplever i dag eller vil vi i større grad snakke til og med våre likesinnede? Dette er noen av de mange spørsmålene vi søker svar på når vi forsøker å se inn i framtiden.

Utsiktene er mørke for mange kulturaktører for øyeblikket, men det er Kulturrådets ansvar å se framover med håp om lysere tider. Vi håper derfor scenarioanalysene kan danne et godt utgangspunkt for å reflektere over muligheter og utfordringer for framtidens kultursektor og kan være en god anledning til å løfte blikket og til at vi kan tenke framover sammen.

Jeg vil rette en særlig takk til alle deltakerne på arbeidsverkstedene for engasjement og viktige bidrag til scenarioanalysene, og til prosjektgruppa som har drevet arbeidet fra Kulturrådets side. Prosjektgruppa har bestått av Mari Johansen, Andreas Skauen Pedersen, Birgitte Solbu og prosjektleder Ellen Aslaksen.

Kulturrådet takker også Samfunnsøkonomisk analyse for godt samarbeid og styringsgruppa for prosjektet for gode innspill til arbeidet. Styringsgruppa har bestått av Kristin Karlsrud Haugse fra Digitaliseringsdirektoratet, og Annelene Svingen, Mariann Komissar og Renate Enemark Bergersen fra Kulturrådets administrasjon

Kristin Danielsen
Direktør Kulturrådet

Forord

Den pågående covid-19-pandemien har på en ekstraordinær måte endret forutsetningene for alle kulturaktiviteter. De umiddelbare virkningene av pandemien har vært og er fortsatt dramatiske for norsk kultursektor. Vi trenger å forstå hva «den nye normalen» vil bli, og hvilke samfunnsmessige endringer kulturaktørene må forholde seg til. Denne rapporten inneholder fire scenariofortellinger for kultursektoren i Norge i 2035. Rapporten er skrevet mens pandemien pågår, men vi forsøker å se forbi pandemiens virkninger.

Rapporten er skrevet av Samfunnsøkonomisk analyse AS på oppdrag fra Kulturrådet og utarbeidet i tett dialog med kultursektoren. Samfunnsøkonomisk analyse AS og Kulturrådet har arrangert to arbeidsverksteder og gjennomført utforskende intervjuer i arbeidet med rapporten. Arbeidsverkstedene og intervjuene er sentrale datakilder, og vi retter en stor takk til alle som deltok.

I arbeidet med rapporten har vi hatt jevnlig dialog med prosjektgruppen i Kulturrådet, som har bestått av Ellen Aslaksen, Mari Johansen, Andreas Skauen Pedersen og Birgitte Solbu. Vi ønsker å takke for et svært godt samarbeid ved gjennomføringen av arbeidsverkstedene og gode faglige diskusjoner underveis i prosjektet.

Oslo, 28. januar 2021

Rolf Røtnes
Prosjektleder
Samfunnsøkonomisk analyse AS

Innhold

Kulturrådets forord	03
Forord	04
Innhold	05
Sammendrag	07
Kapittel 1	
Bakgrunn og metode	11
Formål	11
Avgrensning og begrepsbruk	11
Arbeidsprosess og rapportstruktur	12
Kapittel 2	
Kultursektoren i Norge	13
Kulturpolitikken	14
Kulturinstitusjonene	17
Kulturarbeiderne	18
Publikum	20
Kapittel 3	
Hva vil forme kultursektoren framover?	23
Politikk og lovreguleringer	23
Den norske økonomien	24
Demografi og bosetting	26
Digitalisering og teknologisk utvikling	28
Sosiokulturelle forhold	29
Miljø og klima	31
Kapittel 4	
Utvalgte drivkrefter i scenarioene	33
Den økonomiske utviklingen i Norge	35
Aksept for kollektive løsninger	37
Drivkrefter som utspiller seg i alle scenarioene	38
Kapittel 5	
Scenariofortellinger	40
Lykkeland	42
Stjernekamp	47
Vestavind	51
Himmelblå	55

Kapittel 6	
Scenarioene på tvers	58
Det norske samfunnet	58
Kultursektoren	59
Framskrivning av antall sysselsatte kulturarbeidere i scenarioene	62
Referanser	66
Vedlegg 1 Tabeller	69
Vedlegg 2 Deltagere på arbeidsverkstedene	71

Sammendrag

Kultur har vært en del av samfunnslivet i gode tider og gjennom kriser. Enten kulturen er underholdende, vakker eller provoserende, søker folk mot kulturuttrykk for fellesskap, ytring og refleksjon og for å forstå seg selv og samfunnet bedre. Kunst og kultur bidrar til å danne, forme og styrke fellesskap, og et rikt kulturliv anses som viktig i et velfungerende demokrati.

Vi forventer at befolkningen vil fortsette å etterspørre kulturuttrykk og oppsøke kulturarrangementer når vi etter hvert kan legge pandemien bak oss. Men det er mange typer kulturuttrykk og aktiviteter som konkurrerer om publikums tid og oppmerksomhet.

Folks søken etter og forbruk av kulturgoder imøtekommes blant annet av kultursektoren i Norge. Den omfatter kulturarbeidere, institusjoner og arenaer som legger til rette for å produsere, bygge kunnskap om, bevare, formidle og tilgjengeliggjøre kunst, kulturuttrykk, kulturopplevelser og kulturarv. Aktørene opererer i en blandingsøkonomi der frivillighet, markedsøkonomi og offentlige tilskudd virker sammen.

Det økonomiske handlingsrommet i kulturpolitikken ventes å ha stor betydning for utviklingen i norsk kultursektor framover. Det gjelder også sektorens evne til å imøtekomme publikums preferanser og betalingsvilje. I dette ligger også evnen til å utnytte ny teknologi. Aldring, sentralisering og hvordan det norske samfunnet greier å tilpasse seg utslippsmål og endringer i klimaet vil også kunne påvirke sektoren.

Vi har utarbeidet denne scenarioanalysen for å gi Kulturrådet og kulturfeltet et felles grunnlag for strategiske diskusjoner om sentrale drivkrefter som ventes å påvirke sektoren framover.

Kultursektoren har sin egen dynamikk, men den vil like fullt være påvirket av samfunnsmessige drivkrefter som påvirker det norske samfunnet bredt. I denne rapporten drøfter vi sentrale samfunnsmessige drivkrefter. Rapporten inneholder fire scenariofortellinger for å illustrere hvordan det norske samfunnet og den norske kultursektoren kan se ut i 2035. Vi har utarbeidet de fire fortellingene ved å kombinere to drivkrefter som er ventet å ha stor relevans for sektoren framover, og som er genuint usikre.

Den ene drivkraften er norsk økonomi. Etter mange år med sterk vekst i norsk økonomi er det i dag større usikkerhet enn på lenge. Usikkerheten er blant annet knyttet til framtidig produktivitetsutvikling, investeringer i og avkastning fra petroleumsaktivitet, omstilling til lavutslippssamfunn og utgifter til helse- og omsorgstjenester. Slike faktorer er med på å bestemme om det offentlige og husholdningens økonomiske handlingsrom vil avta eller vokse framover.

I en framtid med relativt høy økonomisk vekst vil Norge ha mange virksomheter som tilpasser seg nye globale markedsmuligheter. Virksomheter og næringer som kan

konkurrere internasjonalt, er gjerne kjennetegnet av høyt innslag av teknologi og kunnskap. I en framtid med høy økonomisk vekst antar vi at en relativt stor del av aktiviteten – i økonomien generelt og i kultursektoren spesielt – foregår i og rundt byene og i næringer og virksomheter med høy lønnssevne.

I en framtid med relativt sett svakere økonomisk utvikling legger vi til grunn at en større andel er sysselsatt i aktiviteter, virksomheter og næringer med noe lavere lønnssevne relativt sett. Et typisk trekk vil være at tjenester med få krav til formell utdanning utgjør en noe større andel av økonomien. Vi kan også tenke oss at næringslivet og bosettingsmønstret er mer geografisk spredt.

Den andre drivkraften er en sosiokulturell drivkraft som fanger opp spenningen mellom fellesskapet og individene i samfunnet. Dette handler om at befolkningens gjennomsnittlige preferanse for kollektive løsninger kan endres i den ene eller den andre retningen.

I en framtid der folk har høy aksept for kollektive løsninger, antar vi at de fleste slutter opp om at slike løsninger brukes for å møte samfunnsmessige utfordringer, finansiere kollektive goder, sikre sosial utjevning og bevare velferdsstaten. Vi legger til grunn at offentlige utgifter til kulturformål er relativt høye og at det er stor oppslutning innad i kultursektoren om formelle eller uformelle kollektive avtaler.

I scenarioene med «lav aksept for kollektive løsninger» vil staten ta et mindre ansvar for inntektssikring og for finansiering av kollektive goder som kultur. Både kulturarbeiderne og publikum vil i større grad legge individuelle hensyn til grunn for sine valg. Vi forventer likevel at befolkningen søker til andre mennesker for fellesskap, men da først og fremst til mennesker og miljøer som er like dem selv, eller som de ønsker å assosieres med.

Ulike kombinasjoner av de to drivkreftene har gitt opphav til fire scenariofortellinger som vi har kalt *Lykkeland*, *Stjernekamp*, *Vestavind* og *Himmelblå*, jmf figur 1.

» Figur 1 – Scenariokryss

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse AS

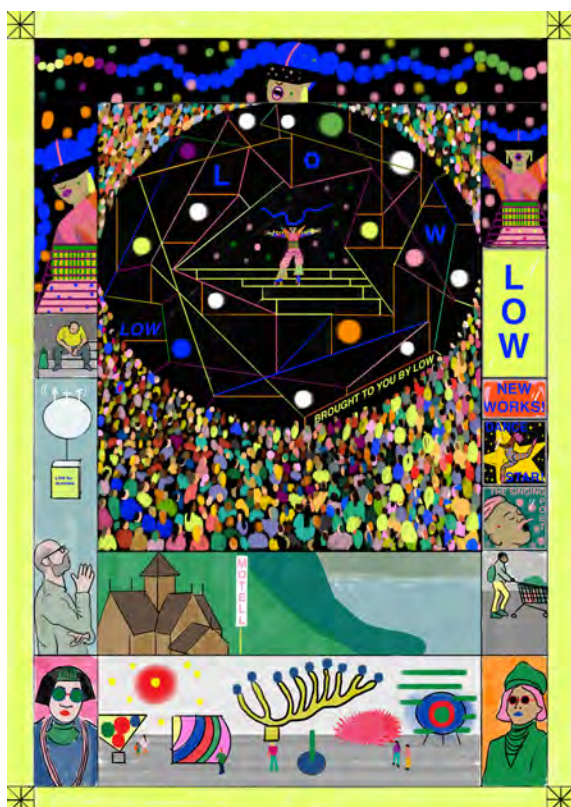

Lykkeland. Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth

Lykkeland

Lykkeland er fortellingen om et Norge med relativt sterk økonomisk vekst og høy oppslutning om kollektive løsninger. I *Lykkeland* har Norge et høyt inntektsnivå, en høyt utdannet befolkning og en stor, men digitalisert og sentralisert offentlig sektor. Staten tar en aktiv rolle i kulturpolitikken og forholder seg strengt til et mål om at 1,5 prosent av offentlige utgifter skal gå til kulturformål. Kulturpolitikken har særlig til mål å gjøre kulturen tilgjengelig for folk flest. Hensynet til kunstnere og enkeltindividenes egen skaperkraft løftes også frem, men da først og fremst i festtalene. Kultursektoren består av et relativt stort antall profesjonelle kulturarbeidere. Folk verdsetter at det eksisterer et rikt kulturtilbud – selv om de ikke alltid har tid til å benytte seg av det. Det er et levende kulturliv i de store byene, mens kulturtilbudet i spredtbygde strøk er langt mer begrenset. Staten og kultursektoren samarbeider aktivt for å sikre løsninger som er konkurransedyktige og ivaretar de kulturpolitiske målene. Et eksempel er publikumssuksessen Leselyst, en fellesnordisk digital tjeneste der all ny litteratur blir lest inn og kan lastes ned som lydbøker. Norge blir også omtalt som best i verden til å ta vare på vår felles kulturarv, selv om mange mindre museer og lokale kulturhus er lagt ned etter flere år med lave besøkstall og rekrutteringsutfordringer.

Stjernekamp. Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth

Stjernekamp

Stjernekamp er fortellingen om et Norge med relativt sterk økonomisk vekst, men lav oppslutning om kollektive løsninger. I *Stjernekamp* er alle sin egen lykkes smed, og Norge er kjennetegnet ved en næringsvennlig industripolitikk og lave skatter og avgifter. Populærkultur har relativt sett stor betydning, og mesteparten av kulturkonsumet skjer gjennom internasjonale plattformer. Det finnes også grupper med høy betalingsvilje som dyrker det teknisk briljante og unike, og som gjerne bruker penger på kunstuttrykk som kan underbygge deres identitet og posisjon i samfunnet. Norge har få profesjonelle kulturarbeidere, men det er flere kunstnere og virksomheter som er kjent utenfor landets grenser og som gjør det godt økonomisk. De fleste institusjoner tilbyr visninger og forestillinger ved hjelp av virtuell teknologi – men institusjonenes inntekter avhenger av at publikum også besøker fysiske forestillinger og samlinger. Kulturpolitikk er ikke særlig framtrødende i samfunnsdebatten. Kunstnere og andre kulturarbeidere som ikke kan leve av disse inntektene, har allerede funnet arbeid andre steder, og søkertallene til kunstutdanningene faller år for år.

Vestavind. Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth

Vestavind

Vestavind er fortellingen om et Norge preget av mange år med svak økonomisk vekst, der aksepten for kollektive løsninger er lav. Landet er kjennetegnet av polarisering langs mange dimensjoner, og tilliten til myndighetene og til andre mennesker er svakere enn på lenge. Mange finner fellesskap i kulturen, og kunsten er en viktig kanal for samfunnskritikk, men kulturforbruket i form av deltagelse på fysiske og betalte kulturarrangementer er jevnt over lavt. Få tar seg tid eller råd til å oppsøke kulturarrangementer og opplever at kulturuttrykkene som lages i Norge, ikke er relevante for dem. Skaperkraften er stor, men staten fører en lite aktiv kulturpolitikk, og det er store variasjoner i kulturarbeiderne og kulturinstitusjoners inntekter. De fleste kunstnere og kulturarbeidere er selvstendig næringsdrivende, og kunstnerne finner sitt publikum eller sine tilhengere blant likesinnede i fysiske og digitale rom. Flere kulturinstitusjoner er fylt med annet innhold enn betalt kulturtilbud og private investorer spiller en relativt sett stor betydning i finansiering av kulturproduksjon. Det er stor variasjon i hvor mye hver enkelt region bruker på kultur. For eksempel varierer det mye i hvilken grad bibliotekene prioriterer innkjøp av nye bøker.

Himmelblå. Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth

Himmelblå

Himmelblå er fortellingen om et Norge der den økonomiske veksten har vært og er lav, mens aksepten for kollektive løsninger er høy. I *Himmelblå* er samfunnet preget av befolkningens søken etter det mange omtaler som «det gode liv». Kulturpublikummet er relativt stort, men få tar seg råd til de dyreste kulturaktivitetene. Personlig utfoldelse, ivaretagelse av eget lokalmiljø og familieliv står høyest på prioriteringslisten hos de fleste. Staten tar et særlig ansvar for inntektssikring og nasjonale oppgaver. Det er blant annet innført borgerlønn. Kultursektoren er først og fremst kjennetegnet av de mange amatørkunstnerne som har hoveddelen av inntekten fra borgerlønn. I antall er de like mange som de profesjonelle kulturarbeiderne. Kulturarbeiderne bor og arbeider over hele landet. Kulturtilbudet kan omtales som bredt, folkelig og lokalt forankret. I alle regioner er kulturhus, bibliotek og museer arenaer for kulturelle aktiviteter. Det er imidlertid store regionale forskjeller. De store, kostbare kultursatsingene og -prosjektene hører fortiden til. Staten finansierer de statlige institusjonene, mens landets 13 regioner har ansvaret for museumsforvaltningen, bevaring av kulturarv og regionale scener og arenaer. Enkelte kritikere stiller spørsmål ved kvaliteten på norsk kunst og kulturproduksjon. Men de fleste kulturarbeidere mener det er viktigere å slå ring om dagens ordning med borgerlønn, som gir alle like muligheter til å utfolde seg kunstnerisk.

Kapittel 1

Bakgrunn og metode

Formål

Kulturrådet har engasjert Samfunnsøkonomisk analyse AS (SØA) til å gjennomføre en scenarioanalyse.

Koronakrisen har skapt en uventet og dramatisk situasjon for kultursektoren. Det er behov for å forstå hva «den nye normalen» vil kunne innebære for sektoren, og å gi Kulturrådet og sektoren en felles plattform for diskusjoner om fremtiden og om behovet for omstilling og nye grep.

I rapporten omtaler vi sentrale drivkrefter som ventes å forme kultursektoren i tiden framover. Selv om den pågående pandemien representerer et viktig bakteppe for gjennomføringen av prosjektet, legger vi i rapporten særlig vekt på langsiktige drivkrefter.

Rapporten inkluderer videre fire scenariofortellinger om norsk kultursektor i 2035. Scenariofortellingene er ikke nødvendigvis de mest sannsynlige eller ønskelige, men er ment å gi Kulturrådet og kultursektoren et felles grunnlag for strategiske diskusjoner om veivalg sektoren står ovenfor i dag.

Rapporten kan leses som et supplement til øvrige analyser og meldinger som omhandler kultursektoren i Norge, og da særlig nyere rapporter som omhandler de umiddelbare virkningene av pandemien.

Avgrensning og begrepsbruk

Kultur er ikke et entydig begrep. Følgelig er det heller ikke entydig definert hvem eller hva som inngår i kultursektoren. I vid forstand kan kultur omfatte nærmest all mellommenneskelig interaksjon og samfunnsstruktur. I den andre enden har man det snevre, sektororienterte kulturbegrepet som omfatter en sektor av samfunnslivet hvor visse uttrykksformer gis en grad av kunstnerisk bearbeidelse. I denne rapporten legger vi en sektororientert tilnærming til grunn og avgrenser den til disse kulturnæringene:

- litteratur
- musikk
- scenekunst
- visuell kunst
- museum og kulturarv

Avgrensningen innebærer at oppmerksomheten ikke er rettet mot film og dataspill, arkitektur, mote og design. Vi ser heller ikke på reklame, medier eller idrett. Analysen omhandler imidlertid drivkrefter som også kan påvirke de andre kulturnæringene, samt samfunnslivet ellers.

Vi er mest opptatt av den profesjonelle delen av kultursektoren, men er vel vitende om at kulturlivet har et stort tilfang av mennesker som aktivt skaper kulturuttrykk på fritiden, ubetalt og som frivillige, og at mange frivillige blant annet bidrar til å gjennomføre kulturarrangementer. Grenseflater mellom det betalte og ubetalte kulturarbeidet omtales i scenariofortellingene der vi ser det som relevant.

I rapporten bruker vi begrepet *kulturarbeider* som en samlebetegnelse på kunstnere, sysselsatte i drift av kulturinstitusjoner (for eksempel biblioteker, museer og scener), herunder administrativt personale, produsenter, lys- og lydteknikere, regissører, scenepersonale og lignende, samt sysselsatte innen spesialisert distribusjon av kulturuttrykkene nevnt over.

Kulturarbeider definert på denne måten inkluderer ikke ansatte i statlig eller kommunal kulturforvaltning, bransjeorganisasjoner eller andre aktører som representerer kulturarbeiderne.

Begrepet *kunstner* bruker vi om personer som er sysselsatt innen profesjonell kunstnerisk virksomhet.

Referanser til antall kulturarbeidere eller antall kunstnere tar utgangspunkt i internasjonal næringsnomenklatur, som også brukes i SSBs statistikker, og det antallet mennesker som har sitt hovedvirke enten som selvstendige eller som sysselsatt i virksomheter innenfor næringene, jmf tabell 5 i vedlegg 1.

Arbeidsprosess og rapportstruktur

Scenarioanalysen er utarbeidet i dialog med kultursektorens aktører. Som del av prosessen har vi gjennomført følgende aktiviteter:

- Samfunnsøkonomisk analyse AS har utarbeidet et diskusjonsnotat om hvilke drivkrefter som forventes å påvirke sektoren framover. Notatet ble utarbeidet på bakgrunn av sentrale dokumenter som beskriver den norske samfunnsutviklingen og kultursektoren, og ti utforskende intervjuer med ansatte fra ulike avdelinger i Kulturrådet. Bakgrunnsnotatet er inkludert i revidert form i kapittel 3.
- I samråd med Kulturrådet har vi invitert et utvalg ressurspersoner til to arbeidsverksteder for å diskutere hvordan Norge og sektoren kan se ut 15 år fram i tid. For det første arbeidsverkstedet var temaet hvilke relevante og usikre drivkrefter som ventes å påvirke sektoren framover. Temaet for det andre arbeidsverkstedet var hvordan sektoren kan tenkes å se ut i fire ulike framtider. Deltagerlister fra arbeidsverkstedene er inkludert i vedlegg 2.
- Samfunnsøkonomisk analyse AS har på bakgrunn av egne analyser og diskusjonene på arbeidsverkstedene utarbeidet fire scenariofortellinger som beskriver hvordan kultursektoren kan se ut i 2035. Fortellingene inngår i kapittel 5, mens forskjeller mellom scenarioene utdypes videre i kapittel 6.

Kapittel 2

Kultursektoren i Norge

Kultursektoren i Norge omfatter kulturarbeidere, institusjoner og arenaer som legger til rette for å produsere, bygge kunnskap om, bevare, formidle og tilgjengeliggjøre kunst, kulturuttrykk, kulturopplevelser og kulturarv. Kultursektoren omfatter ulike typer virksomheter som opererer under svært forskjellige betingelser og i svært forskjellige kontekster.

Kultursektorens samfunnsmessige verdi er knyttet til enkeltpersoners glede og nytte, men også til hvordan sektoren påvirker samhandling og fellesskap. Gode kunst- og kulturopplevelser kan være positivt for den enkelte gjennom blant annet å engasjere, røre, provosere og underholde, samt for kulturarbeiderens egen nytte av å skape kulturuttrykk. For samfunnet bidrar kultursektoren blant annet til å bygge fellesskap og tilby arenaer for diskusjon og refleksjon om fortiden og det samfunnet vi lever i (Meld. St. 8 (2018 –2019)).

Kulturelle uttrykk handler videre om hvordan man bruker historien og symboler for å styrke identiteten og omdømmet. Kulturarrangementer, feiringer og markeringer er arenaer der mennesker kan møtes og tradisjoner formidles. Slik kan kulturen også bidra til bedre psykisk og fysisk helse, læring, sosialisering og integrering, samt kritikk og diskusjon.

Kultursektoren skaper også økonomiske verdier for samfunnet. I 2018 hadde den delen av kultursektoren vi ser på i dette prosjektet, en omsetning på om lag 39 milliarder kroner (Menon, 2020a).¹ Det utgjorde i underkant av én prosent av samlet produksjon i Fastlands-Norge.² Litteratur og musikk er de kulturområdene som har størst omsetning, etterfulgt av scenekunst. Videre følger museer og kulturarv (Menon, 2020a).

Kultursektoren er kjennetegnet ved at aktørene opererer i en blandingsøkonomi der frivillighet, publikumsinntekter (salg, vederlag, visninger mv.) og offentlige tilskudd virker sammen.

Vi vil nå beskrive sektoren med utgangspunkt i kulturpolitikken, kulturinstitusjonene, kulturarbeiderne og publikum. Beskrivelsen er ment å danne en optakt til omtale av drivkrefter og scenariofortellingene.

---

1 Avgrensningen av kulturfeltet i Menon (2020a) samsvarer med avgrensningen brukt i denne rapporten, bortsett fra at Menon har inkludert noen enkeltvirksomheter i andre næringer.

2 I denne beregningen inngår kun bransjene som omfattes av Kulturrådets portefølje.

Kulturpolitikken

Det langsiktige målet for kulturpolitikken kommer fram av den siste kulturmeldingen, Kulturens kraft Meld. St. 8 (2018–2019). Målet er inkludert i tekstboks 1. I meldingen står det blant annet at kulturpolitikken skal legge til rette for at det blir produsert kunst og kulturuttrykk av høy kvalitet, at befolkningen har reell tilgang på kulturtilbud, og at materiell og immateriell kulturarv blir vernet og formidlet i dag og for framtiden (Meld. St. 8 (2018–2019)).

Kulturpolitikken skal også legge til rette for kritisk refleksjon. I meldingen vises det til at kulturpolitikken sammen med medie-, utdannings- og forskingspolitikken er ment å støtte opp om Grunnlovens § 100 sjette ledd³, som sier at «Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.»

▾ Tekstboks 1: Kulturpolitiske mål

Samfunns mål

Eit levande demokrati der alle er frie til å ytre seg, og der mangfald, skaparkraft og kreativitet er høgt verdsett. Eit inkluderande samfunn der kunst og kultur av ypparste kvalitet inspirerer, samlar og lærer oss om oss sjølv og omverda.

Overordna kulturpolitiske mål er eit fritt og uavhengig kulturliv som

- skaper kunst- og kulturuttrykk av ypparste kvalitet
- fremjar danning og kritisk refleksjon
- tek vare på og formidlar kulturarv
- skaper og formidlar eit kulturtilbod som blir opplevd som relevant, og som representerer befolkninga
- er tilgjengeleg for alle og oppmuntrar den enkelte til å oppleve og delta i kulturaktivitetar
- tilbyr møteplassar og byggjer fellesskap
- fornyar seg og viser evne til omstilling
- har internasjonal gjennomslagskraft og fremjar interkulturell forståing
- styrkjer norsk språk, dei samiske språka, dei nasjonale minoritetsspråka og norsk teiknspråk som grunnleggjande kulturberarar

Kilde: Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft

Den offentlige kulturpolitikken er begrunnet med at kulturen er et fellesgode. Den bygger også på erkjennelsen av at markedet alene ikke er tilstrekkelig for å finansiere den ønskede bredden av kunst- og kulturtilbud i Norge.

3 Dette omtales i siste kulturmelding som «infrastrukturkravet».

Dette innebærer at visse typer kunst- og kulturtilbud ikke ville finnes uten offentlig støtte. Gjennom å bidra til delfinansiering av kultur som et fellesgode, tar myndighetene på seg et forsyningsansvar, mens produksjonen kan skje i både offentlig og privat regi (Ibenholt m.fl., 2015).

Kulturdepartementet har det overordnede ansvaret for kulturpolitikken, men både staten, fylkeskommuner og kommuner støtter produksjon, formidling av kunst og bygging, vedlikehold og drift av kulturbygg. Hvor store de samlede offentlige bevilgningene til kulturformål er, kan ikke leses ut av en enkel tabell, men SSB har estimert samlede utgifter over kulturdepartementets budsjett og fra fylker og kommuner til om lag 20 milliarder kroner i 2019 (SSB, 2020; Prop. 1 S (2018–2019), 2018–2019; SSB, 2020c), jamfør figur 3. Summen inkluderer ikke spillemidler fra Norsk Tipping, som også er vist i figuren, eller bevilgninger fra Sametinget. Med utgangspunkt i det samme datagrunnlaget har bevilgningene økt med 2 milliarder kroner målt i 2019-NOK siden 2015, noe som representerer en vekst på 2,9 prosent per år i perioden.

De statlige bevilgningene omfatter blant annet tilskudd til institusjoner, stipender og garantiinntekter for kunstnere, statlige vederlag og støtteordninger. Denne typen tilskudd innvilges basert på faglig og kunstnerisk kvalitet og i tråd med målene nevnt over.

Året før pandemien ble i overkant av 8,5 milliarder kroner av Kulturdepartementets totale budsjett på 15 milliarder kroner øremerket kulturformål. Om lag halvparten av Kulturdepartementets bevilgninger til kunst- og kulturformål går til institusjoner innenfor musikk og scenekunst (2,9 milliarder) og museer (1,8 milliarder).

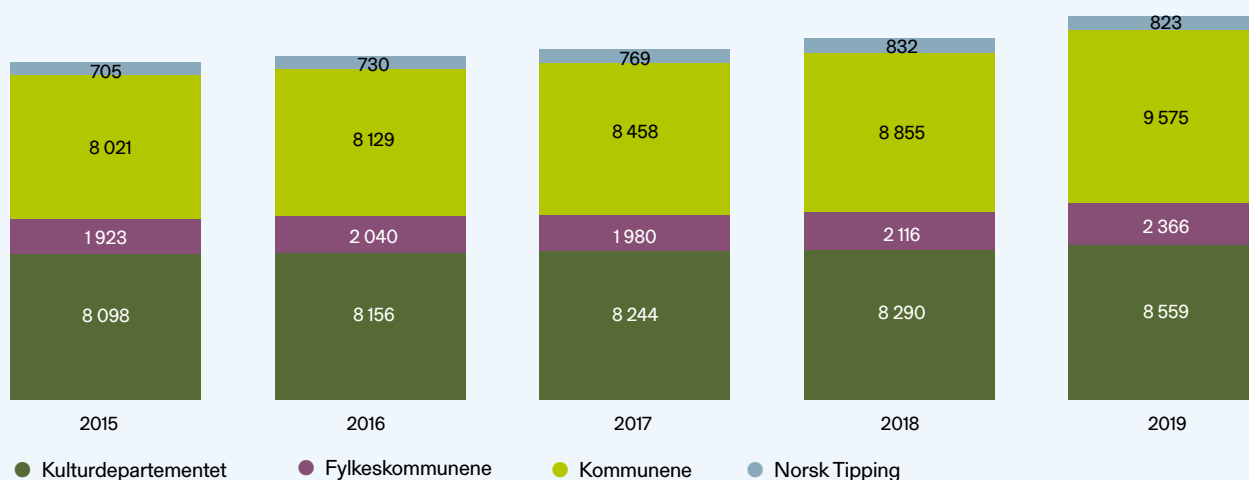
Om lag 1,2 milliarder forvaltes av ulike organer under Kulturrådet med formål å stimulere samtidens mangfoldige kunst- og kulturuttrykk og bidra til at kunst og kultur skapes, bevares, dokumenteres og gjøres tilgjengelig for flest mulig. Kulturdepartementet bevilget videre i underkant av 600 millioner kroner til stipender, garantiinntekter og de statlige vederlagsordningene⁴ i 2019. De statlige vederlagene fordeles til ulike fond, forvaltet av godkjente opphavsrettsorganisasjoner (for eksempel TONO, BONO, Kopinor og Norwaco), som igjen deler ut midlene til kunstnerne (rettighetshaverne). Opphavsrettsorganisasjonene krever også inn vederlag fra øvrig bruk av verk, utover det som omfattes av statlig vederlag.

De statlige bevilgningene omfattet videre overføringer til språk-, litteratur- og bibliotekformål, arkivformål, bygg og offentlige rom og allmenne kulturformål tilsvarende om lag 2 milliarder kroner til sammen.

---

⁴ Staten betaler årlig kollektive vederlag for verk fra Norge som disponeres til utlån og benyttes gjennom det offentlige.

» Figur 2 – Statlige, fylkeskommunale og kommunale bevilgninger¹⁾ til kulturformål²⁾ i milliarder 2019-NOK³⁾

Kilder: SSB (2020) tabell 12163 og tabell 12362, St.meld. 1 (2019–2020)

1) Utgifter fra fylkeskommune og kommuner er basert på netto driftsutgifter, jamfør regnskapsfaglig veileder til KOSTRA-publiseringen 15. mars 2020.

2) Beløpet inkluderer ikke bevilgninger under poster merket med idrett, kulturminner og/eller medier, men enkelte poster kan likevel omfatte bevilgninger til for eksempel film og media, inkludert bevilgninger til drift og administrasjon.

3) Beløpet er justert i henhold til konsumprisindeks

Fylkeskommuner og kommuners utgifter til kulturformål utgjorde henholdsvis 2,4 milliarder kroner og 9,6 milliarder kroner i 2019 (SSB, 2020). Fylkeskommunene finansierer blant annet kulturaktiviteter og museums- og kulturformidling.

Kommunene har et særlig ansvar for å finansiere folkebiblioteker og kulturskoler, men bruker også midler til museum, kunstformidling, tilskudd til frivillige organisasjoner, kulturdager, markeringer med videre. Spillemidlene, som tilsvarte 800 millioner kroner i 2019, gikk blant annet til Den kulturelle skolesekken, Frifond⁵, prosjekt- og utviklingsmidler og gaveforsterkningsordningen.

Mange kulturinstitusjoner er mottakere av både regionale og statlige tilskudd og overføringer. For eksempel var samlet offentlig støtte til museene 4,2 milliarder kroner i 2019 (Kulturrådet, 2020).

Andre viktige kulturpolitiske virkemidler er lover og avtaleverk som gjelder forvaltning av opphavsrett, og skatte- og avgiftspolitikken. I tillegg er det mange grenseflater mellom kulturpolitikken og andre politikkområder. Særlig er det mange berøringspunkter mot frivillighets-, nærings-, medie-, utenriks-, miljø-, forsknings- og utdanningspolitikken som innebærer at andre virkemidler kan ha betydning for kultursektoren og omvendt.

De overordnede rammene for kulturpolitikken er relativt stabile, men ulike regjeringer setter sitt stempel på politikken gjennom reformer og nye ordninger. For eksempel ble det i 2014 innført en gaveforsterkningsordning. Denne går ut på at pengegaver

4 Staten betaler årlig kollektive vederlag for verk fra Norge som disponeres til utlån og benyttes gjennom det offentlige.

fra private givere til kunst- og kulturvirksomheter i Norge utløser en statlig forsterkning på 25 prosent av gavebeløpet. Det var opprinnelig kun museer som var omfattet av ordningen, men den ble utvidet i 2016 til også å omfatte musikk-, litteratur- og scenekunstheltet, visuell kunst og kulturbygg. Et annet eksempel er regjeringens satsing fra 2017 på kulturell og kreativ næring, med mål om å skape vekst, verdiskaping og arbeidsplasser i de kreative næringene.⁶ Midlene i satsingen forvaltes av Kulturrådet, Innovasjon Norge og Norwegian Arts Abroad⁷, og tildelingen av disse midlene er først og fremst basert på kommersielt potensial (Hauge m.fl., 2019).

Kulturinstitusjonene

I Norge finnes det et bredt spekter av institusjoner, arenaer og plattformer for produksjon og formidling av kultur. Kulturinstitusjonene kan være offentlige eller private, og de kan være mer eller mindre fysisk stedbundne. Vi finner kulturinstitusjoner som er eid og driftet av det offentlige, og i privat sektor, og mange kulturinstitusjoner finansieres både med statlige, regionale og private midler i tillegg til publikumsinntekter.

Hvor mange kulturinstitusjoner Norge har, vil blant annet avhenge av hvordan kulturinstitusjon defineres. Ved å ta utgangspunkt i alle virksomheter registrert som AS eller lignende (ikke enkeltpersonforetak) med flere enn én ansatt, omfattet sektoren i overkant av 4000 kulturinstitusjoner i 2018. (Menon, 2020a). Om lag 900 av disse er i litteraturbransjen (forlag, biblioteker, litteraturhus mv.), 1600 i musikkbransjen (forlag, musikkscener, lydstudioer mv.), 500 innen scenekunst (teater mv.), 400 innen museum og kulturarv og 800 innen visuell kunst.

Men det er ikke uvanlig at kulturinstitusjon kun brukes om institusjoner som har mottatt tilskudd fra staten eller andre givere. For eksempel omfatter musikk- og scenekunstheltet i Kulturrådets kartlegging 42 institusjoner. Disse ble besøkt av i alt 2 471 000 publikummere i 2018. Det nasjonale museumsnettverket, det vil si museene med bevilgning fra Kulturdepartementet, omfatter i dag 61 konsoliderte museumsenheter. Disse har et årlig besøkstall på om lag 6,7 millioner (Kulturdepartementet, 2019). I tillegg til museene i det nasjonale museumsnettverket kommer de som får driftsstøtte fra annet hold, herunder kommunale museum, universitetsmuseum og museum under andre departement enn Kulturdepartementet. Til sammen finnes det 102 museer i Norge (Kulturrådet, 2020).

Norske biblioteker omfatter blant annet Nasjonalbiblioteket som eies av staten, fylkesbibliotek som eies av fylkeskommunene og 647 folkebiblioteker som eies av kommunene. Sistnevnte hadde om lag 24 millioner besøkende i 2019 (SSB, 2020e).

Den Norske Opera & Ballett, Nasjonalbiblioteket og Nationaltheatret er de største kulturinstitusjonene målt i antall ansatte og også blant de største målt i offentlige

6 Satsingen er gjenstand for følgeforskning, jmfør Hauge m.fl. (2019) Nullpunktanalyse Kulturell og kreativ næring.

7 Nettverket Norwegian Arts Abroad består av Stiftelsen Danse- og teatersentrum, Office for Contemporary Arts, Norsk filminstitutt Norwegian Crafts, Music Norway, Design og arkitektur Norge (DOGA) og Norwegian Literature Abroad.

tilskudd (Prop. 1 S, 2020–2021), jamfør tabell 1. For institusjonene på listen utgjør de offentlige tilskuddene godt over halvparten av de samlede inntektene i 2019. Institusjonene i tabellen vil ikke være representative for kulturinstitusjonene, men er inkludert som en indikator på betydningen av offentlig finansiering for kulturinstitusjonene.

» Tabell 1 – Inntekter fordelt på offentlige tilskudd, billettinntekter og andre inntekter for de fem kulturinstitusjonene med høyest offentlig statlig tilskudd i 2019.

	Ansatte	Offentlige tilskudd (i mill. NOK)	Billett- inntekter (i mill. NOK)	Andre inntekter (i mill. NOK)	Besøkstall (i 1000)
Den Norske Opera & Ballett	668	641	104	62	369
Nasjonalbiblioteket	424 (årsverk)	558		40	34
Nationaltheatret	372	206	60	17	249
Det Norske Teatret	331	181	75	14	280
Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design ¹⁾	284	522	4 (22 i 2018)	18	159
Oslo-Filharmonien	138	168	20	21	232

Kilder: Årsrapporter/årsmeldinger for 2019 for hver av institusjonene i tabellen, samt www.proff.no
¹⁾ Museet har vært midlertidig stengt fra 14. januar 2019.

Kulturarbeiderne

Kulturarbeider brukes som nevnt i denne rapporten om profesjonelle kunstnere, sysselsatte i drift av kulturinstitusjoner (for eksempel biblioteker, museer og scener), herunder administrativt personale, produsenter, lys- og lydteknikere, regissører, scenepersonale og lignende, samt sysselsatte innen spesialisert distribusjon av kulturuttrykkene nevnt over.

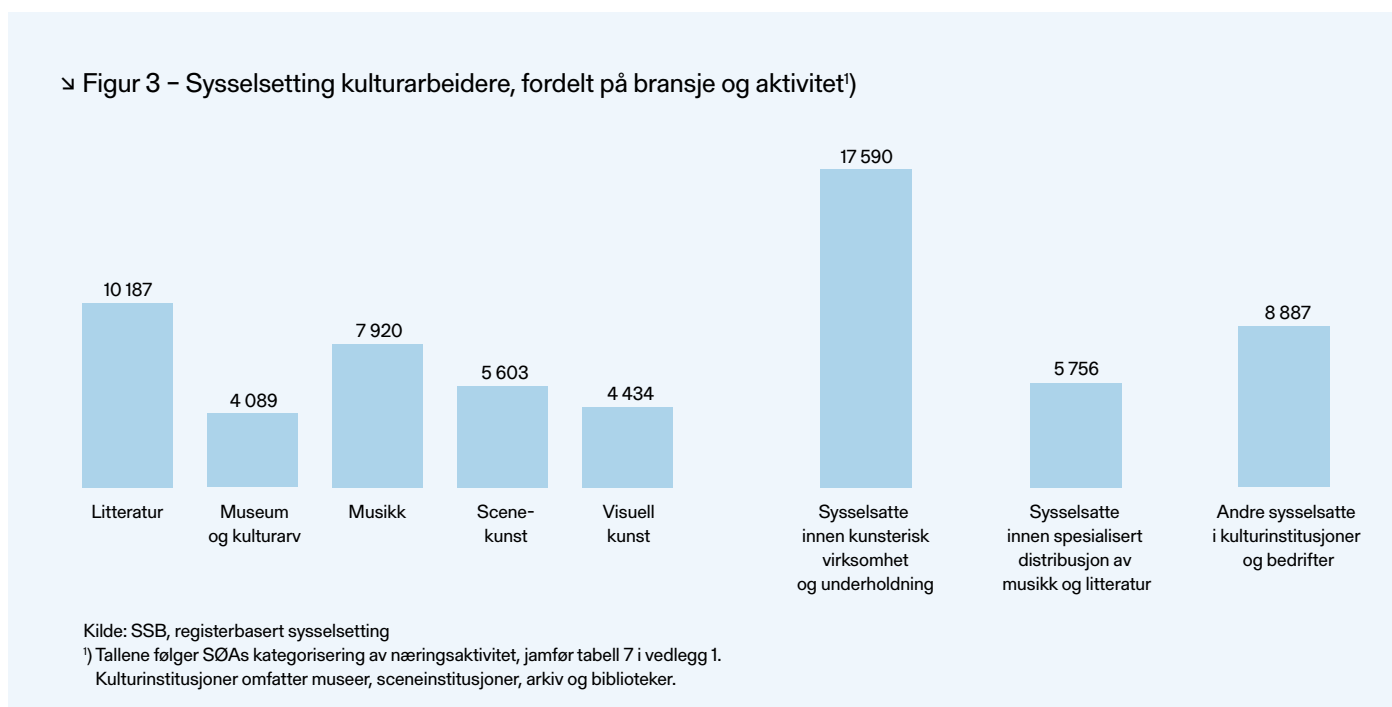
Hvis vi ser på offentlig sysselsettingsstatistikk og bruker næringsavgrensningen vår fra kapittel 1, omfatter den profesjonelle kultursektoren om lag 32 000 sysselsatte, jamfør figur 3 og vedlegg 1. Antall sysselsatte kan være noe forskjellig fra tall i andre rapporter som følge av en annen avgrensning av sektoren.⁸ Sysselsatte er summen av lønnstagere og selvstendig næringsdrivende (eiere) i private og offentlige bedrifter (inkludert enkeltmannsforetak) som er hjemmehørende i Norge.

Kultursektoren omfatter mange flere selvstendig næringsdrivende (oppdragstagere) og atypiske tilknytningsformer (frilansere og midlertidig ansatte) enn det som er vanlig i resten av arbeidslivet (Jesnes & Neergaard, 2019). Sysselsettingstallet over dekker ikke personer som bare tidvis eller delvis jobber i virksomheter i sektoren, heller ikke personer som bor i Norge, men er engasjert i bedrifter registrert utenfor Norge. Med utgangspunkt i sysselsettingsstatistikk og forskjellen mellom antall registrerte arbeidsforhold og antall lønnstagere kan vi anslå at ytterligere fem til seks tusen personer i løpet av et år har hatt et mindre arbeidsforhold innenfor bransjene som dekkes i rapporten.

⁸ For eksempel estimerte Menon (2020a) samlet sysselsetting i sektoren til 36 000 i 2018. Rapporten følger samme næringsmessige avgrensning, men Menon har i tillegg håndplukket enkelte virksomheter fra andre næringer hvis hovedvirke samsvarer med Kulturrådets avgrensning av sektoren.

Tallet omfatter heller ikke amatører eller frivillige. Tall fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor (Vollebæk, 2018) viser at i Norge deltar nær to av tre i frivillig arbeid. Frivillig sektor spiller en sentral rolle på kulturfeltet som en inngangsport og støttefunksjon blant annet i forbindelse med publikumsarrangementer. Om lag to av tre kulturinstitusjoner benytter frivillige i virksomheten (Vollebæk, 2018). Museene er de som i størst grad benytter frivillige, men vi finner omfattende innsats også i biblioteker og musikk institusjoner. Det er lite bruk av frivillige blant arkiver og institusjoner for visuell kunst. Den frivillige innsatsen på kultursektoren er estimert til om lag 40 000 årsverk (SSB, 2020).

Figur 3 viser fordelingen av de sysselsatte kulturarbeiderne på henholdsvis bransje og aktivitet. Som det kommer fram av diagrammet til venstre, er flest kulturarbeidere sysselsatt innen litteratur, etterfulgt av musikk og scenekunst. Merk at sysselsatte innen visuell kunst primært består av kunstnere, fordi sysselsatte på visningssteder for visuell kunst vil være registrert under museer⁹.

Figuren over viser at av de 32 000 sysselsatte er 17 600 utøvende eller skapende kunstnere. Blant kunstnerne er om lag 8 av 10 selvstendig næringsdrivende. Antallet personer som har kunstfaglig utdanning¹⁰ eller betrakter seg som kunstner, kan være høyere. Kunstnere som har status som lønnstagere, er primært ansatt ved scene- og musikk institusjoner.

Om lag 5760 er sysselsatt i virksomheter som formidler og distribuerer kunst og kulturuttrykk (først og fremst musikk og litteratur), mens 8900 er andre sysselsatte i ulike kulturinstitusjoner (scenekunst- og musikk institusjoner og biblioteker). Sistnevnte gruppe omfatter blant annet administrativt personale, produsenter, lys- og lydteknikere, regissører, scenepersonale og lignende.

⁹ Sysselsatte i gallerier betraktes som kulturarbeidere, men vil ikke være omfattet i antallet kulturarbeidere basert på offentlig statistikk, da sysselsatte i gallerier er definert som «butikkhandel ikke nevnt annet sted».

¹⁰ Næringsgruppen omfatter også andre utsalg enn gallerier.

Sysselsatte i de to sistnevnte kategoriene er i større grad lønsmottagere. Kunstnernes inntekter er preget av at mange aktiviteter er prosjektbasert. Det medvirker til usikre og relativt lave lønninger og lavere reallønnsvekst enn ellers i økonomien¹¹, selv om det er store inntektsforskjeller mellom bransjer og tilknytningsformer. Fast ansatte har gjerne høyere inntekter enn selvstendig næringsdrivende (Jesnes & Neergaard, 2019). Billedkunstnere, komponister og forfattere kan omtales som skapende kunstnere. Musikere og skuespillere er utøvende kunstnere som opptrer med både andres og egne verk i en rekke ulike distribusjonskanaler: på fysiske scener, i TV og radio, på festivaler og private arrangementer med mer. Ifølge Menon (2020a) er det som regel det skapende leddet som har lavest inntekt. Inntektene er lavest blant billedkunstnerne, fulgt av forfatterne, mens skuespillere og musikere tjener noe mer.

SSBs sysselsettingsstatistikk vitner om en vekst i antall kulturarbeidere de siste årene (1,7 prosent per år i perioden 2015–2019) som er høyere enn for landet totalt sett (1,1 prosent i samme periode). Veksten har vært særlig sterk blant kunstnerne og ved scenekunstinstitusjonene, mens det har vært en nedgang innen distribusjon av litteratur og bokhandel, jmfør vedlegg 1. Mulige forklaringer på sysselsettingsveksten er sterk vekst i norsk økonomi kombinert med utvidelser i utdanningstilbudet og økning i offentlige bevilgninger til kulturformål.

Den sterke sysselsettingsveksten kombinert med svak lønnsutvikling kan være en indikasjon på at det er flere som ønsker å jobbe i sektoren, enn det er «plass» (eller marked) til. Årsaken er trolig at motivasjonen for å delta i sektoren er drevet av annet enn økonomi. Men også kulturarbeidere trenger inntekt for å leve og utøve sitt kunstnerskap, og mange kulturarbeidere veksler derfor som nevnt mellom kunstnerisk og ikke-kunstnerisk virksomhet. Videre innebærer en slik lappeteppe-økonomi at mange kulturarbeidere bruker mye tid på aktivitets- og inntektssikring¹².

Publikum

Den siste forbruksundersøkelsen (SSB, 2012) viste at en vanlig husholdning brukte om lag 10 prosent av sine forbruksutgifter på kultur og fritid, noe som ligger på nivå med andelen brukt på matvarer og alkoholfri drikke (om lag 12 prosent). Forbruksundersøkelsen, som SSB har gjennomført over mange år, viser at andelen av inntekten som brukes på mat og drikke, har falt over flere tiår, mens andelen som brukes på kultur og fritid, har økt. Når befolkningen også vokser i antall, vil dette slå ut i økt omsetning (og sysselsetting) i kultursektoren, noe vi også ser av omsetningstallene.

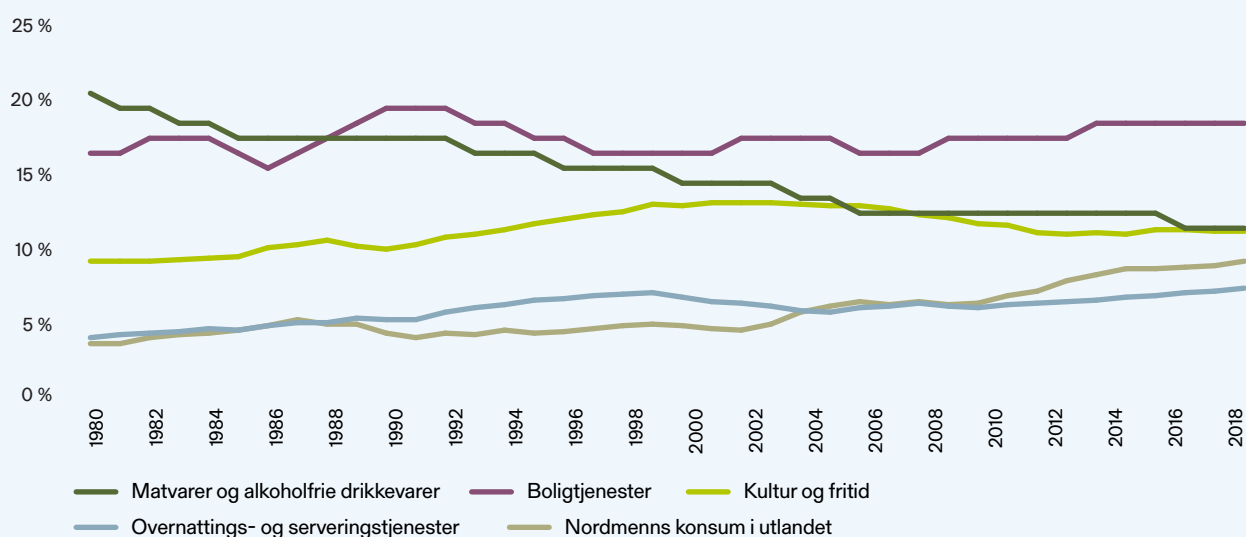
Vi finner igjen den samme utviklingen i tallene for husholdningens samlede forbruk fra nasjonalregnskapet. Gjennom 1980- og 1990-tallet økte norske husholdningers pengebruk på kulturformål raskere enn inntektene, slik at andelen av samlede forbruksutgifter økte, jmfør figur 4. Det er verdt å merke seg at norske husholdninger har hatt en meget sterk inntektsøkning i perioden 1980–2019. Utgiftene til mat og

11 Se for eksempel Kleppe m.fl. (2010) Kunstnerisk arbeid i utøvende kunstinstitusjoner, Skarstein m.fl. (2016) Kunstens autonomi og økonomi, Heian, M.T., Løyland, K. og Kleppe B. (2015) Kunstnerundersøkelsen 2013.

12 Se for eksempel Jesnes og Neergaard (2019) Kunst og kultur – organisasjoner i endring.

drikke har falt jevnt. Etter år 2000 har veksten i husholdningenes pengebruk på kultur vært noe lavere enn veksten i inntektene. Til sammenligning har husholdningenes pengebruk på reiser i utlandet, overnatting og servering også vokst raskere enn husholdningenes inntekter de siste førti årene. Veksten har vært særlig sterk etter første tiår på 2000-tallet. Dette kan indikere at forbruk av kultur og fritidstjenester i Norge til en viss grad erstattes med forbruk i utlandet.

» Figur 4 – Husholdningens samlede utgifter til utvalgte konsumgrupper som andel av husholdningens samlede konsumutgifter.

Kilde: SSB, Nasjonalregnskapet

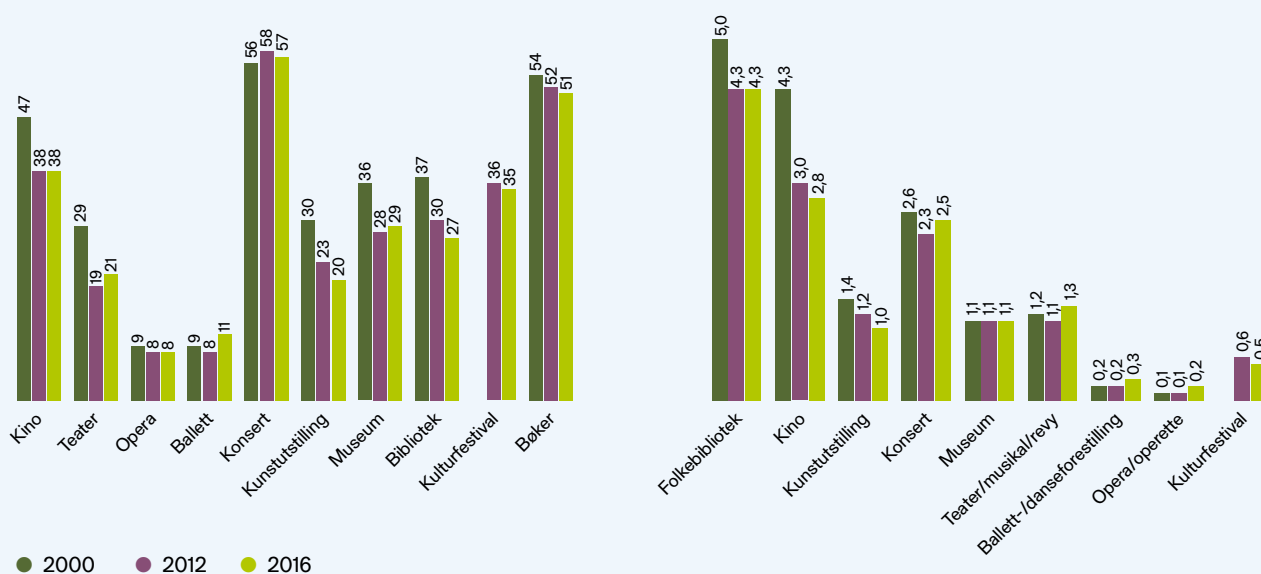
SSB undersøker jevnlig befolkningens interesse for ulike kulturtilbud.

Kulturbarometeret viser at den klart største andelen av befolkningen er interessert i bøker, konserter, festivaler og kino. I tillegg kommer idrettsarrangementer, som vi her ser bort fra, jamfør figur 5. En lavere andel er interessert i for eksempel opera og ballett. Interessen reflekteres også i faktisk bruk.

Undersøkelser av interesse og faktisk bruk indikerer at de fleste kulturtilbudene brukes av en betydelig større andel kvinner enn menn. Videre øker andelen kulturtilbudsbrukere med personenes utdanningsnivå og inntekt (SSB, 2020a). Interessen for kulturtilbudene henger også sammen med alder. En høyere andel eldre er interessert i opera og kunstutstillinger, mens interessen for kino, idrettsarrangementer og kulturfestivaler faller med alder. Kulturbruksundersøkelsene viser at mange av dem som oppgir å ikke ha interesse for de ulike kulturuttrykkene, likevel bruker kulturtilbudene i ulik grad. Dette kan ses henge sammen med at kulturarrangementer også er sosiale møteplasser. Både norske og internasjonale undersøkelser viser videre at de som er interessert i ett kulturtilbud, gjerne også er interessert i andre tilbud. Vi ser også at blant dem som ikke har deltatt på ulike kulturtilbud, er mangel på interesse en viktigere forklaring enn for eksempel pris (Europakommisjonen, 2020; SSB, 2016).

Sammenlignet med andre europeisk land ligger Norge, sammen med Danmark og Sverige, likevel blant landene med høyest interesse og faktisk bruk (Europakommisjonen, 2020).

» Figur 5 – Andel som har svart at er «meget interessert» eller «ganske interessert» i ulike kulturtilbud (til venstre). Gjennomsnittlig antall ganger brukt siste 12 måneder (til høyre)

Kilde: Kulturbarometer SSB (2020a) tabell 05299 og 05286
 Note: Data mangler for besøk på kulturfestivaler i 2000.

SSB kulturbarometer viser også at andelen av befolkningen som oppgir at de er meget eller ganske interessert, har falt noe siden 2000 for de fleste kulturtilbudene. Unntaket er ballett, hvor andelen har vokst noe, men fra et lavt nivå. Størst er nedgangen for kinoene, noe som også reflekteres i nyere besøkstall. Antall besøk på norske kinoer falt fra om lag 13 millioner i 2016 til 11 millioner i 2019 (SSB, tabell 11817).

Nedgangen i interesse og bruk, som figurene over indikerer, har kommet til tross for vekst i tilfang på kultur og kulturuttrykk fra Norge (indikert ved sysselsettingsveksten i sektoren). Vi tolker dette som at kulturforbruk ikke bare er et spørsmål om prioritering av økonomiske ressurser, men også av tidsressurser, tilgjengelighet og preferanser.

Det ser ut som det norske kulturforbruket generelt ligger relativt høyt etter mange år med vekst, men at veksten stoppet opp på 2000-tallet. Siden den gang framstår endringene fra år til år som relativt beskjedne. Denne stabiliteten finner vi også igjen husholdningenes forbruk. Endringene fra år til år er relativt små, men med en forsiktig nedgang eller «forflytting» til forbruk i utlandet eller i hjemmet – for eksempel fra kino til strømmetjenester.

Kapittel 3

Hva vil forme kultursektoren framover?

I dette kapitlet drøfter vi ulike drivkrefter med utgangspunkt i samfunnsområdene politikk og lovreguleringer, økonomi og demografi, sosiokulturelle forhold, teknologisk utvikling og miljø og klima.¹³ Noen av drivkreftene berører hele det norske samfunnet. Andre er mer spesifikt knyttet til kultursektoren. I teksten stilles også spørsmål som ble drøftet på arbeidsmøtene, og som kan være relevante utgangspunkt i diskusjoner framover.

Politikk og lovreguleringer

Kultursektoren påvirkes av endringer i både internasjonal og nasjonal politikk, og av lovreguleringer. Opprettelsen av en rekke internasjonale organisasjoner og handelsavtaler i etterkrigstiden har resultert i økt internasjonalt samarbeid, internasjonal handel og flyt av mennesker, varer, tjenester, kapital og kultur på tvers av landegrensene. Globaliseringen har siden økt i takt med utviklingen i informasjons- og kommunikasjonsteknologi og effektivisering av internasjonal transport.

Dette har betydd lettere tilgang til internasjonale markeder for norske virksomheter og eksport av norske varer, som olje og fisk. Samtidig har vi fått bedre og billigere tilgang på en rekke importerte forbruksvarer. Mange næringer har gjennomgått store endringer, som har gitt sterk produktivetsvekst og økt internasjonal konkurranseevne, men også nedleggelse og utflytting av aktivitet på områder hvor andre land har hatt bedre konkurransekraft. Globaliseringen har generelt gitt økt velstand og økt spesialisering både på tvers av og innad i land.

Selv om mange land, inkludert Norge, har nytt godt av reduserte handelsbarrierer, har vi særlig etter finanskrisen i 2007–2008 og den påfølgende økonomiske krisen i Europa sett tegn på motstand mot ytterligere økonomisk integrasjon i mange land.

Gevinstene av internasjonal handel er såpass store at det er liten grunn til å anta at internasjonal handel vil stoppe helt opp. Men de internasjonale politiske endringene de siste årene gjør at det er grunn til å stille spørsmål ved om utviklingen mot økt internasjonalt samarbeid nå reverseres. I så fall oppstår en ny type politisk usikkerhet som vil påvirke alle. Vi kan oppleve endringer i hvilke varer og tjenester som vil bli handlet med på tvers av land, og hvilke land man samhandler og samarbeider med.

For kultursektoren er naturligvis også lovreguleringer og endringer i norsk politikk av betydning. Kulturloven fastslår på generelt grunnlag at kommuner og fylkeskommuner har et ansvar for å støtte kulturvirksomhet. Ifølge Oxford Research (2018) har det vært

---

¹³ Kapitlet samsvarer i stor grad med det bakgrunnsnotatet som ble sendt ut i forkant av arbeidsverkstedene, men teksten er noe omskrevet for å ta høyde for innspill og nyanseringer som kom fram på arbeidsverkstedene.

få statlige føringer og lite dialog mellom staten og fylkeskommunene om ambisjoner og prioriteringer for regional kulturpolitikk. Fylkeskommunene har derfor stor handlefrihet innenfor kultursektoren, men er begrenset av tilgjengelige ressurser og regionalpolitiske prioriteringer.

Det såkalte Hagen-utvalget foreslo omfattende overføringer av tilskuddsmidler fra Kulturdepartementets budsjett til fylkeskommunene. I Meld. St. 6 (2018–2019) Oppgaver til nye regioner ble det lagt opp til at fylkeskommunene skulle få et større ansvar for kulturoppgaver, nærmere spesifisert i kulturmeldingen. I etterkant har Kulturdepartementet gått tilbake på disse føringene, men heller valgt å bygge videre på dialogen mellom forvaltningsnivåene om oppgaver med delt ansvar. På kort sikt kan virkningene først og fremst merkes i forvaltningen, men på lengre sikt kan spørsmålet om arbeidsdeling i forvaltningen reises på nytt.

Også andre lovreguleringer vil ha betydning for kultursektoren, for eksempel knyttet til beskyttelse og forvaltning av opphavsrett og rettigheter, og dermed også rettighetsinntekter. Distribusjon og forbruk av kultur har endret seg fra kjøp av fysiske varer og opplevelser til at man strømmer kulturinnhold gjennom abonnementsløsninger på digitale plattformer. Dette har medført at inntektsbildet har endret seg dramatisk for mange kunstnere og apparatet rundt. Tilpasninger, eller mangel på tilpasninger i nasjonalt og internasjonalt lovverk, vil kunne endre rammebetingelsene for kultursektoren framover – ved å skape utfordringer, men også muligheter.

Den norske økonomien

Norsk økonomi har over lang tid vært preget av vekst i offentlige budsjetter som følge av god vekst i skatteinntekter, inklusive petroleumsskatter og uttak fra statens pensjonsfond utland («oljefondet»). Alt i alt har både husholdningene og offentlig sektor hatt større handlingsrom enn i de fleste andre land, og velstandsøkningen de siste tiårene har kommet store deler av den norske befolkningen til gode. Oljefondet har også gitt handlingsrom til å dekke utgifter til kriser. I budsjettforslaget for 2020 var det planlagt at hver åttende krone i offentlige budsjetter skulle dekkes med uttak fra oljefondet, men uttaket ble i realiteten høyere for å finansiere krisetiltak i møte med pandemien.

Etter mange år med sterk vekst i norsk økonomi, er det nå flere usikkerhetsmomenter enn på lenge.

Produktiviteten i norsk fastlandsøkonomi har falt i de senere år. Skal vi opprettholde om lag den samme veksten i levestandard som vi har vent oss til gjennom de siste 40 årene, må produktiviteten framover vokse raskere enn den har gjort det siste tiåret.

Det er også ventet at investeringene i og avkastningen fra petroleumssektoren vil avta framover. Begge deler vil kunne få konsekvenser for norsk konkurranseevne, norske arbeidsplasser, lønnsutviklingen og skatteinntektene framover. Når vi reduserer investeringene i nye og eksisterende brønner, påvirker det umiddelbart aktiviteten i virksomheter og næringer som leverer til petroleumssektoren.

Avkastningen reduseres etter hvert som oljebrønner tømmes og verdenssamfunnet foretrekker andre energikilder. Dette vil blant annet redusere skatteinntekter og overføringer til oljefondet. Det er ventet at få andre næringer vil kunne gi like god avkastning som investeringene i petroleumssektoren har gitt. Få andre næringer har ekstraavkastning som følge av salg av en begrenset og ettertraktet naturressurs (grunnrente).

Selv om petroleumsinntektene har stor betydning, er humankapitalen Norges viktigste ressurs. Sysselsettingsandelen i Norge er høy sammenlignet med de fleste andre OECD-land. Én grunn er at kvinner og personer over 55 år i relativt stor grad deltar i arbeidslivet. Sysselsettingsandelen er imidlertid fallende. I Norge er for eksempel sysselsettingsandelen blant menn i aldersgruppen 25–54 år ikke særlig høy sammenlignet med andre OECD-land. I tillegg er det samlede antall arbeidede timer per innbygger om lag som gjennomsnittet for EU-landene. Det skyldes at Norge har relativt kort avtalt arbeidstid, gode permisjonsordninger, høyt sykefravær og utbredt deltidsarbeid (Meld. St. 29 (2016–2017)).

Den demografiske utviklingen påvirker også økonomien. SSB publiserer hvert andre år befolkningsframskrivninger med utgangspunkt i 9 ulike utviklingsbaner. I hovedalternativet er antallet over 65 år ventet å vokse raskere enn antallet i aldersgruppen 20–64 år, jamfør figur 6. For økonomien har det to effekter: For det første vil helseutgiftene og trygdeutbetalingene over offentlige budsjetter øke. For det andre vil andelen mennesker i arbeidsstyrken gå ned.

Over lang tid har det vært en sterk vekst i offentlige utgifter til helse- og omsorgstjenester. Det er ventet at slike utgifter vil fortsette å stige etter hvert som befolkningen blir eldre, og flere når en høyere alder enn tidligere. Forventningene til og preferansene for et godt helsevesen synes å være sterke i befolkningen, og det er rimelig å regne med at helse- og omsorgstjenester vil bli prioritert uansett framtid, også selv om deler av tilbudet kan leveres av private aktører.

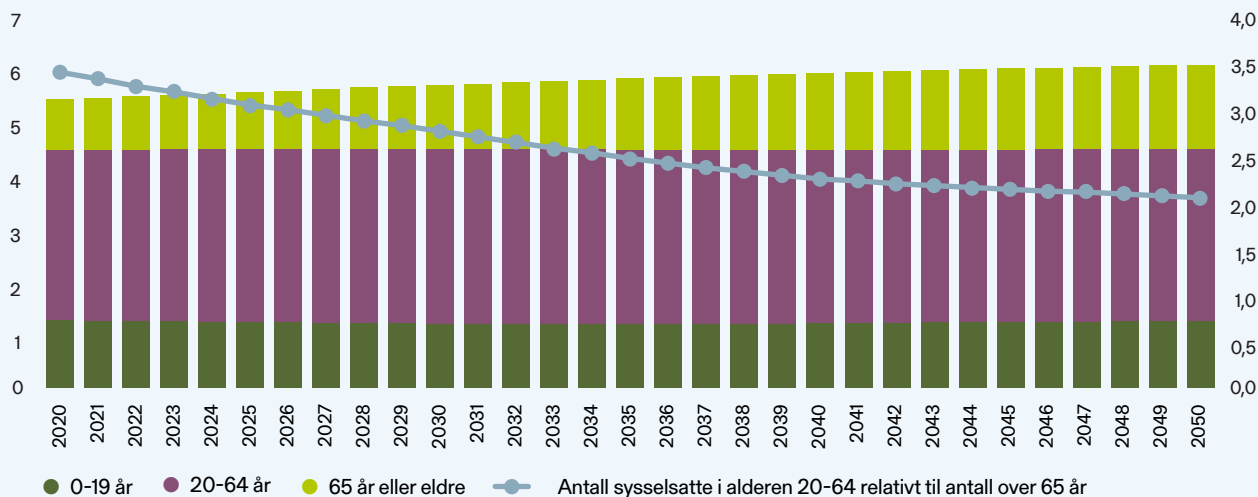
Vekst i helse- og omsorgssektoren er ikke bare et spørsmål om offentlige utgifter, men også om arbeidskraftressurser. Helse- og omsorgssektoren¹⁴ omfatter ca. 560 000 sysselsatte. Det tilsvarer 21 prosent av alle sysselsatte i Norge og utgjør med det en betydelig del av det norske arbeidsmarkedet. Det er ventet at både antallet og andelen vil øke framover¹⁵.

Summen av at arbeidsstyrken slutter å vokse, den økonomiske drivkraften fra investeringer i petroleumssektoren bli mindre, og helse- og omsorgsutgiftene blir høyere, tilsier økt konkurranse om arbeidskraftressurser og skarpere prioriteringsdiskusjoner i offentlige budsjetter. Sammenlignet med andre land har Norge svært sterke offentlige finanser, som følge av oppbyggingen av oljefondet. Men også fondet er en begrenset ressurs. Handlungsregelen for hvordan avkastningen kan benyttes, tilsier at bruken av fondet vil fordeles over svært mange år. Selv om avkastningen fra fondet gjør at det er mulig å finansiere deler av offentlige utgifter uten ekstra skattlegging, vil fondet neppe fjerne behovet for gradvis sterkere prioriteringer av offentlig pengebruk.

14 Slik helse- og omsorgssektoren defineres i offentlig statistikk, omfatter denne botilbud uten omsorg inkl. barnehagesektoren. SSB (2020).

15 Se for eksempel SSB(2020d)) Framskrivninger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040, SSB (2019) Arbeidsmarkedet for helsepersonell fram mot 2035 eller SØA (2018) Helse-Norge 2040 - Hvordan vil framtiden bli?

Figur 6 – Befolkningsframskrivninger 2020–2050 fordelt på alderskategorier til venstre og antall i arbeidsdyktig alder (20–64) relativt til antall over 65 år til høyre (blå linje)

Kilde: SSB (2020f) Befolkningsframskrivninger. Hovedalternativet.

Demografi og bosetting

De siste tiårene har folketallet i Norge vokst kraftig, på grunn av både høy nettoinnvandring, relativt høy fruktbarhet samt få personer i eldre der det er vanlig å dø. Innvandring har også ført til at befolkningen i Norge er betydelig mer sammensatt med hensyn til en rekke forhold, som kulturell bakgrunn, religion, erfaringer og preferanser, for å nevne noen. Sett bort fra at antallet eldre øker, så er den demografiske utviklingen i Norge langt mer usikker enn tidligere.

Det er særlig stor usikkerhet knyttet til innvandring, men også til fødselstallene. Befolkningsveksten er imidlertid svært ujevnt fordelt geografisk. Det er i og rundt de store byene på Østlandet at befolkningsveksten vil være størst. Kommunene som er ventet å oppleve nedgang i folketallet, er typisk innlandskommuner, kommuner langs svenskegrensen og kommuner nord i Trøndelag og i Nord-Norge.

Dette henger sammen med tilbudet av arbeidsplasser, utdanning og kulturaktiviteter, samt befolkningens livsstilspreferanser. Høyt utdannet arbeidskraft søker seg til storbyens tilbud, samtidig som virksomhetene søker seg mot et bredt arbeidsmarked (Rattsø, 2014). Effektivisering og det reduserte transportbehovet som følger av tettere bosetting, gjør byen mer attraktiv (Samfunnsøkonomisk analyse, 2016). Forbruk av kultur kan i økende grad skje «hvor som helst» og der folk bor. Digitalisering og teknologi medfører at publikum kan lytte til musikk hvor som helst eller se teaterforestillinger live i stua. Likevel bor langt på vei de fleste kulturarbeidere i og rundt Oslo og de store byene.¹⁶

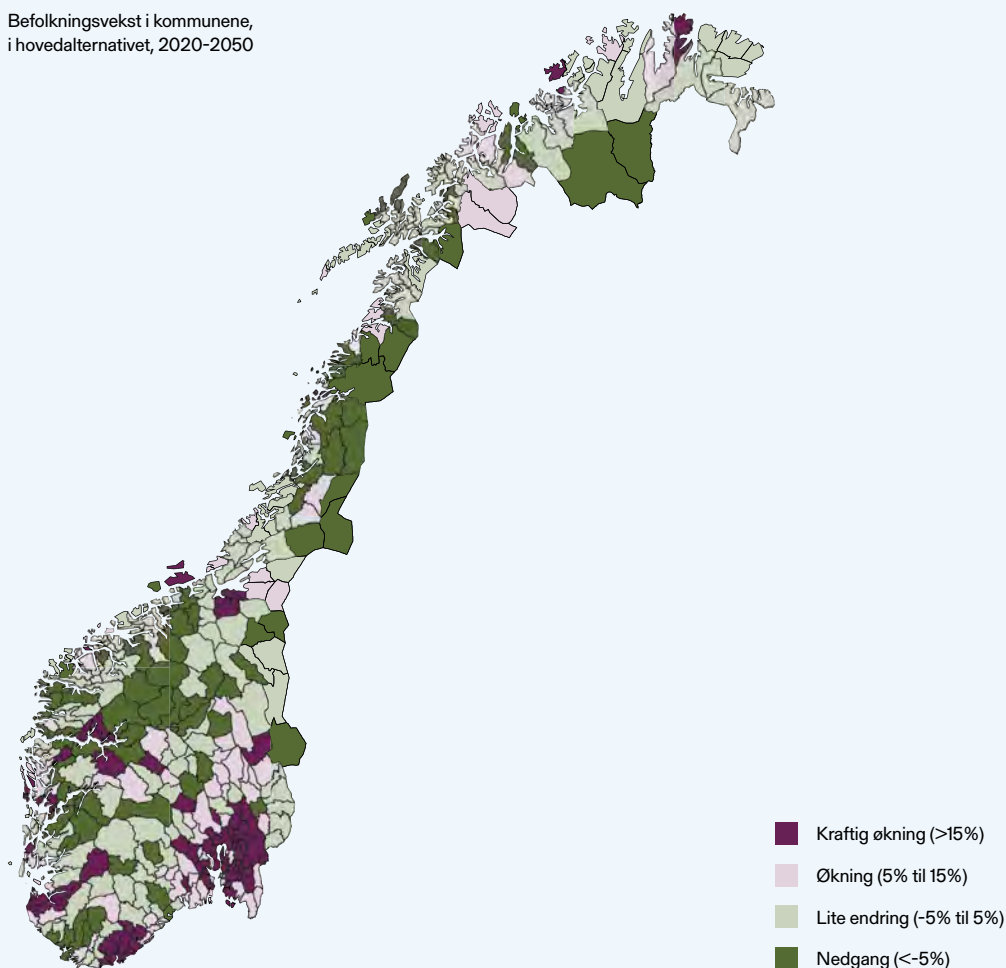
¹⁶ Se for eksempel Malasevska og Ericsson (2019). Der ingen skulle tru ... – Regionaløkonomisk geografi av kreative og kulturelle næringer lokalisert utenfor Oslo, Kunnskapsverket rapport 01/2019

De siste tiårenes innvandring har også bidratt til en langt større variasjon i kulturell bakgrunn blant befolkningen, spesielt i de større byene, hvor andelen innvandrere er særlig høy. Selv om innvandringen nå har sunket mye, spår SSB fortsatt positiv nettoinnvandring, noe som tilsier at antall mennesker med innvandringsbakgrunn fortsatt vil øke.

Hvorvidt kulturtilbudet påvirker hvor folk ønsker å bosette seg, er det vanskelig å finne bevis for basert på norske data, men det ser ut til at steder som har et aktivt kulturliv, i større grad evner å tiltrekke seg personer med høy utdanning (Vareide, 2018). Den demografiske trenden går da også i retning av at det er de eldre som blir boende i distriktene. Skal vi bremse sentraliseringen, vil det kreve aktiv innsats fra enkeltkommuner og staten¹⁷.

» Figur 7 – Regionale befolkningsframskrivinger, hovedalternativet 2020–2050

Befolkningsvekst i kommunene,
i hovedalternativet, 2020-2050

Kilde: SSB (2020f) Befolkningsframskrivinger

¹⁷ Se for eksempel NOU 2020:12 Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn og NOU 2020:15 Det handler om Norge – Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene.

Digitalisering og teknologisk utvikling

Mye av framtidens problemløsning er trolig knyttet til en stadig raskere teknologisk utvikling, der teknologiske løsninger tas i bruk på stadig nye områder. Privat og offentlig sektor i Norge har tradisjonelt vært raske til å ta ny teknologi i bruk. Et relativt høyt lønnsnivå gir sterke insentiver til å investere i teknologi som reduserer behovet for arbeidskraft. Så langt har ny teknologi redusert prisene, gitt husholdningene økt kjøpekraft og økt etterspørselen etter varer og tjenester – noe som også gir økt etterspørsel etter arbeidskraft generelt. Teknologi som tar over for rutinepregede oppgaver, er nå utviklet videre, og tendensen er at teknologi i stadig større grad også kan ta over for mer kognitive oppgaver.

Teknologisk utvikling endrer nødvendigvis hva samfunnet bruker tid på, og hva vi jobber med. Over tid har det vært en sterk nedgang i antall sysselsatte i primærnæringene (jordbruk og fiske), en noe svakere nedgang i sekundærnæringene (industri, olje, kraftforsyning og bergverk), men sterk vekst i de tjenesteytende virksomhetene (herunder offentlig sektor og forvaltning). Slike endringer kan i stor grad forklares med produksjonstekniske forhold, men også globalisering og inntektsutvikling.

Digitalisering innebærer imidlertid mer enn «bare» nye digitale produkter. Digitalisering kan også ha fundamentale og disruptive konsekvenser for samfunnet. Smarttelefonen er et eksempel på en nyvinning som har ført til radikale endringer.

Digitaliseringen påvirker finansieringsløyper, inntektsstrømmer og opphavsrettsforvaltningen. Den digitale utviklingen er styrt av utviklingen internasjonalt, og globaliseringen fører til at vi i sterkere grad enn før påvirkes av det internasjonale. Dette representerer både en mulighet og en utfordring for sektoren (Skarstein, 2016).

Store aktører kan ha stordriftsfordeler som de kan utnytte i digitalisering. For eksempel har de finansielle muligheter til å dekke investeringene til teknologiutvikling og til å bygge opp et velfungerende salgs- og markedsføringsapparat. Det at aktørene samtidig samler inn verdifulle data som kan utnyttes kommersielt, kan skape en situasjon der «vinneren tar alt».

Se for eksempel på musikkbransjen. I løpet av veldig kort tid gikk de fra å tjene det meste av pengene sine på å selge konsertbilletter og fysiske produkter som CD-er, bøker og merchandise, til å bli en mer åpen bransje, med en langt mer sammensatt inntektsstrøm. Inntekter fra lisensiering av verk og innspillinger til bruk i andre produkter og tjenester og inntekter fra abonnementstjenester og strømming er generelt blitt viktigere. Strømming skiller seg vesentlig fra «tradisjonelt» salg av musikk ved at man tar betalt for hver gang noen hører på en låt, i motsetning til å ta betalt for retten til å kunne høre på en låt så mange ganger man har lyst til. Dette slår blant annet ut i fordelingen av inntekter mellom de ulike leddene i verdikjeden – det påvirker hvem som tjener på musikk (Jesnes & Neergaard, 2019). Det å bli lagt merke til i et overfylt og kaotisk marked kan også være en stor utfordring for kulturelle produsenter (Kunnskapsverket, 2019). Under pandemien har vi også sett en oppblomstring av strømmede live-konserter og andre eksklusive digitale opplevelser,

både gratistilbud og betalte. Hvorvidt denne trenden vil leve videre etter pandemien, gjenstår å se.

På den andre siden betyr digitalisering at inngangskostnaden for små aktører blir lavere. Små aktørene kan også ha en større fleksibilitet i bruken av forskjellige teknologier og plattformer. Sosiale medier og delingsplattformer gjør at kunstneren selv kan spre og markedsføre kunsten sin, med hjelp fra publikum som deler og kommenterer og dermed skaper økt synlighet. Da kan det tradisjonelle markedsføringsleddet bli overflødig. Samtidig kan publikum være med på å påvirke de kulturelle uttrykkene gjennom å inviteres inn i den kunstneriske prosessen. Slik kan digitaliseringen viske ut tradisjonelle skiller mellom skaper og publikum, markedsføring og forbruk og de ulike kunstuttrykkene (Hauge m.fl, 2019; Skarstein, 2016).

Sosiokulturelle forhold

Sosiokulturelle forhold dreier seg om hvordan befolkningene, hver for seg og sammen, opplever seg selv. Hvilke verdier, normer, vaner og konvensjoner som preger befolkningen, vil dermed forme samfunnets sosiokulturelle forhold.

Sosiokulturelle forhold kan spores i adferd. For eksempel kan familiebakgrunn forklare mye av variasjonen i individers utdanningslengde og karriere. Dette påvirker igjen fritidsinteresser og kulturbruk (Raaum, 2003). Sammenhengene mellom oppvekst og bakgrunn og hvilke verdier og valg enkeltmennesker tar, er sterke. Likevel har vi lenge sett en gradvis utvikling hvor enkeltmennesker i økende grad selv ønsker å velge sine fellesskap og sin utdanning, ofte løsrevet fra verdier som oppvekst og familietilknytning tilsier.

Mer generelt har forskere argumentert for at det moderne vestlige individet befinner seg i en verden stadig mer preget av en gjennomgripende ideologi om selvrealisering. Perspektivet på verden som et marked omfatter ikke bare transaksjoner av materielle goder og tjenester, men former alle sider av samfunnet og livet, jamfør Nafstad (2005).

Bevegelsen mot mer individualistiske valg er ikke entydig og ikke like sterkt til stede i alle grupper i samfunnet, men i et langsiktig perspektiv er bevegelsen meget tydelig. For 70 år siden var det vanlig å ta utgangspunkt i foreldrenes vurderinger i valg av så vel utdanning og yrke som partiloyalitet. Disse var igjen formet av verdier som dominerte i lokalsamfunnet og på arbeidsplassen. Fra 1960-årenes kulturelle oppbruddstid og framover har det i vår del av verden festet seg en sterk oppfatning av at moderne mennesker står fritt til å definere seg selv, sine roller og sine fellesskap.

Det er nå også langt mindre entydig hvem som påvirker hvem.

Ulike familiemedlemmer kan reagere ulikt på medieoppslag og tendenser i tiden. I dag kan en bedriftsleder like gjerne være inspirert av sine barns verdier som omvendt. Likeledes er verdifellesskapet på arbeidsplassene langt mer variert. Selv om det tenkes likt om hva som er viktig for bedriften, kan holdningen til politiske og kulturelle spørsmål utenfor arbeidsplassen sprike mye.

Utviklingen blir naturligvis sterkt påvirket av om det er mulig å forfølge egne verdivalg. I lokalsamfunn med sterk sosial kontroll er det vanskeligere enn der kontrollen og oppfølgingen av den enkelte er svakere. Likeså er det avgjørende for frie valg at utdanning er tilgjengelig for alle og rimelig eller gratis, samt at de aller fleste kan regne med å få arbeid.

I vår sammenheng er det særlig viktig å merke seg at når individualismen har fått et så sterkt fotfeste, blir oppslutningen om samfunnets dominerende verdier løsere og mer skiftende. Mobiliteten i samfunnet øker, men det gjør også mobiliteten i oppfatninger av hva som er gode løsninger for samfunnet.

Økt spillerom for individuelle valg gir også større spillerom til å la økonomisk egeninteresse avgjøre verdivalg og adferd. Noen vil også legge vekt på hva som er til gagn for gruppen de selv tilhører, mens andre vil legge mest vekt på personlige egeninteresse på kort og lang sikt.

Et mer individualisert samfunn har over tid også gitt seg utslag i endrede forbruksmønstre. Grovt sett kan vi si at gårldagens forbruker ønsket å være normal, mens dagens forbruker ønsker å være spesiell. Det kan godt være at de som legger vekt på å være spesiell, gjør det på samme måte og dermed ikke er så unike likevel. Men ønsket om å være spesiell former likefult forbrukeradferden.

Ikke minst har fritidsforbruket endret seg mye de siste årene. For mange er det blitt veldig viktig å synliggjøre seg selv gjennom nettopp hvilke fritidsinteresser de har. Sosiale medier spiller på lag og øker mulighetene for å vise sin individualitet. Fordi tilbudene er flest og mest varierte i byene, mener mange at mulighetene til å forfølge sine individuelle preferanser er en av drivkreftene for byenes sterke tiltrekning de siste par tiårene.¹⁸

Individualiseringen påvirker også forventninger til offentlige tilbud. Når alt annet er likt, tilsier økt vektlegging av individuelle preferanser at det er viktigere hva som tilbys enn hvordan det tilbys.

Bevegelse i retning av økt individualisme har også tydelige motkrefter. De siste årene har den økende ulikheten i den rike delen av verden vært gjenstand for debatt. Dette har løftet fram nye krav for å sikre så vel jevnere fordeling av inntekt og formue som økt tilbud av universelle ordninger. Internasjonalt framheves ofte de nordiske landene for at de har funnet en balanse mellom økt individualisme og utbygging av fellesskapsløsninger som jevner ut forskjeller. Spesielt blir det påpekt at innbyggerne i de nordiske landene har generelt stor tillit til hverandre og til myndighetene, og høyere enn i mange andre europeiske land (Kleven, 2016). Med høy grad av tillit trengs det mindre ressurser til reguleringer og kontroll, og det blir lettere å få til endringer og innovasjon og finne fram til gode og bredt forankrede løsninger. Befolkningens tillit til myndighetene ser så langt ikke ut til å ha blitt svekket av den pågående pandemien, snarere tvert imot.

---

¹⁸ Se f.eks. Richard Florida (2008): *Who's Your City?*, men også Edward Glaeser (2011): *Triumph of the City*. Temaet er diskutert også i NOU 2020:15 *Det handler om Norge – Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene*.

Internt i nordiske land er det like fullt økende kritikk av at ulikhetene blir større også her. På sikt kan dette svekke oppslutningen om kollektive løsninger fordi det er vanskeligere å utarbeide løsninger som imøtekommer brorparten av befolkningens preferanser. Svekket tillit i samfunnet kan også gjøre at flere reagerer med skepsis når fagekspertene anbefaler endringer i samfunnet som utfordrer deres egen livssituasjon. Eksempelvis er det en betydelig gruppe i det norske samfunnet som forneker at klimaeffektene kloden opplever er menneskeskapt. Følgelig vil de også være motstandere av tiltak for å redusere klimautslipp eller øke skatter og avgifter. Også skepsisen til informasjon fra myndigheter og dominerende media ser ut til å øke når ulikhetene øker og den generelle tilliten i samfunnet forvitrer. Vi kan ikke utelukke at tiden etter pandemien kan akselerere en utvikling i retning av økt ulikhet og svekket tillit også i det norske samfunnet, avhengig blant annet av fordelingen av «kostnadene» under og etter pandemien. Hvordan slike endringer kan se ut for kultursektoren, er høyst usikkert.

Miljø og klima

Det er anerkjent at klimaet er i endring, og at endringene er menneskeskapt. Klimaendringene er ikke noe som skal skje langt der framme, klimaet endres allerede både i Norge og globalt. Klimaendringene kan få stor betydning for naturmangfold og matproduksjon, og for hvor det er egnet for mennesker å bo. Endringer i klimaet kan føre til endringer i bosettings- og flyttemønstre innad i og mellom land, selv om det er usikkert om dette vil slå ut i økt innvandring til Norge (Tønnessen, 2014).

Norge har ratifisert Parisavtalen, som krever at alle land kommer med oppdaterte og ambisiøse klimaplaner hvert femte år fram til klimakrisen er løst. Dette betyr strenge innstramminger for Norge, som har et forbruk på verdenstoppen. Norge har i dag flere mål for sin klimapolitikk. Målene for 2030 og 2050 er lovfestet gjennom en ny klimalov, som trådte i kraft 1. januar 2018. Norge skal ifølge klimaloven ha redusert klimagassutslippene med minst 40 prosent i 2030 sammenlignet med 1990. For 2050 er målet en reduksjon av klimagassutslippene med 80 til 95 prosent i forhold til 1990. Det betyr at Norge skal bli et lavutslippssamfunn i 2050. Omstillingen til et lavutslippssamfunn er ventet å påvirke mange samfunnsområder og næringer.

Klimaendringene, og tiltak for å redusere belastningen på miljø og klima, får betydning for hvilke varer og tjenester som produseres og formidles, og hvordan. En sterkere skattlegging av for eksempel utslipp kan få stor betydning for mange sektorer. For eksempel kan økte kostnader ved utslipp ha betydning for transportkostnader, matproduksjon og etterspørselen etter kraft basert på fornybare energikilder. Omleggingen til lavutslippssamfunnet representerer en stor utfordring for Norge, men kan også gi mange nye næringsmuligheter for eksempel innen vindkraftproduksjon til havs.

Det internasjonale samarbeidet rundt klima og miljø er også aktualisert av FNs bærekraftsmål. Bærekraftsmålene er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. De består av 17 mål og 169 delmål som skal fungere som en felles global retning for land, næringsliv og sivilsamfunn. Bærekraftsmålene vil påvirke framtidig politikk globalt, i EU og i Norge i årene som kommer.

Bærekraftig utvikling inkluderer de tre grunnpilarene økonomi, sosiale forhold og miljømessige hensyn. Disse må balanseres på en måte som sikrer målene om økonomisk vekst, sosial utvikling og ivaretagelse av miljøet. Et EU-prosjekt om kulturens rolle i en bærekraftig framtid konkluderer med at kultur kan utgjøre den fjerde grunnpilaren (kultur i bærekraftig utvikling) og være en sammenbindende og støttende kraft mellom de tre andre pilarene (kultur for bærekraftig utvikling). Kulturen kan også ha en mer fundamental rolle (kultur som bærekraftig utvikling) hvor kultur ses som et nødvendig grunnlag og en nødvendig struktur for å oppnå målene for bærekraftig utvikling.¹⁹

Kulturens rolle i arbeidet med bærekraft i Norge er i ulik grad formalisert. Innenfor museum og kulturarv legges det for eksempel vekt på å redusere tapet av verneverdige kulturminner, blant annet som følge av klimaendringer.

Internasjonalt legges det vekt på vern av den immaterielle kulturarven til urfolk og nasjonale minoriteter, som trues globalt av blant annet klimaendringer. I Norge har Kulturrådet ansvar for å implementere UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven.

Kultursektoren blir ofte vurdert som en grønn eller miljøvennlig sektor. Dette kan henge sammen med at mange av de kulturelle produktene per definisjon har lavere klimaavtrykk enn forbruksvarer. Dette kan tale for at etterspørselen etter kulturelle opplevelser og tjenester vil øke i framtiden, gitt at det tas i bruk virkemidler og tiltak som faktisk bidrar til et mer bærekraftig forbruk (SØA, 2020b). Maxwell og Miller (2019) problematiserer imidlertid denne forutsetningen. De peker for eksempel på at produksjon av bøker og filmer kan ha betydelige miljømessige effekter, og at digitaliseringen, som jo er en viktig utvikling i deler av kultursektoren, krever en ressursbruk som ikke er uproblematisk (utvinning av materialer, energibruk mv.). Videre kan en samfunnsutvikling i mer bærekraftig retning innebære at turismen reduseres, og ettersom turister er viktige kulturforbrukere, kan etterspørselen etter kulturelle produkter synke.

---

19 <http://www.culturalsustainability.eu/outputs/conclusions.pdf>

Kapittel 4

Utvalgte drivkrefter i scenarioene

Som det kom fram av kapittel tre, vil kultursektoren påvirkes av mange drivkrefter. I dette kapitlet gjør vi nærmere rede for de utvalgte drivkreftene som vi spiller ut i de fire scenariorfortellingene. Disse vil virke hver for seg og i kombinasjon med hverandre.

I tabell 2 oppsummeres de sentrale drivkreftene som ble omtalt i forrige kapittel og som ble drøftet på arbeidsverksted 1. Noen av drivkreftene berører hele det norske samfunnet, andre er mer spesifikt rettet mot kultursektoren.

▾ Tabell 2 – Drivkrefter og temaer som ble drøftet på arbeidsverkstedet

Samfunnsområde	I samfunnet generelt	Kultursektoren spesielt
Politikk og lovendringer	<ul style="list-style-type: none"> grad av globalisering (f.eks. frihandelsavtaler) grad av polarisering, press mot yttringsfriheten og demokratiet inkl. omfang av falske nyheter Norges forhold til resten av Europa og Norden 	<ul style="list-style-type: none"> innretning på kulturpolitikken kultursektorens autonomi
Økonomi	<ul style="list-style-type: none"> offentlige budsjetter som gir grunnlag for tøffere prioriteringer økonomisk ulikhet 	<ul style="list-style-type: none"> inntektsutviklingen for kulturarbeidere vilje til å prioritere kultur i offentlige budsjetter publikums preferanser for å bruke tid og penger på kultur
Demografi	<ul style="list-style-type: none"> alderssammensetningen (og økte off. utgifter) befolkningssammensetningen (f.eks. som følge av innvandring) bosettingsmønstre (f.eks. sentralisering) 	<ul style="list-style-type: none"> endringer i preferanser for ulike kulturuttrykk
Sosikulturelle forhold	<ul style="list-style-type: none"> oppslutning om kollektive løsninger tillit til hverandre og myndighetene opplevelsen av en felles kultur, subkulturer og segregering 	<ul style="list-style-type: none"> oppslutning om kollektive løsninger
Teknologi	<ul style="list-style-type: none"> automatisering av manuelle oppgaver bruk og tilgang på store datamengder (gir makt til noen få globale aktører og algoritmene som brukes) endringer i distribusjonsleddene (som følge av lavere distribusjons- og transaksjonskostnader) disruptive løsninger som endrer «alt» 	<ul style="list-style-type: none"> nye forretningsmodeller og betalingsløsninger behov for tilpasninger i lovverk og rettigheter
Miljø og klima	<ul style="list-style-type: none"> tilpasninger til endringer i klimaet økte kostnader ved utslipp, f.eks. økte transportkostnader 	<ul style="list-style-type: none"> kostnader ved gjennomføring av fysiske kulturarrangementer befolkningens preferanser for å delta på fysiske arrangementer

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse AS

Under arbeidsverkstedet ble deltagerne oppfordret til å peke ut noen få drivkrefter som (i) er særlig relevante for kultursektoren i Norge, og (ii) har grunnleggende usikkert utfall, da det er slike drivkrefter som spilles ut i scenariofortellingene.

Deltagerne på arbeidsverkstedet diskuterte særlig usikkerheten omkring kunst- og kulturøkonomien, herunder hvordan kulturpolitikken vil innrettes. Digitalisering, økonomisk ulikhet, aldring, sentralisering og det norske samfunnets evne til å tilpasse seg klimaendringer ble også løftet fram. I tillegg var deltagerne opptatt av kultursektorens evne til å være relevant for bredden av befolkningen, og de la vekt på sektorens bidrag til og betydning for demokrati og ytringsfrihet. På arbeidsverkstedet ønsket vi å unngå å diskutere kulturpolitikken i seg selv, men heller identifisere drivkrefter som vi kan tenke oss vil bevege kulturpolitikken. Årsaken er at vi mener at kulturpolitikken ikke blir utviklet i et vakuum, men at både kulturpolitikken og kultursektoren preges av samfunnsutviklingen generelt.

I etterkant av arbeidsverksted 1 analyserte vi notatene fra plenumssamlingene og gruppediskusjonene for å formulere to drivkrefter som framstår som særlig relevante for kultursektoren, og hvis utfall er usikkert. I arbeidet med å velge ut og definere disse to drivkreftene la vi vekt på at de valgte drivkreftene skulle være logisk uavhengige av hverandre, slik at kombinasjonene av de to drivkreftene gir opphav til fire ulike framtidsscenarier. Hvis drivkreftene er avhengige av hverandre, kan den ene forklare den andre, og vi står i realiteten tilbake med kun én bakenforliggende drivkraft.

Det ble tidlig klart at det økonomiske handlingsrommet både til storsamfunnet og i offentlige budsjetter betyr mye for kultursektoren. Det er også klart at den økonomiske usikkerheten for Norge som samfunn er stor i årene framover.

Videre pekte mange deltagere på teknologisk utvikling som en kilde til usikkerhet. For eksempel pekte de på at digitaliseringen påvirker hvordan kulturuttrykk distribueres, og hvordan inntektene blir fordelt innad i sektoren. Den påvirker altså hvem som vil kunne leve av å være kunstner. Diskusjonene illustrerte at det ikke nødvendigvis var usikkerhet knyttet til sektorens og publikums evne til å utvikle og ta nye digitale løsninger i bruk, men til hvordan slike endringer vil bli møtt – fra det offentlige, fra kommersielle aktører og fra befolkningen generelt. Vi tolket dette som at deltagerne var usikre på hvorvidt det er mulig og ønskelig å utvikle kollektive løsninger på teknologiske, økonomiske og regulatoriske utfordringer som kommer, eller om det blir opp til hver enkelt å møte disse utfordringene på et individuelt plan. Videre var mange usikre på i hvilken grad kollektive goder som produksjon av kulturgoder og vern av kulturarv vil bli prioritert i offentlige budsjetter.

Deltagerne var også opptatt av økende sosial og økonomisk ulikhet i samfunnet generelt og hvordan dette vil på virke både den norske samfunnsmodellen, som er preget av høy grad av tillit, og oppslutning om fellesskapsløsninger.

Konklusjonen ble én økonomisk og én sosiokulturell drivkraft, begge definert på et overordnet samfunnsnivå og med usikkert utfall i en 15 års periode. De to drivkreftene er formulert som

- den økonomiske utviklingen i Norge
- storsamfunnets aksept for å løse utfordringer gjennom kollektive løsninger

Kapittel 5 inneholder fire fortellinger som spiller ut de ulike mulige kombinasjonene av de to utvalgte drivkreftene «økonomisk utvikling i Norge» og «aksept for kollektive løsninger», jamfør figur 8. De fire fortellingene har fått navnene *Lykkeland*, *Stjernekamp*, *Himmelblå* og *Vestavind*. I neste avsnitt omtaler vi kort hva som kan ligge i høyt og lavt utfallsrom for de to endringskreftene.

› Figur 1 – Scenariokryss

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse AS

Den økonomiske utviklingen i Norge

Som omtalt i kapittel tre er det stor usikkerhet knyttet til utviklingen i norsk økonomi. «Hva skal Norge leve av etter oljen» har derfor lenge vært et spørsmål som både politikere, forskere, næringslivsledere og andre beskjeftiger seg med.

En bekymring er om det blir arbeid til alle. Bekymring for arbeidsplasser er nok reell mange steder, men for landet som helhet vil vi trolig heller få mangel på arbeidskraft i mange sektorer, på grunn av beskjeden vekst i arbeidsstyrken kombinert med stadig flere pensjonister. Etter vår vurdering kan vi heller tolke bekymringen som at få – om noen – nye næringer vil gi like mye inntekter til ansatte, leverandører og staten som petroleumssektoren har gitt de siste tiårene. Dermed er det en reell bekymring for at framtidig inntektsutvikling blir vesentlig lavere enn den Norge har hatt så langt. Hvis Norge får et tilstrekkelig stort innslag av virksomheter og næringer med lønnssevne på nivå med andre europeiske land, vil den økonomiske utviklingen ligne mer det vi ser i andre land.

En annen bekymring handler om finansiering av offentlige velferdsgoder. Staten vil etter hvert få stadig større utgifter til en voksende helse- og omsorgssektor og flere pensjonister. Vi forventer at statens økonomiske handlingsrom vil være bedre enn i de fleste andre land på grunn av oljefondet. Allikevel har stadig flere forpliktelser og ønsker om offentlig pengebruk skapt en bekymring i mange deler av samfunnet for hva staten kan prioritere i årene framover.

Vi vil i scenarioene spille ut to mulige utfallsrom: I de to scenarioene *Stjernekamp* og *Lykkeland* legger vi til grunn at den økonomiske veksten er god de kommende 15 årene, mens i *Vestavind* og *Himmelblå* er den økonomiske utviklingen relativt svak.

Som i dag produserer de fleste i samfunnet tjenester som gjør samfunnet godt å leve i, men arbeidskraft og kapital er begrensede ressurser. Landets samlede verdiskaping og økonomiske handlingsrom avhenger av at ressursene blir utnyttet effektivt. I scenarioene med relativt god økonomisk utvikling antar vi at Norge har tilpasset seg nye globale markedsmuligheter, og at norske virksomheter (private og offentlige) blir foretrukket i internasjonal konkurranse. Vellykkede virksomheter og næringer vil typisk være kjennetegnet av høyt innslag av teknologi og kunnskap, som igjen gjør at virksomhetene tåler et relativt høyt lønnsnivå.

Logikken i scenarioene sier at i en framtid preget av sterk økonomisk utvikling, jobber relativt sett mange i virksomheter og næringer med høy lønnsevne. Vi ser nemlig ikke for oss at Norge finner nye næringer med superprofitt, men at lønnsevnen vil være mer normalisert. Når lønnsevnen er mer normalisert, må altså næringene med høy lønnsevne være relativt store for å gi utslag i samlet verdiskaping.

Vi legger til grunn at innbyggerne ser sammenhengen mellom arbeid og inntekt og veier egen tidsbruk opp imot hva de ellers skal bruke tiden sin på. Det gjelder også kulturarbeidere. Både blant kunstnere og andre kulturarbeidere er det grupper som forfølger andre verdier enn inntekt. Men generelt er scenarioene med relativt høy økonomisk vekst preget av at befolkningen søker seg mot aktiviteter, virksomheter og næringer med god lønnsevne.

Det er mange goder og typer kulturuttrykk og aktiviteter som konkurrerer om publikums tid og oppmerksomhet. Samtidig er det kamp om arbeidskraftressursene. I en framtid med relativt sterk økonomisk vekst legger vi derfor til grunn at produksjonen også i kultursektoren særlig vil realiseres gjennom aktiviteter og virksomheter med relativt sett høy lønnsevne.

Selv om utvikling og utnytting av ny teknologi kan tilsi at folk kan bo spredt, viser erfaringer at teknologiske og kunnskapsbaserte virksomheter er lokalisert i og rundt byer. Scenarioene med sterk økonomisk vekst inneholder derfor videre en logikk som tilsier en relativt sett sterkere sentralisering enn scenarioene med svakere økonomisk utvikling.

Hva det norske samfunnet bruker det økonomiske handlingsrommet til, blir et spørsmål som samfunnet kan debattere og agere på i årene etter 2035. Men når vi står i 2035, har vi for eksempel ikke tatt ut dette som vesentlig mer fritid eller reformer som reduserer verdiskapingen.

I en framtid med relativt sett svakere økonomisk utvikling legger vi til grunn at en større andel er sysselsatt i aktiviteter, virksomheter og næringer med relativt sett noe lavere lønnsevne. I disse scenarioene vil nødvendigvis sammensetningen av næringslivet bli annerledes. Når lønnsnivået er lavere, oppstår det muligheter for konkurranseutsatte virksomheter som ikke overlever med et høyt lønnsnivå. Typisk vil tjenester med få krav til formell utdanning utgjøre en noe større andel av økonomien, og vi kan i større grad tenke oss at næringslivet og bosettingsmønstret er mer spredt.

Scenariene med lavere økonomisk vekst vil også gi et lavere skattegrunnlag. Dette forsterker prioriteringsutfordringene i offentlig sektor, selv om enkelte oppgaver framstår som rimeligere fordi lønningene er lavere. For deler av befolkningen vil det også oppstå en ny avveining: Fordi det er mindre å tjene på å arbeide mye, vil fritid oppleves som rimeligere. Scenariene inneholder derfor en logikk som tilsier at befolkningen generelt har noe mer fritid i scenarioene med relativt svak økonomisk vekst.

Aksept for kollektive løsninger

Denne drivkraften fanger opp spenningen mellom fellesskapet og individene i samfunnet.

Norge er i internasjonal sammenheng et relativt homogent og egalitært samfunn med stor offentlig sektor. Etterkrigstidens Norge er bygget opp rundt et mål om å sikre små sosiale, kulturelle og økonomiske forskjeller i befolkningen. For eksempel står den norske modellen med kollektive lønnsforhandlinger sentralt i den norske lønnsdannelsen, noe som er med å forklare de relativt lave lønnsforskjellene i Norge i dag. Skatte- og avgiftspolitikken bidrar også til omfordeling. Inntektsskatten, store offentlige overføringer gjennom NAV samt offentlig finansiering av en rekke tjenester som barnehage, skole og helsetjenester betyr mye for utjevningen mellom rike og fattige og for at alle kjønn kan delta i arbeidslivet. Det har også vært aksept for at oljeformuen skal fordeles mellom generasjoner. Den brede oppslutningen om både omfordeling og brede fellesskapsløsninger henger sammen med at befolkningen i gjennomsnitt ser hvilken nytte fellesskapsløsningene og de små forskjellene har skapt. To gevinster er særlig iøynefallende for de fleste, nemlig økt trygghet for inntekt og større tillit til at samfunnsinstitusjonene er til alles felles beste.

Det er imidlertid flere forhold som kan tenkes å rukke ved aksepten for kollektive løsninger. Det første er at hvis folk skal anerkjenne gevinstene fra fellesskapsløsningene, må det være mulig for dem å sammenligne egen samfunnsmodell med andre lands, eventuelt med sitt eget lands historiske utvikling. Hvordan de forstår betydningen av slike gevinster, kan endre seg over tid, både ut fra hvordan eget samfunn utvikler seg, og hvordan andre samfunn utvikler seg. Det andre er at omfordeling og fellesskapsløsninger også innebærer kostnader. Noen må avgi ressurser til andre eller få sitt handlingsrom innskrenket. Når folks preferanser blir stadig mer ulike, og stadig flere opplever at innskrenkningen øker, mens gevinstene reduseres, kan det gi lavere oppslutning om fellesskapsløsninger.

En mer heterogen befolkning og sterkere vektlegging av individuell frihet og selvrealisering kan innebære at individuelle mål går på bekostning av ønsket

om å støtte opp om kollektive løsninger. Mobilitet, tillit og ulikhet kan bidra til at vi legger mer vekt på individuell frihet og selvrealisering.

Drivkraften «aksept for kollektive løsninger» gjenspeiler at sosiokulturelle endringer alene eller i kombinasjon med andre drivkrefter påvirker befolkningens gjennomsnittlige preferanse for kollektive løsninger. I en framtid der aksepten for kollektive løsninger er høy, antar vi at det stor oppslutning om ulike nasjonale kollektive løsninger som skal møte samfunnsmessige utfordringer, finansiere kollektive goder, sikre sosial utjevning og bevare velferdsstaten. I scenarioene med «høy aksept for kollektive løsninger» legger vi til grunn at staten bruker samme eller høyere andel av offentlige utgifter til kulturformål som i dag. Vi forutsetter også at det innad i sektoren er stor oppslutning om kollektive formelle eller uformelle avtaler.

Inntektssikring for alle er en form for kollektiv løsning. I *Himmelblå* har vi valgt å synliggjøre «høy aksept for kollektive løsninger» ved at staten innfører borgerlønn som ikke er koblet til tidligere eller framtidig inntekt. Vi har valgt borgerlønn som system for inntektssikring fordi en slik form for inntektssikring trolig vil ha særlig stor betydning for kulturarbeidere og andre i kreative yrker. Det er viktig å presisere at innføring av borgerlønn betraktes som et valg som tas i scenarioet, og som er med på å skape forskjell mellom *Himmelblå* og *Lykkeland*. Innføring av borgerlønn er ikke det eneste logiske utfallet av kombinasjonen «høy aksept for kollektive løsninger» og «relativt svak økonomisk utvikling».

I det motsatte tilfellet legger vi til grunn at en framtid preget av lav aksept for kollektive løsninger impliserer at enkeltpersoner i større grad blir ansvarlig for egne veivalg. De må da selv ta stilling til både muligheter og risiko for feilvalg. Befolkningen er i større grad opptatt med seg og sitt, og individuelle og markedsbaserte løsninger får større spillerom i samfunnslivet og på kulturområdet. I scenarioene med «svak aksept for kollektive løsninger» vil staten ta et mindre ansvar for inntektssikring og for finansiering av kollektive goder som kultur. Både kulturarbeiderne og publikum vil i større grad legge individuelle hensyn til grunn i egne veivalg. Vi forventer likevel at befolkningen søker til andre mennesker for fellesskap, men da først og fremst til mennesker og miljøer som er like dem selv, eller som de ønsker å assosiere seg med.

Drivkrefter som utspiller seg i alle scenarioene

Utover de to drivkreftene som er nevnt over, vil flere andre drivkrefter utspille seg i alle scenarioene. Vi legger til grunn at utvikling og bruk av digitale løsninger vil fortsette, men at digitaliseringen går noe raskere i samfunnet generelt og kultursektoren spesielt i scenarioene med sterk økonomisk utvikling. Fortsatt digitalisering betyr først og fremst økt etterspørsel etter personer med teknologisk kompetanse, mer avanserte produkter, reduserte distribusjonskostnader og flere delingsplattformer der kunstnerne kan spre og markedsføre kunsten sin selv. Hvilke deler av kultursektoren som vil vinne fram, er ikke opplagt, men vi legger til grunn at sysselsettingen i distribusjonsleddene vil falle noe i alle scenarioene.

Vi legger videre til grunn at klimaet vil endres i retning av at Norge jevnt og trutt blir varmere, våtere og villere gjennom hele perioden fram mot 2035. Klimaendringene i seg selv tilsier større transportkostnader og en forsiktig økning i etterspørselen

etter fagarbeidere og ingeniører innen bygg og anlegg, miljø og teknologifag. Klimaendringene er altså en fast faktor i alle scenarioene. Dette innebærer at tilpasninger i forbruket eller utvikling av ny teknologi i scenarioene innenfor de neste 15–20 årene vil ha liten effekt på klimaet. Effekten kan selvsagt bli stor på lang sikt, særlig hvis befolkningen i andre land også endrer sine preferanser, men virkningene spilles ikke ut i de ulike scenarioene fordi andre drivkrefter er vurdert som mer relevante og usikre framover.

Videre legger vi grunn at folketallet i Norge vokser i takt med SSBs hovedscenario, fra 5,4 millioner i 2020 til 5,7 millioner i 2035. Aldringen vil fortsette, noe som tilsier at vi vil få stadig større behov for sysselsatte innen helse og omsorg. Innvandringen vil også øke, men den vil særlig være preget av forhold som ligger utenfor Norge. Det vil naturlig nok også være stor usikkerhet knyttet til antall flykninger som følge av krig, klimaforandringer og andre humanitære katastrofer, samt nasjonal og internasjonal asylpolitikk. Arbeidsinnvandringen følger i større grad den relative utviklingen i norsk økonomi sammenlignet med utviklingen i land som normalt har avgitt arbeidskraft til Norge. Vi har valgt å la befolkningsstørrelsen følge SSBs hovedalternativ i alle scenarioene fordi andre usikkerheter enn befolkningsveksten er vurdert som mer relevante og usikre framover.

Kapittel 5

Scenariofortellinger

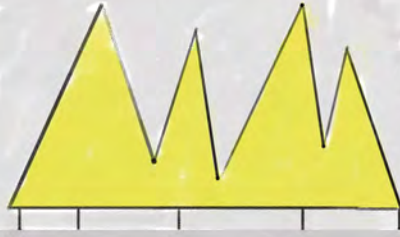
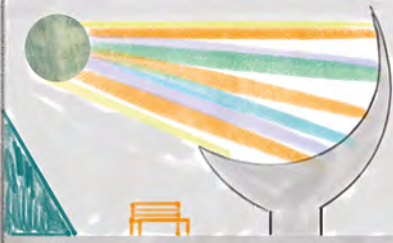
Dette kapitlet inneholder fire scenariofortellinger som er ment å illustrere forhold som kjennetegner kultursektoren i Norge i 2035. Kultursektoren har sin egen dynamikk, men vil likefullt være påvirket av samfunnsmessige drivkrefter som påvirker det norske samfunn bredt. Fortellingene starter med en kortfattet beskrivelse av det norske samfunnet og kultursektoren i 2035, før vi gjør rede for utviklingstrekk og begivenheter som har preget utviklingen fra i dag og fram mot 2035.

Det er viktig å understreke at formålet med scenariofortellingene ikke er å representere en ønsket eller ideell tilstand, men å beskrive ulike framtider som står i et interessant forhold til hverandre. At scenarioene er interessante, betyr ikke at de trenger å være de mest sannsynlige utfallene av drivkreftene som former samfunnet, men de synliggjør mulige utfall av drivkreftene som er valgt.

Scenariofortellingene fanger ikke opp alle sider ved sektoren i et gitt scenario, men legger vekt på særtrekk for å anskueliggjøre forskjeller mellom scenarioene. I tillegg illustrerer scenarioene et poeng om at ingen scenarier er ment å representere et drømmescenario eller dommedagsscenario. Alle framtidene vil inneha noen aspekter som oppleves som heldige, og andre som oppleves som mindre heldig. Slik vil de synliggjøre drivkrefter som leserne bør være særlig oppmerksomme på når politikk eller strategier skal utvikles.

Scenarioene er ment å danne en opptakt til videre diskusjoner om hvordan norsk kultursektor kan utvikle seg framover da særlig ses i lys av økonomisk utvikling og oppslutning om kollektive løsninger, som disse scenarioene bygger på, men også andre drivkrefter og usikkerheter som kan prege sektoren framover.

Lykkeland

Lykkeland er fortellingen om et Norge med relativt sterk økonomisk vekst og høy oppslutning om kollektive løsninger. Landet har høy lønnssevne, og den økonomiske veksten preges av stor aktivitet i teknologiske og kunnskapsbaserte virksomheter og næringer. Karbonfangst og lagring, undervannsteknologi, sensorteknologi og velferdsteknologi er eksempler på områder hvor vi ligger helt i verdenstoppen. Norge er kjennetegnet ved høyt utdannet befolkning og en stor, men digitalisert og sentralisert offentlig sektor. Velstående turister finner Norge attraktivt som ferieland, men internasjonalt er landet kjent som dyrt å feriere i.

I *Lykkeland* preges kultursektoren av at landet har et aktivt og nysgjerrig kulturpublikum. Publikum søker til kulturen for inspirasjon, læring og adspreidelse, og opplevelser sammen med venner og familie er viktig for mange. Flertallet ser det som betydningsfullt å ha et bredt og tilgjengelig kulturtilbud – selv om de ikke alltid har tid til å benytte seg av det.

Folk flest bor i eller rundt de største byene, og det er særlig her og på de store reiselivsdestinasjonene vi finner et rikt kulturliv. Bodø er en av byene som utmerker seg både nasjonalt og internasjonalt. Ettervirkningen av byens status som europeisk kulturby skapte et løft som den regionale kultursektoren i dag nyter fruktene av. By- og næringsveksten har lenge vært imponerende, og byen er omdreiningspunktet for det aller meste som skjer i Nordland. Tilbudet av fysiske kulturaktiviteter og møteplasser i spredtbygde strøk er langt mer begrenset.

Kulturpolitikken har høy prioritet og styres etter en fast budsjetttramme på 1,5 prosent av offentlige utgifter i tråd med Langtidsplanen for Kultursektoren. Målet med kulturpolitikken er at allmennheten skal sikres god tilgang til alle former for kultur, men også at profesjonelle kulturarbeidere skal ha inntekter på nivå med resten av samfunnet, og at prioriterte institusjoner og satsinger skal ha stabile finansieringsvilkår.

I *Lykkeland* står den statlige kulturforvaltningen sterkt, og budsjettene er romsligere enn noen gang tidligere. Samtidig kommer de statlige bevilgningene med klare forventninger til tilgjengelighet, representativitet og relevans for publikum og storsamfunnet. Hensynet til kunstnere og enkeltindividenes egen skaperkraft løftes også frem, men da først og fremst i festtalene.

I *Lykkeland* samarbeider staten og kultursektoren aktivt for å sikre løsninger som er konkurransedyktige og ivaretar landets kulturpolitiske mål. Et eksempel er publikumssuksessen Leselyst, en fellesnordisk digital tjeneste der all ny litteratur blir lest inn og kan lastes ned eller strømmes som lydbøker. Brukerbetalingen er lav, og tjenesten hjelper publikum til å finne den litteraturen som passer for dem ved bruk av algoritmer.

» Pressemelding 1. april 2035

Leselyst er publikumsfavoritt

Det norske folk kårer for første gang en offentlig plattform til publikumsfavoritt. – Vi er stolte over at publikum setter pris på innsatsen vi har lagt ned sammen, sier kulturministeren.

Leselyst har med 88 poeng tatt førsteplassen i Norsk Kundebarometer foran SmartBil (85), Finn (83) og Vinmonopolet (82). Det er første gangen i Norsk Kundebarometers historie at en kulturvirksomhet stikker av med den gjeve førsteplassen.

Leselyst når helt til topps innen kategoriene «klart språk», «brukervennlighet» og «pris», et uttrykk for at Leselyst har klart å begeistre befolkningen. I undersøkelsen måles kundetilfredshet og lojalitet på en skala fra 0 til 100, der 0 er dårligst og 100 er best.

Handelshøyskolen

Lykkeland er fortellingen om et Norge med relativt sterk økonomisk vekst og høy oppslutning om kollektive løsninger. Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth

Vederlagene dekkes av staten og beregnes på bakgrunn av antall lyttere. Også forfatterne er fornøyde fordi vederlaget per avspilling er høyere enn det som tilbys av de internasjonale plattformsselskapene. Tjenesten er også koblet opp mot bibliotekene og digitale læringsverktøy som brukes i skolen og i helse- og omsorgssektoren.

Kulturinstitusjonene i og rundt de store byene yrer av liv, og er viktige møteplasser for folk flest. For eksempel har musikk- og sceneinstitusjonene som inngår i det statlige selskapet Statens kulturbygg et bredt tilbud av kulturarrangementer levert av statlig finansierte ensembler, men også selvstendige kunstnere og ensembler med statlig godkjenning. De norske institusjonene er kjent for å bruke digital teknologi for billettbestillinger, produksjon og fremvisning av kulturuttrykk og både tall for digitale og fysiske visninger inn og utlandet er jevnt over høye. Norge blir også omtalt som best i verden til å ta vare på vår felles kulturarv, selv om mange mindre museer og lokale kulturhus er lagt ned etter flere år med lave besøkstall og rekrutteringsutfordringer. Det finnes blant annet eksempler på barneskoler, biblioteker og kulturhus som er bygget om til smarte seniorboliger.

Norge har mange **kulturarbeidere**. Kunstnerne opplever å være en aktiv og verdsatt del av det norske samfunnet. Lønns- og arbeidsbetingelsene for kunstnere og andre profesjonelle kulturarbeidere er generelt gode, særlig for de som er ansatt eller tilknyttet de statlig finansierte kulturinstitusjonene. Norge er særlig kjent for en ny generasjon kunstnere med gode IKT-kunnskaper som utvikler kunstneriske uttrykk sammen med publikum i sanntid eller med utgangspunkt i den norske kulturarven. For eksempel har et billedkunstnerpar fra Tromsø har fått internasjonal anerkjennelse for sine moderne tolkninger av samiske tradisjoner.

Selv om det ikke har vært et uttalt mål å sentralisere kulturpolitikken eller kulturproduksjonen, preges *Lykkeland* av en erkjennelse av at kunstnerisk og kulturell virksomhet er byaktivitet. Etter en periode med diskusjoner om nedgangen i folkebiblioteker, kulturhus og andre tilbud i distriktene er dette spørsmålet mindre framtrædende i offentligheten i 2035. Også kunstnerne vil bo «der det skjer», og mulighetene for givende og inntektsbringende arbeid er størst i byene. «Sykehjemskunstnerne» og andre tiltak finansiert gjennom Den kulturelle spaserstokken er blitt et kjært tilbud for eldre i en hverdag som ellers er preget av sensorer og skjermbruk. Dette gjelder særlig eldre som bor utenfor de store byene. I realiteten er det likevel få eldre som ser noe til denne gruppen. Sykehjemskunstnerne og andre aktiviteter i distriktene er i stor grad en fritidssysself eller for ildsjeler.

Kulturdebatten er ellers preget av at enkelte kunstnere stiller spørsmål ved statens dominerende rolle og kunstens autonomi og skapervilje. Det er også en viss murring innad i sektoren fordi kostbare satsinger som Leselyst har ført til at andre deler av kultursektoren vurderes å ha blitt nedprioritert til fordel for andre.

Veien fram mot 2035

I årene 2020–2035 har *det norske samfunnet* vært preget av gradvis og vellykket omstilling. Selv om pandemien var en krevende tid, samlet den også nasjonen,

også om hvordan Norge burde møte de store omstillingsutfordringene. Det utviklet seg utover 2020-tallet en bred enighet om at hovedsvaret var å utvikle og ta i bruk ny teknologi. Investering i kompetanse, forskning og arbeidsbesparende teknologi ble prioritert.

Norge ble sett som et viktig «testmarked» for nye løsninger, både av norske og utenlandske teknologiselskaper. Statens aktive investeringer for å skape teknologibasert vekst var en viktig grunn, men like viktig var befolkningens store vilje til å ta nye løsninger i bruk. Digitalisering i offentlig sektor ble sett på som viktig, både for å utvikle norske teknologinæringene og for å dempe sysselsettingsveksten i offentlig sektor. Nettbasert undervisning, sensortechnologi, felles journalsystemer og fjernbehandling er eksempler på tiltak som ble påskyndet i første halvdel av 2020-tallet.

Konsekvensen var at mange lavkompetansearbeidsplasser forsvant, og særlig i distriktene. Det var viktig å fordele «gevinstene» av effektivisering. Derfor ble den norske modellen med koordinert lønnsdannelse forsterket både i lovverk og i offentlige anbud, og det ble stilt krav til at arbeidsledige måtte delta i kompetanseprogram.

Utover 2020-tallet vokste teknologinæringene kraftig. Det var i og rundt de større byene spesialistene bodde, og det var også der de viktigste beslutningene ble tatt, ikke minst knyttet til store offentlige teknologisatsinger. Næringsveksten gav ringvirkninger i form av økt aktivitet innen så vel privat som offentlig tjenesteyting, noe som igjen forsterket byenes tiltrekningskraft.

Spede forsøk på å motvirke fraflytting i distriktene var ikke tilstrekkelig for å dempe veksten i store byene, og dette utløste en ny debatt om forvaltningen. I 2028 ble antallet kommuner redusert til 150. Fylkeskommunene ble lagt ned og deres oppgaver ble overført til staten.

Kultursektoren ble hardt rammet av pandemien i 2020, og det var stor oppslutning om krisepakken som ble gitt bransjen. Krisen synliggjorde hvor viktig et levende kulturliv er i folks liv. Selv om aktiviteten tok seg opp med lempingen av smitteverntiltak, stod utfordringene i kø for deler av sektoren. Kulturnyhetene var preget av stadige oppslag om sterk vekst i tilbud levert av internasjonale aktører og lave inntekter til kulturarbeidere og -institusjoner i Norge. For eksempel ble det hevdet at selv kunstnere som leverte publikumssuksesser ikke kunne leve av inntektene det gav. Samtidig slet mange kulturinstitusjoner med sterk vekst i utgifter til pensjoner, sikkerhet, IKT og vedlikehold. Det var stor frykt for at norsk kultursektor ville gå inn i en langvarig krise og tape sitt publikum til internasjonale aktører.

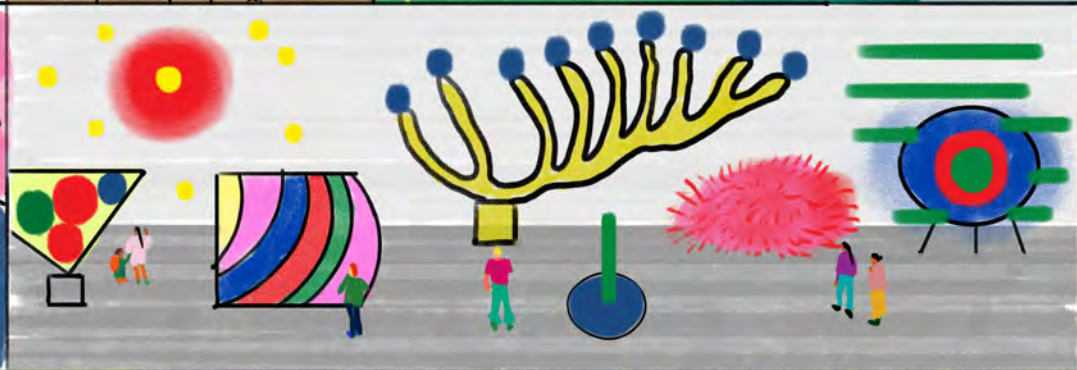
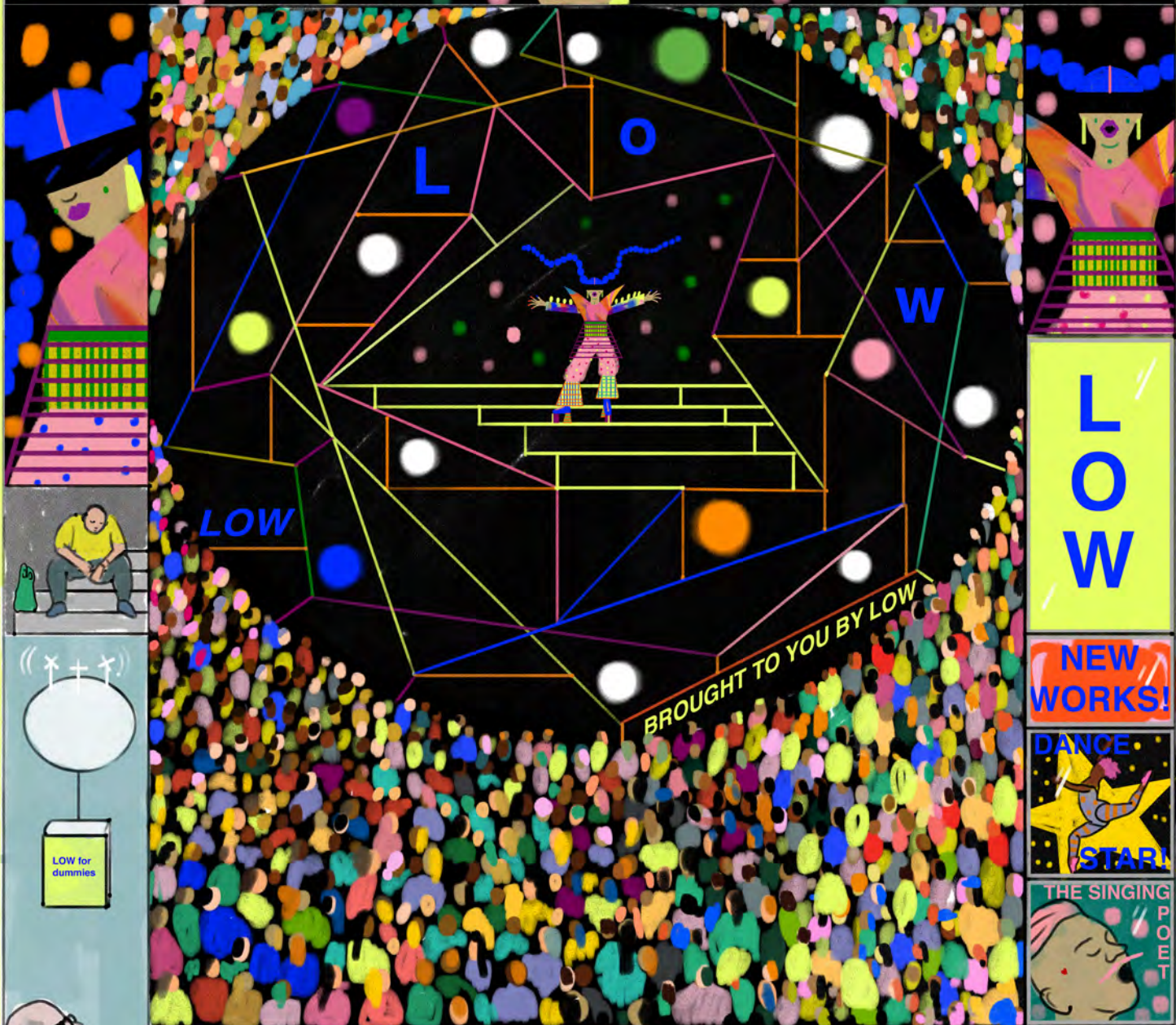
Det ble utover 2020-tallet tatt flere grep både innad i sektoren og i statlig regi for å møte utfordringene. I 2023 lanserte regjeringen en Langtidsplan for Kultursektoren. Ett av de sentrale målene var at 1,5 prosent av offentlige utgifter skal gå til kulturformål innen 2030. Målet var ambisiøst i internasjonal og norsk sammenheng og var særlig ment å sikre ivaretagelse og produksjon av kollektive kulturgoder som publikum og storsamfunnet etterspør, stabile rammevilkår til institusjonene og anstendig lønn til kulturarbeidere. De første store umiddelbare grepene som ble tatt var opprettelsen av Statens Kulturbygg. Statens Kulturbygg fikk ansvaret

for drift (IKT, sikkerhet, vedlikehold mv.) i offentlige kulturbygg definert til å være av nasjonal verdi. Formålet var å skape synergier på disse områdene og sikre at en større del av kulturbevilgningene skulle gå til produksjon av kunst og kulturuttrykk. «Nå må vi sikre at de store investeringene som er gjort med fellesskapets midler på 2000-tallet, forvaltes i tråd med fellesskapets ønsker. Bare på den måten kan den sterke satsningen på kultur fortsette også i årene som kommer», sa kulturministeren på lanseringskonferansen.

Det at infrastruktur ble skilt fra produksjon, innebar også at statlige godkjente kunstnere, grupper og ensembler på like vilkår kunne bruke de ulike scenene. Endringene ble møtt med stor skepsis i deler av kultursektoren som blant annet fryktet konkurranse innad i sektoren og fra utenlandske kulturarbeidere. Publikum opplevde ikke dette som problematisk – snarere tvert imot. Kulturrådet fikk i oppdrag å utarbeide en statlig godkjenningsordning for kunstnere, ensembler og andre som skulle få tilgang til Statens Kulturbyggs institusjoner. Målet var at ordningen skulle ivareta hensynet til bredde og representativitet, og samtidig legge til rette for effektiv utnyttelse av infrastrukturen og en viss konkurranse. Over tid var konsekvensen at de kunstnere og ensembler som publikum var villige til å betale for å se, i neste runde hadde best forutsetninger for å leie attraktive scener på de beste tidene.

Statens aktive rolle kom også til syne på andre områder. For eksempel inngikk Statens Kulturbygg og NTNU et teknologisamarbeid som skulle vare gjennom hele 2020-tallet. Samarbeidet resulterte blant annet i utvikling av avansert teknologi for digitale framvisninger, billettbestillinger, simultanoversettelser og annet som lettet tilgangen på norskprodusert kultur.

Et annet eksempel er Leselyst som ble lansert etter tøffe forhandlinger i 2028. Framstøtet ble møtt med stor skepsis fra forlagene, men de fryktet samtidig konkurransen fra internasjonale aktører og misfornøyde forfattere. Plattformen ble aktivt støttet av Nordisk ministerråd for å fremme nordiske språk og litteratur, men det var den norske staten som tok initiativet og dekket utviklingskostnadene. Driften og videreutviklingen ble finansiert gjennom brukerbetaling og overføringer over de ulike lands statsbudsjetter. Kostnadene til utvikling av løsningen, kompensasjon til forlag og de løpende vederlagene skulle vise seg å bli høyere enn ventet. Gjennom hele 2020-tallet ligger veksten i statens utgifter til kultur over kommunale utgifter til kultur.

Stjernekamp

Stjernekamp er fortellingen om et Norge med relativt sterk økonomisk vekst, men lav oppslutning om kollektive løsninger. Det er høy aktivitet i teknologi- og råvarebaserte virksomheter og næringer med høy lønnsevne. Automatisert råvarebasert industriproduksjon, landbasert sjømatproduksjon, havbasert vindkraft og våpenteknologi er områder hvor Norge har konkurransedyktige virksomheter i internasjonal sammenheng. I *Stjernekamp* er Norge landet der alle er sin egen lykkes smed, med næringsvennlig industripolitikk og lave skatter og avgifter.

Kultursektoren preges av at **kulturpublikummet** er mest opptatt av populærkultur og mye kulturkonsum skjer gjennom internasjonale plattformer. Den samlede andelen av husholdningens inntekter som brukes på kultur, er lavere enn på mange år. Kulturtilbudet er dominert av de kunstnerne, aktivitetene og institusjonene som best imøtekommer publikums preferanser. Det kommersielle kulturtilbudet er stort og tilgjengelig fra alle verdenshjørner. Det er ingen som stusser over at Munchmuseet er eid av et kinesisk kulturkonsern.

De unge manøvrer friksjonsfritt i det teknologiske og digitale universet, og skillet mellom ulike fritidsaktiviteter er flytende. Et eksempel er det populære multiplattformspillet LOW. Det er en nettverks- og underholdningsarena som også blir brukt til framvisning og formidling av digital kunst som brukerne har laget selv. Tjenesten har vokst fram som en av de viktigste markeds plassene, og bedrifter som ikke er her, taper markedsandeler til dem som er det.

Kulturpublikummet med høyest betalingsvilje er lite, men bruker gjerne penger på kunstuttrykk som kan underbygge deres identitet og posisjon i samfunnet. Fortellinger om hva en har sett, og hvilke arrangementer en har deltatt på, gir status i eget miljø. Disse tiltrekkes av teknisk briljante kunstuttrykk og kunstnere. De er godt informert om internasjonalt anerkjente institusjoner og kunstnere, men de er gjerne for travle til å oppsøke kulturarrangementer i egen by. Komprimerte framvisninger med servering der publikum kan få kulturelt påfyll og samtidig mingle med venner og forretningsforbindelser, er blitt en suksess.

Det er tilreisende som gir størst inntekter til landets store scener. Med bruk av øreplugger og maskinlæring til simultanoversettelse spiller det ingen rolle om publikum eller artistene på scenen ikke snakker norsk.

Politikerne er stolte når kunstnere fra Norge blir kjent i utlandet. **Kulturpolitikk** er ellers ikke særlig framtreddende i samfunnsdebatten. Vi har hatt et tiår med begrenset vekst i offentlige bevilgninger til kultur, så ved fordeling av offentlige midler prioriteres særlig grunnfinansiering til offentlige institusjoner av nasjonal verdi, ivaretagelse av kulturarv, skattefritaksordningen KunstFUNN og talentordningene. KunstFUNN anses som utslagsgivende for industrikonsernet Bakers engasjement for å løfte fram unge talenter.

➤ Invitasjon til statsministeren

Akademi for dans og teaterkunst inviterer til årets avgangsforestilling

Vi har gleden av å invitere deg til vår årlige avgangsforestilling, som i år har den eksellente masterstudenten Pedram Esfahani i hovedrollen. Forestillingen er finansiert av det kinesiske kulturkonsernet Fire stjerner.

Esfahani, som tar en master i dans og entreprenørskap ved Bakers akademi for dans og teaterkunst, er allerede en internasjonal stjerne med støtte fra Talent Norge og Baker-stiftelsen. Han har optrådt på de store scenene på alle kontinenter og er bosatt i New York, og i år er vi så heldige å få oppleve han her i Oslo.

Vår hovedsponsor Fire stjerner vil legge til rette for at forestillingen blir tilgjengelig på et stort antall plattformer.

Stjernekamp – fortellingen om et Norge med relativt sterk økonomisk vekst, men lav oppslutning om kollektive løsninger. Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth

Kulturinstitusjonene kjemper om publikums oppmerksomhet. De fleste institusjoner tilbyr visninger og forestillinger ved hjelp av virtuell teknologi – men institusjonenes inntekter avhenger av at publikum også besøker fysiske forestillinger og samlinger. Det er stor variasjon i hvilket publikum de retter seg mot, og hvordan institusjonene tilnærmer seg de kommersielle mulighetene gjennom for eksempel utstrakt salg av gaver eller strategiske samarbeid med reiseselskaper, medieselskaper eller andre.

Enkelte museer er svært attraktive for publikum og har aldri hatt høyere besøkstall til tross for gradvise økninger i billettprisene. Men realiteten er at det brenner et blått lys for mange regionale museer, biblioteker og kulturhus. De har over tid vært rammet av en selvforsterkende negativ effekt av lite besøk og lite ressurser til å styrke presentasjonene fysisk og virtuelt. Flere museumsarenaer er skilt ut fra de store museene og drives på frivillig basis. På Vestlandet er et kjent klyngetun solgt og omgjort til historisk hotell etter at fredningen ble opphevet. I resepsjonen har en kjent britisk kunstner utformet en digital animasjon av livet på klyngetunet på 1600-tallet.

Etter en langvarig nedgang er antall profesjonelle **kulturarbeidere** langt lavere enn i 2020. Norge har flere kunstnere og virksomheter som er kjent utenfor landets grenser innen ulike sjangre. Norge har også kunstnere som gjør det godt økonomisk. For eksempel er det norske musikere som har sikret sin og sine barns økonomiske framtid etter å ha solgt rettighetene til det internasjonale rettighetsselskapet RightMusic.

Et interessant trekk ved den norske kulturscenen er at relativt mange av de mest anerkjente kunstnerne har internasjonale røtter. Den norske kunstsosiologen Wang Bo er et yndet intervjuobjekt for å forklare hvorfor. Han legger vekt på betydningen av familiens vilje til å utvikle barnas fulle potensial innen spesifikke kunstarter. Da må man begynne tidlig og ha et livslangt perspektiv. Han eksemplifiserer det med den kjente danseren Pedram Esfahani. Han ble først trent av sin far i Trondheim, før de flyttet til Oslo så snart Pedram var gammel nok, for å begynne på Bakers akademi for dans og teaterkunst.

Men alt i alt har ikke Norge mange profesjonelle kulturarbeidere, og det er særlig få mennesker som jobber med spesialisert distribusjon av kunst og kultur. Det er gjerne internasjonale aktører som eier plattformene der kultur formidles, og disse har stor definisjonsmakt. Norske teknologiselskaper har oppmerksomheten rettet mot andre sektorer. Strømming og fysisk boksalg domineres av AmaSpeed, som ved hjelp av droner kan levere bøker og hva man ellers måtte ønske innen to timer. Fysiske bøker selges også på kaffebarer, men mer for stemningens skyld enn fordi det er en viktig økonomisk aktivitet.

Etter en periode med diskusjoner om forskjellen mellom kunst og kommersiell kultur og hvor vanskelig det er å leve som kunstner, er disse temaene i 2035 mindre framtrædende. Kunstnere og andre kulturarbeidere som ikke kan leve av disse inntektene, har allerede funnet arbeid andre steder, og søkertallene til kunstutdanningene faller år for år. I *Stjernekamp* er **kulturdebatten** preget av at enkelte kritiske til at høye billettpriser utestenger deler av befolkningen, og at den langsomme kunsten er blitt en akademisk øvelse. Men slike diskusjoner er sjelden et tema i offentligheten.

Veien fram mot 2035

Det norske samfunnet har gjennom to tiår vært preget av raske endringer både i næringsliv og samfunnsliv. To år med krisepakker i forbindelse med covid-19 ble etterfulgt av økende oppmerksomhet om omstillingsbehovet til norsk næringsliv. Flere forskere mente at krisepakkene holdt liv i bedrifter som ikke var konkurransedyktige, og slik sett dempet omstillingstakten. Uroen ble forsterket av en usikkerhet om hvorvidt norsk næringsliv klarte å henge med i det teknologiske kappløpet, og utfordringer med kapitalflukt til utlandet.

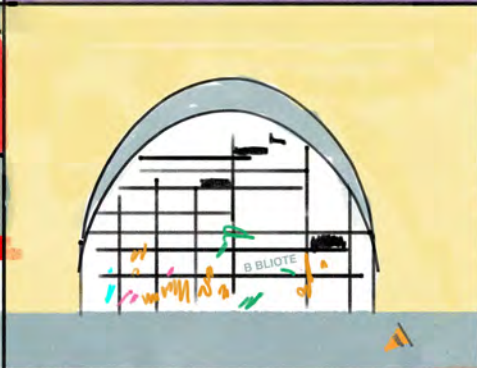
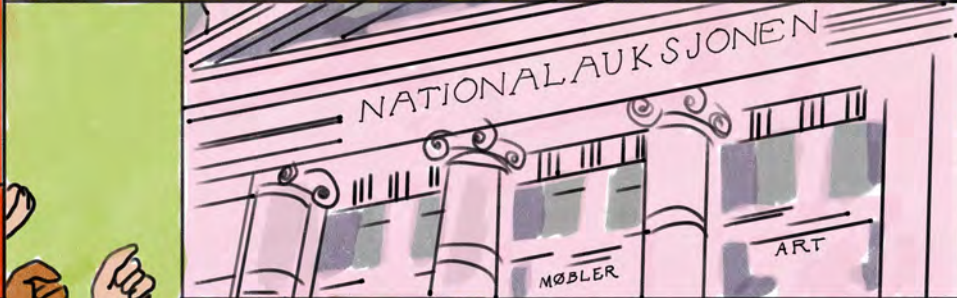
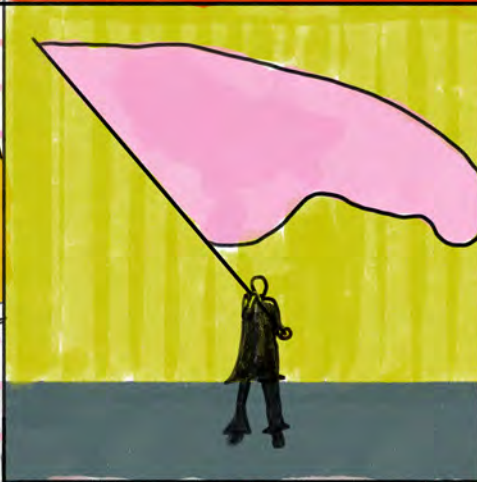
Både i næringslivet og blant folk flest var det stor vilje til å investere i teknologi og teknologirettet kompetanse, men næringslivet etterlyste flere investeringsinsentiver og lavere skatter. På stadig flere områder var det mangel på kompetent arbeidskraft, noe som forsterket en oppfatning om at stat og kommune måtte begrense sin etterspørsel etter arbeidskraft. Staten fulgte opp på begge områder, og man kunne stadig oftere lese om nedlagte skoler, boligmilliardærer og rike vindbaroner i mediene. Forskere pekte på konsekvensene av økende ulikhet, men når alt kom til alt, var velgerne opptatt av seg og sitt. Det ble stadig viktigere å begrunne offentlig støtte med at det bidro til omstilling og verdiskaping. Gradvis forvitret oppslutningen om fellesskapsløsninger i flere deler av samfunnet.

Kultursektoren var ikke skjermet mot forventningene om økt verdiskaping, og utover 2020-tallet ble det tatt flere grep for å øke den private finansieringen av kultur. Kulturmeldingen for 2023 løftet særlig fram kulturens rolle som tilrettelegger for kreativitet, vekst og omstillingsevne (KVO). KVO var nøkkelakronymet på 2020-tallet, og ble også hovedtema på Kulturrådets årskonferanse i 2024, «Kultur i en digital æra». Utover 2020-tallet bar arbeidet frukter med utviklingen av et bredt spekter av små nisjebaserte og globale virksomheter innen personrettet tjenesteyting hvor kreativitet, estetikk og design spiller en stor rolle. For eksempel har flere internasjonalt ledende spill-selskaper sitt utspring i teknologimiljøet rundt Trondheim og Gjøvik. Særlig det norske selskapet IcePlay sine spill blir omtalt som kunstverk.

I 2028 ble KunstFUNN lansert for å øke private investeringer i sektoren, og allerede samme år lanserte industrikonsernet Baker sine planer om å opprette en stipendordning for unge talenter og donere midler til Akademi for dans og teaterkunst. To år etter fikk industrikonsernet en representant i Akademiets styre, og året etter det igjen ble Baker en del av akademiets navn.

Det er mange unge som drømmer om å bli kunstner, men de fleste nyutdannede kunstnere legger kunstnerdrømmen til side når voksenlivet melder seg. Noen kunstnere får hjelp fra foreldre, private sponsorer eller stipender fra private stiftelser, men generelt er det få som kan leve som profesjonell kunstner. «Opp, ut eller til siden» beskriver karrierene til mange kunstnere, der sistnevnte brukes om de mange kunstnerne som bruker sin kreativitet i bedre lønnede stillinger i offentlig og privat sektor. Mange jobber i spill- og mediebransjen, med industriell design eller i utdanningssektoren.

Rekrutteringen til sektoren falt gradvis fra 2025 og utover. Politikerne talte om å sikre større utøverbangfold og kultur for folk flest, men sammenlignet med tidligere tilsa utviklingen at markedet tok seg av den kommersielt gangbare kulturen, og at statens rolle ble begrenset til ivaretagelse av kulturarv og utvikling av kunstnere med internasjonalt potensial. Argumentet fant gjenklang i at et lite land som Norge ikke kan være gode på alt.

Vestavind

Vestavind er fortellingen om et Norge preget av mange år med svak økonomisk vekst, der aksepten for kollektive løsninger er lav. Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth

Vestavind er fortellingen om et Norge med relativt svak økonomisk vekst og lav oppslutning om kollektive løsninger. Havbruksnæring, legemiddelproduksjon og turisme er eksempler på næringer som gjør det bra. Norge har også enkelte andre selskaper med globale konkurransefortrinn, men det generelle bildet er at Norge har færre internasjonalt ledende selskaper enn våre naboland. Innen alle sektorer ser vi at de største talentene raskt blir rekruttert til internasjonale selskaper etablert i andre land. Mange grupper i befolkningen har mer til felles med likesinnede i andre land enn innad i Norge. Flertallet bor i byene, men i distriktene gir oppdrett, verkstedindustri og turisme ringvirkninger med arbeid til mange.

Det er i 2035 vanskelig å snakke om ett norsk *kulturpublikum*. Ulike grupper har ulike motivasjoner for kulturbruk, avhengig av interesser, verdier og holdninger, økonomi og tid. For mange er kunst noe som gir identitet og tilhørighet, men kulturbruk signaliserer også hvem de ikke ønsker å identifisere seg med. Mange finner fellesskap i kulturen, og kunsten er en viktig kanal for samfunnskritikk.

Kulturforbruket i form av deltagelse på fysiske og betalte kulturarrangementer er jevnt over lavt etter mange år med nedgang. Mange føler ikke at det å oppsøke kulturarrangementer er noe de kan ta seg tid eller råd til. Noen opplever også at kulturuttrykkene som lages i Norge, ikke er relevante for dem. Mye kultur forbrukes i hjemmet. Folk med dårlig råd deltar helst på idrettsarrangementer og kulturarrangementer som koster lite eller er drevet på frivillig basis. I deler av befolkningen er likefullt kulturbruken høy. Det gjelder er særlig de med høy inntekt som betaler for eget kulturbruk.

Kulturpolitikken får lite politisk oppmerksomhet. Det er da også lite offentlig støtte til kultur. Det som får støtte, er knyttet til vern av kulturarv og utvalgte kunst- og kulturinstitusjoner.

Kulturinstitusjonene er kreative i sin jakt på inntekter og publikum, og mange kulturinstitusjoner blir fylt med annet innhold enn betalt kulturtilbud. Mange velstående personer støtter kulturinstitusjonene med årlige gaver. Oftest er begrunnelsen å senke inngangsbarrierene til gode opplevelser, men støtten gir også velgjøreren positiv oppmerksomhet i offentligheten. For å støtte opp under offentlige kunstmuseer viser en del private kunstsamlere stor interesse for å låne ut egne samlinger. Det finnes verdsatte unntak. For eksempel har landets rikeste laksemilliardær over tid bygget opp en helt unik samling bestående av norsk og internasjonal samtidskunst som han en gang i året stiller ut for allmennheten.

I fraværet av en aktiv kulturpolitikk ser kulturinstitusjonene det som sin oppgave å sikre et minimum av mangfold og et tilbud også til dem som ellers ikke oppsøker betalte arrangementer. Etter at tilbudet Den kulturelle skolesekken gradvis har blitt nedbygd, har flere institusjoner begynt å invitere skoleklasser til å se generalprøvene. «Det er vårt samfunnsansvar å vise fram kultur, særlig til de grupper av samfunnet vi vet ikke oppsøker våre tilbud», sier lederen av institusjonsnettverket. Mange lærere applauderer tiltaket, men er også kritiske til at det faktisk bare er et fåtall barn som får dette tilbudet.

I *Vestavind* er finansieringen av regionale og lokale kulturarrangementer gjenstand for harde politiske debatter. Det er stor variasjon i hvor mye hver enkelt region bruker på kultur. For eksempel varierer det mye i hvilken grad bibliotekene prioriterer innkjøp av nye bøker. Andre kommuner prioriterer omsorgsaktiviteter og gründeriskoler. Bibliotekene er like fullt samlingssteder for litteraturinteresserte, men behovet for å styrke inntektsgrunnlaget gjør at mange ligner mer på kafeer enn biblioteker.

Kulturarbeiderne har ulik bakgrunn og ulike preferanser og er en svært heterogen og splittet gruppe. Skaperkraften er stor, men det er store variasjoner i inntektene til kulturarbeiderne og kulturinstitusjoner.

Noen kulturarbeidere og virksomheter øker sitt økonomiske handlingsrom gjennom å inngå samarbeid med private investorer. Investorene liker å se på seg selv som tidligere tiders mesener, men har også sterke kommersielle interesser i samarbeidet.

De fleste kunstnere og kulturarbeidere er selvstendig næringsdrivende, og kunstnerne finner sitt publikum eller sine tilhengere blant likesinnede i fysiske og digitale rom. Selv om det er mange som kan leve som profesjonelle kulturarbeidere, er mye aktivitet frivillig og drevet av amatører. Kunstnerøkonomien er for de fleste en lappeteppeøkonomi. Mange kunstnere kombinerer eget kunstnerskap med deltidsstillinger innenfor kulturorganisasjoner eller i andre sektorer.

Etter mange år med diskusjoner om at den frie og smale kunsten står i fare når offentlige budsjetter kuttes, er ikke dette lenger noe som vekker allmennhetens interesse. I *Vestavind* preges kulturdebatten av at flere kulturpersonligheter mener landet er blitt et kulturelt fattig samfunn. Kulturforskere frykter konsekvensene av at store deler av kulturforbruket skjer i det private rom, og betydningen som private investorer har fått. Politikerne og overklassen blir også ofte raljert med i satiriske kunstuttrykk. Selv om anklagene er skarpe, er det få som deltar, og kulturlivet får generelt lite oppmerksomhet i det offentlige rom.

Veien fram mot 2035

I dette scenarioet har *det norske samfunnet* aldri helt taklet omstillingen etter pandemien, oljeprisfallet og det grønne skiftet i 2020-årene. Oljeprisene stabiliserte seg på et lavt nivå, og etterspørselen etter norske industriprodukter falt. Begge deler slo ut i økt arbeidsledighet.

Situasjonen var langt mer stabil for de som arbeidet innenfor offentlig sektor, og staten ble en svært attraktiv arbeidsgiver for mange. Den stadig økende andelen eldre og tryggheten ved å jobbe i offentlig sektor gjorde det vanskelig for politikere som ønsket gjenvalg, å kutte i offentlige utgifter. Befolkningen motsatte seg også forslag om lengre arbeidsdager og økninger i pensjonsalder for å «redde» fellesskapet og velferdsgodene.

Lørdagskronikken, 10. mars 2035

Folkesjel til salgs for raske penger skriver Bjarne Berg, professor i scenekunst

Et bygg er ikke bare et bygg. Salget av Nationaltheatret for ti år siden står igjen som et sår i folkesjela som aldri vil gro, og markerte starten på samfunnsfordervelsen i vår tid.

Nationaltheatret var selve kjernesymbolet på kulturen som samfunnets bankende hjerte og vår felles identitet. I dag er det nøyaktig fem år siden denne kulturskatten ble solgt. Den gang var det et sjokk for oss alle. Det burde vært en vekker. Nå ser vi at dette var starten på slutten på fellesskapet som preget den norske nasjonsbyggingen og det norske kulturlivet. Det er en mager trøst at det fortsatt er kunst som fyller lokalene, men det er så mye vi har tapt på veien. Stedet fylles ikke lenger med følelser, sanseintrykk, refleksjon om oss selv og fortiden. Det er ikke lenger folkets hus.

Som en konsekvens av dette økte uttakene fra oljefondet år for år. Det store studentopprøret i 2025 vitnet om at ungdommen fryktet at pensjoner og andre offentlig utgifter ville tappe fondet i løpet av få år. «Vår framtid» stod det på lappene de sultestreikende studentene hadde plassert over leppene sine.

For å begrense offentlige kostnader ble det inngått et bredt forlik om at det offentlige måtte effektivisere egne tjenester. Offentlige utgifter som ikke ble vurdert som nødvendige for å opprettholde sentrale velferdsoppgaver, ble låst til 2025-nivå, uten kompensasjon for lønns- eller prisendringer.

Arbeidsgiveravgiften ble satt ned i to runder etter 2025, men bare det høyeste nivået. Den indirekte subsidieringen av distriktsnæringslivet ble dermed også redusert. Distriktskommuner som hadde næringer med gode internasjonale markeder, klarte seg bra. Det samme gjorde destinasjoner som var populære blant utenlandske turister, som opplevde Norge som et både rimelig og vakkert land. Men i mange deler av landet var næringsgrunnlaget svakt.

Utover 2020-tallet økte spenningene mellom unge og gamle, og mellom by og land. Norge gjorde det fortsatt ganske bra på internasjonale målinger over verdens beste land å bo i, men de store tallene skjulte at mange følte seg glemt av storsamfunnet. Tilliten til myndighetene og fellesskapet falt i deler av befolkningen. Skillelinjene gikk ikke lenger mellom høyre og venstre, men langs mange og til dels uklare akser. Folk fant noe eller noen de indentifiserte seg med, blant annet gjennom sosiale medier og andre digitale plattformer. Disse ulike «digitale grupperingene» var gjerne internasjonale. Noen tok til motmæle og argumenterte for at det er en farlig utvikling når så mange søker hver sin gruppe hvor de finner meningsfeller, og at de store felles debattene hvor meningsmotstandere møtes, så å si var borte.

Opplevelsen av at man selv må finne sin vei satte også sitt preg på **kultursektoren**. Også på kulturområdet ble den offentlige pengebruken låst til 2025-nivå. Flere av landets store scenekunstinstitusjoner var blant de som fikk kraftige kutt i statlig støtte. «Hvorfor skal fellesskapet subsidiere de rike pensjonistene som liker opera og teater», var spørsmålet lederen i landets største ungdomsparti stilte i digitale debattfora.

Utover 2020-tallet var det også en framvekst av velgjørere og private stiftelser. Deres betydning for finansieringen av kunst- og kulturfeltet ble etter hvert meget viktig. Men stiftelsene var ikke mange nok eller store nok til å kompensere for innstrammingene i den offentlige pengebruken. Finansieringen var også uforutsigbar. Mange institusjoner måtte økte prisene og eller kutte i tilbudet.

I 2030 ble Nationalteatret solgt til et av verdens største private auksjonshus for antikviteter, samtidskunst og verdipapirer. Salget ble begrunnet med at staten ikke lenger kunne ta på seg de store restaureringskostnadene, og da tilbudet kom, løste det vanskelige budsjettutfordringer. Politikerne slo seg på brystet med at bygget ville fortsette å huse kultur, og lovet at de skulle øremerke inntektene fra salget til allmenne kulturformål. Det løftet var vanskelig å holde i praksis.

Himmelblå

Himmelblå er fortellingen om et Norge med relativt svak økonomisk vekst, men sterk oppslutning om kollektive løsninger. Samfunnet i *Himmelblå* er preget av befolkningens søken etter det mange omtaler som «det gode liv». Personlig utfoldelse, ivaretagelse av eget lokalmiljø og familieliv har gjennomgående høy prioritet. Staten har et viktig ansvar for å sikre grunntrygghet og nasjonale infrastrukturoppgaver. Borgerlønn spiller en viktig rolle i så måte. Borgerlønnen er ikke høy, men innebærer at den enkelte er sikret en minimumsinntekt og stor frihet til å disponere tiden slik de selv ønsker. Desentralisering av makt og midler til regioner og kommuner skal sikre at lokalsamfunnene kan prioritere egne behov.

Kulturpublikummet er relativt stort – mange er villige til å bruke både tid og penger på kultur, selv om de fleste er meget nøye med hvordan de bruker egne penger. For eksempel er det få som har så god råd at de prioriterer de dyreste kulturaktivitetene. For mange er det uansett viktigere selv å uttrykke seg gjennom kunst og kultur enn å være publikum. Kulturbegivenheter er viktige for samhørighet mellom mennesker og er selve limet i mange lokalsamfunn.

Kulturtilbudet kan omtales som bredt, folkelig og lokalt forankret. Kulturturisme er også blitt en viktig næring i *Himmelblå*. Mange tilreisende opplever Norge som et eksotisk land, og ikke så dyrt for utlendinger som det en gang var. Det er et påtagelig lavere tempo i tilværelsen enn hva som er normalt i Europa.

Søken etter det gode, frie og skapende liv preger også **kulturpolitikken**. Den handler i stor grad om å sikre infrastruktur i form av institusjoner og arenaer for produksjon og formidling av kunst og kultur. Staten finansierer de statlige institusjonene, blant dem også NRK, som spiller en viktig rolle.

Landets 13 regioner har ansvaret for museumsforvaltningen, regionale scener, bevaringen av kulturarv og andre overføringer til lokale og regionale arenaer. Med innføring av borgerlønn er støtten til kulturproduksjon redusert til et minimum. Utviklingsprosjekter, dyre oppsetninger eller kjøp av kostbare verk er det ikke mange av, fordi hverken publikum eller det offentlige er villige til å betale tilstrekkelig.

I alle regioner er kulturhus, bibliotek og museer arenaer for ulike typer kulturelle aktiviteter. Det er imidlertid store regionale forskjeller. I enkelte regioner er institusjonene viktige arenaer for både framvisninger og samskapning, mens i andre regioner spiller kulturlivet en langt mer begrenset rolle. Flere byer omtales gjerne som «kulturbyene». Blant annet er Fredrikstad kjent som forfatterbyen,

Nyhetsvarsel!

Nytt industrieventyr for kunstnerregionen Vestfold og Telemark

Kunstnere i miljøet Industry, kjent for spektakulære utstillinger og framvisninger i gamle industribygg i Vestfold og Telemark, ble verdenskjente over natten da de inngikk samarbeid med The Met i New York.

– Dette er en anerkjennelse av regionens museumsnettverk og hele befolkningen i Vestfold og Telemark, som i mange år har stått på. Fra håndverkere, som på dugnad har satt i stand gamle bygg, til kunstnere som engasjerer og samler oss, sier Kamala Morris, skulptør og talsperson for Industry. Hun ønsker å rette en stor takk til alle som har bidratt.

Hun forteller at det hele startet da hun besøkte Norsk Industriarbeidermuseum på Vemork i Rjukan for første gang: – Det vekket en stor nysgjerrighet. Jeg fortsatte å utforske, og ble etter hvert god venn med direktøren i regionens museumsnettverk. Etter hvert stiftet vi Industry, som siden har jobbet for å fremme lokal produksjon av kunst av høy kvalitet, og samtidig støtte opp om museene og den fantastiske kultur- og industriarven vi har her, sier Morris.

Kombinasjonen har vist seg å være en suksess – og snart vil vi kunne se kunst fra Industry på The Met i New York, samtidig som verk fra The Mets egen samling vil være å se på Norsk Industriarbeidermuseum.

Himmelblå - fortellingen om et Norge der den økonomiske veksten har vært og er lav, mens aksepten for kollektive løsninger er høy. *Illustrasjon: Sunniva Sunde Krogseth*

der unge forfatterspirer henter inspirasjon gjennom samtaler med mer erfarne forfatterne og de mange redaktørene i forleggerkollektivet Frekk. Det er også på Litteraturhuset i Fredrikstad at Bokpodden spilles inn. Henningsvær har også fortsatt veksten som en yrende kulturby for kunsthåndverk og billedkunst, med blant annet glassblåserkunsten «på brygga» og de mange galleriene som viktige attraksjoner som tiltrekker kulturturister året rundt.

Kulturarbeiderne bor og arbeider over hele landet, og da særlig i de omtalte «kulturbyene». Andre regioner og byer har andre spesialiseringer. Innen alle områder av kulturlivet er det høy aktivitet, både blant amatører og profesjonelle. Borgerlønn for alle gjør at mange velger å livnære seg som kulturarbeidere av ulike slag. Kunstnere og øvrige kulturarbeidere som ikke er ansatt ved statlige institusjoner, jobber gjerne prosjektbasert, der noe er betalt, og noe gjøres på frivillig basis. Eksempelvis jobber skuespillere i det lokale spelet og i barneteateret uten honorar, samtidig som de jobber med filminnspilling eller i en oppsetning med eget kompani. Kultursektoren er først og fremst kjennetegnet av de mange amatørkunstnere som har hoveddelen av inntekten fra borgerlønn. I antall er de like mange som de profesjonelle kulturarbeiderne og utgjør i underkant av ti prosent av alle med borgerlønn.

Norge har enkeltkunstnere som nyter internasjonal suksess. Flere av disse bor utenlands og har høyere inntekter fra internasjonale markeder enn fra Norge. Men synet på Norge der ute er ikke at vi er en nasjon som fostrer kunstnere med internasjonal gjennomslagskraft.

Etter en periode med mye positiv oppmerksomhet om «alt som skjer» som følge av innføringen av borgerlønn, preges **kulturdebatten** av at noen tar til orde for en mer offensiv kulturpolitikk og strategiske satsinger. Spesielt kulturarbeidere med tilhold i byene peker på at det er behov for nye virkemidler i kulturpolitikken. Enkelte kritikere stiller spørsmål ved kvaliteten på norsk kunst og kulturproduksjon. Kulturarbeidere flest mener likevel at det er viktigere å slå ring om dagens ordning med borgerlønn, som gir alle like muligheter til å utfolde seg kunstnerisk.

Veien fram mot 2035

Lave oljepriser, et sterkt fall i investeringene i petroleumssektoren og økt arbeidsledighet i mange byer langs kysten preget den norske samfunnsutviklingen på 2020-tallet. Det ble gradvis tydelig at Norge var inne i en langsiktig omstilling til noe ukjent. Reverseringen av fylkeskommunene Viken og Troms og Finnmark fikk mer oppmerksomhet i første halvdel av 2020-tallet enn hvordan man kunne legge til rette for økt verdiskaping.

Det utviklet seg en hard debatt om flere og ulike politiske initiativer for å øke verdiskapingen, men befolkningen sluttet ikke opp om forslag hverken om å øke pensjonsalderen, forlenge arbeidsdagen eller forkorte ferien, som forskere lanserte med ujevne mellomrom. Tvert om. Ikke minst ungdommene pekte på det urimelige i at det var nettopp dem som skulle arbeide hardere. Borgerlønn ble løftet fram som en alternativ form for inntektssikring, som både innebar mindre byråkrati og kunne utløse skapervilje og innsatsvilje på mange områder som led under mangel på tiltak. Denne doble begrunnelsen – både inntektssikring og sparte ressurser – fikk gradvis større oppslutning og etter hvert flertall i Stortinget. Minimumsnivået trengte ikke være høyt, men høyt nok til at alle kunne leve av det.

På slutten av 2020-tallet ble den store borgerlønsreformen innført, med overgangsordninger for trygdede over 50 år. For å sikre alle et minimum i velstandsnivå, og samtidig effektivisere den offentlige forvaltningen, avskaffet myndighetene Lånekassen og trygder for mennesker i arbeidsfør alder, og erstattet disse med en borgerlønn. Borgerlønnen var på 2G per person over 20 år og begrenset til norske statsborgere med bostedsadresse i Norge. Med denne inntektssikringen opphørte også all annen støtte til enkeltpersoner, inkludert stipendordninger for kunstnere og støtte til produksjon av kunst. Borgerlønnen var populær ved innføringen og bremsset umiddelbart tilflytningen til de store byene. Mange selvstendig næringsdrivende, herunder kunstnere, flyttet ut av de store byene på jakt etter inspirasjon, nye muligheter og lavere bostedskostnader. Flytting av sentrale arbeidsplasser, desentralisering av myndighet og forvaltning av offentlige ressurser ble en naturlig utvikling og ansett som en viktig del av den norske velferdsmodellen. «Nyt Norge» var kjennetegnet for så vel norsk matproduksjon som norsk nærings- og velferdspolitik. Alle skulle sikres en grunnleggende trygghet, men det var opp til hvert lokalsamfunn og skape gode rammer for bolyst og aktivitet.

Gradvis medvirket like fullt borgerlønsordningen til at noen tilpasset seg ved å arbeide mye med inntekter langt utover borgerlønnen, mens andre arbeidet mindre. I gjennomsnitt sank andelen som var i lønnet arbeid, noe som igjen svekket den økonomiske veksten.

Borgerlønnen til kulturarbeidere ble tatt fra Kulturdepartementets budsjett og førte til en betydelig nedgang i statens engasjement ovenfor *kultursektoren*. Kulturrådets gjenværende oppgaver ble overført til Kulturdepartementet. Regionene konkurrerte om å tiltrekke seg folk. De brukte ulike virkemidler, og flere så kultur som en viktig del av hva som gjør lokalsamfunn attraktive som bosted.

Kapittel 6

Scenariene på tvers

I forrige kapittel brukte vi scenariofortellinger til å illustrere forskjellene mellom de fire framtidene. Vi gjør det samme i dette kapitlet, men denne gangen ved hjelp av oppsummerende tabeller og framskrivinger av antall sysselsatte. Tabell 3 illustrerer forskjeller mellom scenariene for det norske samfunnet som helhet, mens tabell 4 illustrerer forskjeller mellom scenariene for kultursektoren.

Det norske samfunnet

Som vi tidligere har antatt, er norsk økonomi sterkere i *Stjernekamp* og *Lykkeland* sammenlignet med *Himmelblå* og *Vestavind*. De høyeste gjennomsnittsinntektene finner vi i *Stjernekamp* og *Lykkeland* som følge av at norsk næringsliv består av mange virksomheter og næringer med generelt høy lønnsnivå. I *Himmelblå* og *Vestavind* er gjennomsnittsinntektene relativt sett lavere som en konsekvens av «mindre heldige» reformer som ikke har løftet landets økonomiske vekstevne, og eller som følge av vektlegging av andre verdier enn økonomisk vekst.

I alle scenariene ser vi for oss at når vi har kommet til 2035, er alle som ønsker å jobbe, i jobb. Det er derimot forskjeller på tvers av scenariene i hvordan inntektene i samfunnet fordeler seg, og i hvor mye de sysselsatte jobber. Inntektsforskjellene er lavest i *Lykkeland*, hvor gjennomsnittsinntektene også er høye, og oppslutningen om kollektive løsninger er størst. Oppslutningen om kollektive løsninger er stor også i *Himmelblå*, men her er det heller valgt en løsning med borgerlønn. Borgerlønn er en form for inntektssikring uten krav til gjenytelse. Borgerlønnen er svært kostbart for staten og svekker mulighetene til andre politiske tiltak. Borgerlønnen er imidlertid så pass lav at de fleste ønsker inntekter utover borgerlønnen. Likevel gir borgerlønnen muligheter til at enkelte kan forfølge egne interesser.

Sentraliseringen antas å være sterkest i *Lykkeland* og *Stjernekamp*. I *Lykkeland* har digitalisering i offentlig sektor, inklusive helse- og omsorgssektoren, redusert behovet for arbeidskraft i distriktene. Samtidig har satsingen på teknologibasert næringsutvikling forsterket næringsutviklingen i og rundt de store byene. Sentraliseringen er svakest i *Himmelblå* der bruken av borgerlønn tilsa at mange velger eller må bosette seg utenfor byene.

» Tabell 3 – Oversikt over ulike utfall for samfunnet i de ulike scenarioene

	Lykkeland	Stjernekamp	Vestavind	Himmelblå
Drivkrefter	Høy økonomisk vekst. Høy aksept for kollektive løsninger.	Høy økonomisk vekst. Lav aksept for kollektive løsninger.	Lav økonomisk vekst. Lav aksept for kollektive løsninger.	Lav økonomisk vekst. Høy aksept for kollektive løsninger.
Økonomisk utvikling	Omstillingsbehov er løst gjennom statlige initiativ og satsinger, spesielt innen kompetanse, digitalisering og effektivisering. Omstillingen har vært vellykket, og gjennomsnittlige inntekter er i 2035 er antatt høyere enn i <i>Himmelblå</i> og <i>Vestavind</i> .	Omstillingsbehov er løst gjennom nærings- og investeringsvennlig politikk, både med ulike reguleringer og med skattepolitikk (lavere skatter). Omstillingen har vært vellykket, og gjennomsnittlige inntekter i 2035 er antatt høyere enn i de øvrige scenarioene.	Omstillingsbehov er forsøkt løst gjennom næringsvennlig politikk og lavere skatter. Politikken lyktes imidlertid ikke i å utløse vekst. Reformen i offentlig sektor svekket heller enn stimulerte til kompetanseutvikling og FoU. Den økonomiske veksten avtar og er antatt lavere enn i <i>Stjernekamp</i> og <i>Lykkeland</i> .	Omstillingsbehov er forsøkt løst gjennom kollektive løsninger og borgerlønn. Den økonomiske veksten avtar og er antatt lavere enn i scenarioene <i>Stjernekamp</i> og <i>Lykkeland</i> .
Bosettingsmønster	Sterk sentralisering er drevet fram både av effektivisering i offentlig sektor og av offentlig finansiering infrastruktur. Digitalisering og vekst i teknologi og kunnskapsbaserte næringer forsterker byenes attraktivitet.	Sterk sentralisering er drevet fram av effektivisering og digitalisering. Sentraliseringen følger av at de kunnskapsbaserte bedriftene lokaliserer seg rundt byene.	Det er flest arbeidsplasser i byene, men flere sterke næringsmiljøer også utenfor de største byene. Mindre næringssterke byer er vel så attraktive som de største. Mange har ikke råd til å bo i byene.	Det er flest arbeidsplasser i byene, men mye næringsaktivitet også utenfor de største byene. Mange lever av borgerlønn, og det er et ønske å «ta hele landet i bruk». Mer enn i de andre scenarioene har <i>Himmelblå</i> realisert vekst i reiseliv, kultur og tjenesteyting i Distrikts-Norge. Dette scenarieret har størst spredning i bosettingsmønsteret.
Økonomisk ulikhet	Minst.	Relativt stor.	Relativt stor.	Medium
Offentlig sektor	Det er sterk grad av sentralisering, digitalisering og automatisering av offentlig sektor.	Offentlige tjenester beholdes der folk bor. Det er noe bruk av teknologi og privatisering av helse- og omsorgstjenester.	Det er noe digitalisering og automatisering av offentlig sektor, begrenset av økonomisk handlingsrom til offentlig finansierede ytelser.	Offentlige tjenester beholdes der folk bor. Velferdsteknologiske løsninger importeres. Det er åpent for private velferdstilbud, som det er mange varianter av.

Kultursektoren

De samfunnsmessige drivkreftene som spilles ut i de ulike fortellingene, ventes å påvirke kultursektoren både direkte og indirekte, som vist i tabell 4.

I *Lykkeland* og *Stjernekamp* tilsier digitalisering og effektivisering i offentlig sektor at folk i økende grad bor i byene som igjen innebærer at det er i byene folk etterspør kulturaktiviteter. Følgelig er det også her de fleste kulturarbeiderne bor. I disse framtidene kan det være vanskelig å finne publikum. Det er også vanskelig for institusjonene å rekruttere kulturarbeidere da disse har gode inntektsmuligheter andre steder eller i andre næringer. Den sterke økonomiske veksten er en sentral drivkraft for at kulturbudet vil være størst i byene.

Vi forventer at kultursektoren vil være mer konkurranseutsatt i *Stjernekamp* og *Vestavind*. Med mer konkurranseutsatt mener vi at offentlig finansiering betyr mindre for kultursektorens finansiering. Publikumsinntekter, bidrag fra finansielle investorer og eventuelle andre finansieringskilder utgjør relativt større del av kunstnerøkonomien.

De offentlige bevilgningene til kultursektoren ventes å være størst i *Lykkeland* målt i kroner. Særlig står den statlige kulturpolitikken sterkt i *Lykkeland*. Det at staten har en dominerende rolle i kulturpolitikken følger til dels til fall i skatteinntekter og økte omsorgsutgifter for kommunene, men også at staten påtar seg store og dyre nasjonale satsinger eksempelvis for å sikre kulturarbeidere en lønnsvekst på linje med befolkningen ellers. I *Lykkeland* vil mange ha råd til å kjøpe og oppsøke kunst og kultur selv, samtidig som myndighetene prioriterer kunst og kultur som et gode for alle. Samlet tilsier denne «doble» finansieringen (både stor privat og offentlig finansiering) at det blir større oppmerksomhet om kultur og flere profesjonelle kulturarbeidere her enn i andre scenarier.

Gjennom finansieringen av institusjoner og borgerlønn vil også statens samlede utgifter til kulturformål være høye i *Himmelblå*, men desentraliseringen av kulturbudsjetter gir regionene større grad av frihet til selv å definere hvilke aktiviteter og institusjoner de skal prioritere, samtidig som innføring av borgerlønn gir kunstnere større frihet til å definere egen kunstproduksjon. I forlengelsen av dette kan vi grovt sett si at alle som ønsker å utøve sitt kunstnerskap, vil kunne gjøre dette takket være borgerlønn. Den nærmest frie adgangen til å bruke tid på sitt kunstnerskap i *Himmelblå* er hovedargumentet for stort skapermangfold her. Bildet er imidlertid ikke entydig: I *Himmelblå* kan det være krevende å skaffe offentlig finansiering til større prosjekter.

Ettersom økonomien går bedre i *Stjernekamp* og *Lykkeland*, vil publikums betalingsvilje være størst i disse scenarioene. Fritiden «koster» dermed også mer i tapt inntekt. Mennesker i arbeidsfør alder er derfor meget opptatt av hva de bruker tiden på, og ulike fritidsaktiviteter må konkurrere om gjennomsnittsborgerens tid.

I *Vestavind* vil gjennomsnittsinntektene være relativt sett lavere, men det er også stor økonomisk ulikhet. Spennvidden i kultursektoren kan være stor i *Vestavind*, men omfanget av kulturproduksjonen og antall profesjonelle kulturarbeidere er likevel ventet å være lavere enn i de øvrige scenarioene. Dette er fordi handlingsrommet både i offentlige kulturbudsjetter og husholdningens økonomi er mer begrenset.

» Tabell 4 – Oversikt over ulike utfall for kultursektoren i de ulike scenarioene

	Lykkeland	Stjernekamp	Vestavind	Himmelblå
Drivkrefter	God økonomisk vekst. Høy aksept for kollektive løsninger.	God økonomisk vekst. Lav aksept for kollektive løsninger.	Lav økonomisk vekst. Lav aksept for kollektive løsninger.	Lav økonomisk vekst. Høy aksept for kollektive løsninger.
Publikum	Publikum har relativt høy betalingsvilje. Adspredelse og opplevelser sammen med venner er en viktig motivasjon for kulturbruk. Tid er en viktig begrensning for publikum i arbeidsfør alder. Folk verdsetter et bredt kulturtilbud i nærheten, også selv om det ikke brukes. Bruker norske tilbud i stor grad.	Publikummet er todelt: de som søker det kommersielle, og de som søker det briljante og unike for å signalisere posisjon. Tid er den viktigste begrensningen for publikum i arbeidsfør alder. Veksler mellom norske og utenlandske tilbud, formidlet digitalt eller fysisk	Publikum har noe lavere betalingsvilje enn i <i>Stjernekamp</i> og <i>Lykkeland</i> , men deltar på fysiske kulturarrangementer også som en identitetsmarkør. Motivasjonen for kulturbruk varierer mye. Noen motiveres av statusmarkering, andre av samhörighet med andre, atter andre bruker kultur som plattform for kritikk av samfunnsutviklingen.	Publikum har noe lavere betalingsvilje enn i <i>Stjernekamp</i> og <i>Lykkeland</i> , men mer tid til å delta på fysiske kulturarrangementer. Samhörighet mellom mennesker og samskaping er en viktig motivasjon for kulturbruk. Kultur som arena for å møtes og kulturaktivitet kjennetegner attraktive lokalsamfunn.
Kulturpolitikken	En aktiv kulturpolitikk er begrunnet i at kultur er et kollektivt gode som befolkningen ønsker. Det er sterk sentralisering av kulturpolitikken. Men kultursektoren er ikke skjermet fra vektleggingen av effektivitet, representativitet og krav til relevans.	Mål om å fremme «de beste» preger all politikk, også kulturpolitikken. Offentlig virkemiddelbruk støtter opp om de antatt beste kunstnerne som kan bli internasjonalt anerkjent. Det er en viss skjerming av overføringer for å ivareta kulturarv. Offentlige virkemidler brukes for å utløse private investeringer.	Kulturpolitikken er lite synlig, og kultur får lite gjennomslag i offentlige prioriteringer. Det som prioriteres, er primært for å støtte opp om de antatt beste kunstnerne og på kunstfaglige felter med størst inntektspotensial. Det er en viss skjerming av overføringer for å ivareta kulturarv.	Kulturpolitikken oppleves som viktig, begrunnet i at kulturaktivitet er viktig for gode liv. To hovedpilarer: Staten tar ansvar for inntektssikring (borgerlønn) og overføring av midler til regionene for å stimulere attraktive lokalsamfunn. Regionene har ansvar for faktiske prioriteringer til kulturformål.
Kulturinstitusjonene	Nasjonale kulturinstitusjoner spiller en viktig rolle for både å øke kulturtilbudet og sikre tilbud som markedet ikke skaper.	Kulturinstitusjonene er spesialiserte og rettet inn mot et kresent både norsk og internasjonalt publikum. De er attraktive arbeidsgivere for både nordmenn og utlendinger, men konkurransen om jobbene er hard.	Kulturinstitusjonene er relativt få og begrenset til institusjoner av nasjonal betydning. Økonomien er avhengig av at de klarer å kombinere offentlig støtte med høye billettinntekter og støtte fra enkelte mesener og samarbeidspartnere i næringslivet.	NRK er viktigste nasjonale kulturinstitusjon, som formidler av aktivitet fra hele landet. Det er flere mindre institusjoner regionalt, med regional delfinansiering. Nasjonale institusjoner støttes over offentlige budsjetter og har en rolle i å løfte fram større prosjekter, men økonomien begrenser mulighetene til dette.
Kulturarbeiderne	Det er flest kulturarbeidere i omfang sammenlignet med de andre scenarioene, som følge av høy betalingsvilje og offentlig prioritering av kultur, men færre enn i <i>Himmelblå</i> når man tar med amatører og frivillige.	Bransjen preges av sterk profesjonalisering og har få amatører og frivillige. Kulturarbeiderne er færre enn i øvrige scenarier.	De er begrenset til de som brenner for kunsten, der noen tjener godt og andre ikke. De er flere enn i <i>Stjernekamp</i> , men færre enn i <i>Lykkeland</i> .	Flest kulturarbeidere i omfang, men færre profesjonelle enn i <i>Lykkeland</i> . Borgerlønn har gitt viktig trygghet for kulturarbeiderne, og mange trekkes mot nettopp kultur som en meningsfull aktivitet. Det er en glidende overgang mellom amatører og profesjonelle.
Kulturdebatten	Etter en periode med diskusjoner om stenging av kulturbygg, biblioteker mv. i distriktene er dette spørsmålet i 2035 mindre framtreddende i offentligheten. Enkelte stiller spørsmål om statens dominerende rolle og kunstens autonomi.	Etter en periode med diskusjoner om forskjeller mellom ekte kultur og kommersiell kultur er denne debatten i 2035 mindre framtreddende. Enkelte spør hvorvidt den langsomme kunsten er blitt en akademisk øvelse og noe som er forbeholdt de få.	Etter en periode med diskusjoner om at den frie og uavhengige og smale kunsten står i fare ettersom offentlig støtte reduseres og markedet får frislipp, er det lite debatt om kulturpolitikk i 2035. Debattklimaet generelt er polarisert og slår inn også i kulturdebatten ved at ulike deler av kulturlivet kritiserer hverandres kunst for å fremme ulike verdier og synspunkter.	Etter en periode med mye positiv oppmerksomhet om «alt som skjer» som følge av innføringen av borgerlønn, har det vokst fram en kritikk av mangelen på støtte til store prosjekter. Spesielt kulturarbeidere i byene peker på at det er behov for nye virkemidler i Kulturpolitikken. Enkelte stiller spørsmål om kvaliteten på norsk kulturproduksjon.

Framskriving av antall sysselsatte kulturarbeidere i scenarioene

Det er selvsagt stor usikkerhet knyttet til hvilke typer kulturuttrykk publikum og storsamfunnet vil etterspørre og som kultursektoren i Norge igjen vil produsere. Men vi forventer at de valgte drivkreftene vil prege størrelsen på og sammensetningen av kultursektoren, indikert ved sysselsatte kulturarbeidere.

I perioden 2015 til 2019 har sysselsettingen av kulturarbeidere økt med 1,7 prosent per år. På bakgrunn av scenariofortellingene har vi tallfestet antall kulturarbeidere i de ulike scenarioene. Framskrivingene må ikke leses som eksakte projeksjoner, men som illustrasjoner på hvordan de fire framtidene kan slå ut. Som tidligere vil kultursektorens mange aktører ha en langt større samfunnsmessig betydning enn antall profesjonelle kulturarbeidere i kultursektoren tilsier.

Som grunnlag for framskrivingene har vi først laget en referansebane, og så korrigert denne for å ta høyde for forskjellene i de fire framtidene.

Referansebanen bygger på forventet befolkningsvekst, der SSBs mellomalternativ for framskrivinger av befolkning i arbeidsfør alder setter rammene for samlet sysselsetting framover. Referansebanen tar høyde for at sysselsettingen i enkelt næringer ikke kan vokse uendelig, men må forholde seg til behovet for arbeidskraftsbehov i andre næringer. Referansebanene bygger i hovedsak på rene mekaniske framskrivinger basert på historisk sysselsettingsutvikling, både i kultursektoren og andre sektorer. I referansebanene tas det for eksempel høyde for fortsatt vekst i sysselsetting innen helse- og omsorgssektoren, IKT og sjømat. Likevel har vi også gjort manuelle justeringer der de mekaniske framskrivingene ikke er i tråd med forventet utvikling. Dette gjelder særlig for petroleumssektoren og leverandørindustrien til petroleumsnæringen, samt bygge- og anleggsvirksomhet. Førstnevnte er ventet å falle framover, mens bygge- og anleggsvirksomheten er forventet å ligge på mellom 6 og 8 prosent av økonomien over tid.

Med referansebanen som grunnlag justerer vi veksttaket for kulturarbeidere samlet og for de tre underkategorier av kulturarbeidere, jamfør tabell 1 i vedlegg 1;

- Sysselsatte innen kunstnerisk virksomhet og underholdning:
- Sysselsatte innen spesialisert distribusjon av musikk og litteratur
- Andre sysselsatte i kulturinstitusjoner og bedrifter, det vil si sysselsatte innen drift på ulike kulturinstitusjoner som museer, sceneinstitusjoner, arkiv og biblioteker, inkludert administrativt personale og sysselsatte i støttefunksjoner (lysteknikere, scenearbeidere mv.)

Siden sysselsettingsstatistikken ikke omfatter frivillige og personer som jobber med kultur ved siden av et annet arbeidsforhold, vil heller ikke framskrivingene omfatte disse. Framskrivingene må derfor leses som at de kun omfatter kulturarbeidere som vil ha aktiviteter som inngår i disse næringene, som sitt hovedvirke. Framskrivingene må ikke leses som en framskriving av samfunnets samlede behov eller verdsettelse av kulturarbeidere. Kulturarbeidere som for eksempel er ansatt i virksomheter som faller

inn under andre næringer, eksempelvis i mediebransjen, filmindustrien og så videre, vil ikke inngå i framskrivningen, gitt vår avgrensning av kultursektoren. Kulturgoder kan også leveres av virksomheter og kulturarbeidere som er lokalisert i utlandet.

Nærings sammensetningen framskrives med ti års glidende gjennomsnitt og illustrerer på den måten trendutviklingen i økonomien. Det betyr at sysselsettingsutviklingen i framskrivningene også vil være lineær, i motsetning til historiske tall der den observerte sysselsettingen påvirkes av kortsiktige opp- og nedgangskonjunkturer i økonomien, for eksempel koronapandemien, finanskriser, oljeprisfall og så videre. Historiske data vitner om at sysselsettingen i kultursektoren (målt i hovedaktivitet) varierer relativt mye fra år til år. Dette indikerer at det er mange som går ut og inn av sektoren ved å gå over til (eller ut av) organisasjoner eller virksomheter som er registrert i andre næringer.

I framskrivningene legger vi til grunn en felles referansebane for sysselsettingsutviklingen de nærmeste to årene, for å ta eksplisitt hensyn til den pågående koronapandemien. De siste tilgjengelige sysselsettingstallene er tilgjengelige for året 2019. Framskrivningene må dermed anslå den samlede virkningen av koronapandemien på antall sysselsatte i de utvalgte næringene. Basert på foreløpige tall om sysselsettingsutviklingen fram til tredje kvartal 2020 har vi lagt til grunn at den samlede sysselsettingen reduseres i 2020, sammenlignet med 2019. Vi har lagt til grunn en nedgang på 30 prosent for kunstnere, 20 prosent innen institusjonsdrift og 5 prosent innen spesialisert distribusjon av musikk og litteratur. Med utvikling av vaksiner og mindre inngripende smitteverntiltak utover i 2021 legger vi til grunn at befolkningen i stor grad vil ønske å ta i bruk kulturtjenestene igjen. Sysselsettingen kommer dermed nesten, men ikke helt, tilbake til samme nivå som i 2019.

Fra 2022 og framover spiller vi ut de kvalitative egenskapene ved de enkelte scenariene i framskrivningene med en utviklingsbane som ligger over, på eller under referansebanen.

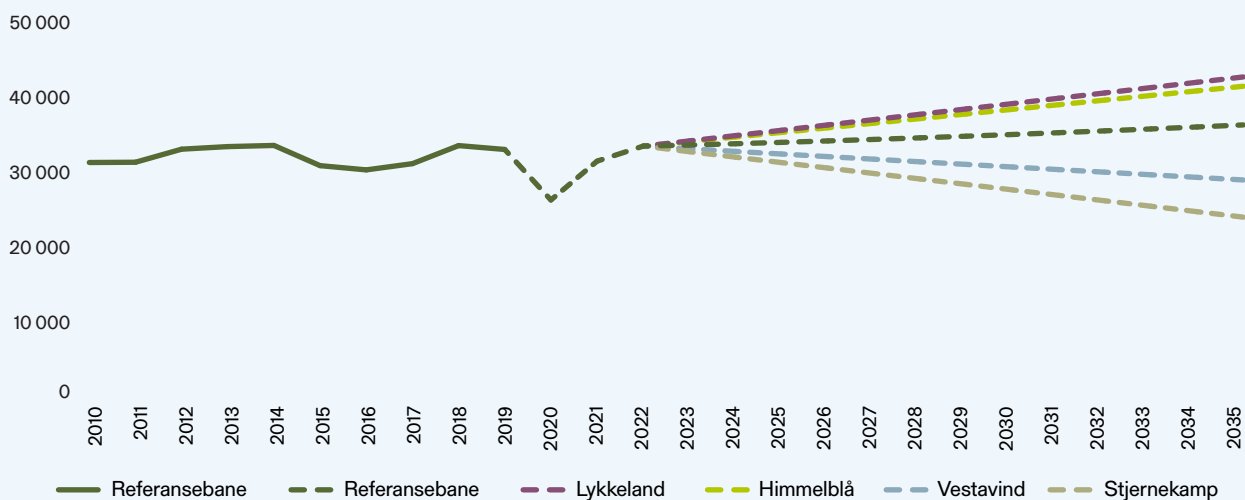
Vi legger til grunn at antall sysselsatte vokser mest i *Lykkeland*, jamfør figur 9. I *Lykkeland* har vi framskrevet veksten til 2 prosent årlig i perioden 2022–2035. Dette er betydelig høyere enn veksten som er observert i perioden 2015–2019. Totalt har det samlede antallet sysselsatte kulturarbeidere økt med om lag 30 prosent i 2035 sammenlignet med 2019. Veksten er særlig sterk blant kunstnere og innen drift av institusjoner, mens vi venter at antall sysselsatte innen spesialisert distribusjon vil falle, dog mindre enn i øvrige scenarier.

Også i scenarioet *Himmelblå* tilsier framskrivningene betydelig sysselsettingsvekst i næringene, omtrent på nivå med perioden fram mot 2019. Samlet sett har vi lagt til grunn at sysselsettingen øker med 2 prosent årlig i perioden 2022 til 2035. I dette scenarioet drives veksten i antall kulturarbeidere av innføring av borgerlønn og til dels av høyere sysselsetting innen drift av museer og kulturarv, som kan forklares med at det legges større vekt på møteplasser for kultur i regionene.

I *Vestavind* er den framskrevne sysselsettingsutviklingen også positiv, men betydelig mer moderat. Her legger vi til grunn at den økonomiske veksten er svak, noe som preger både det offentlige og husholdningenes handlingsrom i kombinasjon med en lite aktiv kulturpolitikk.

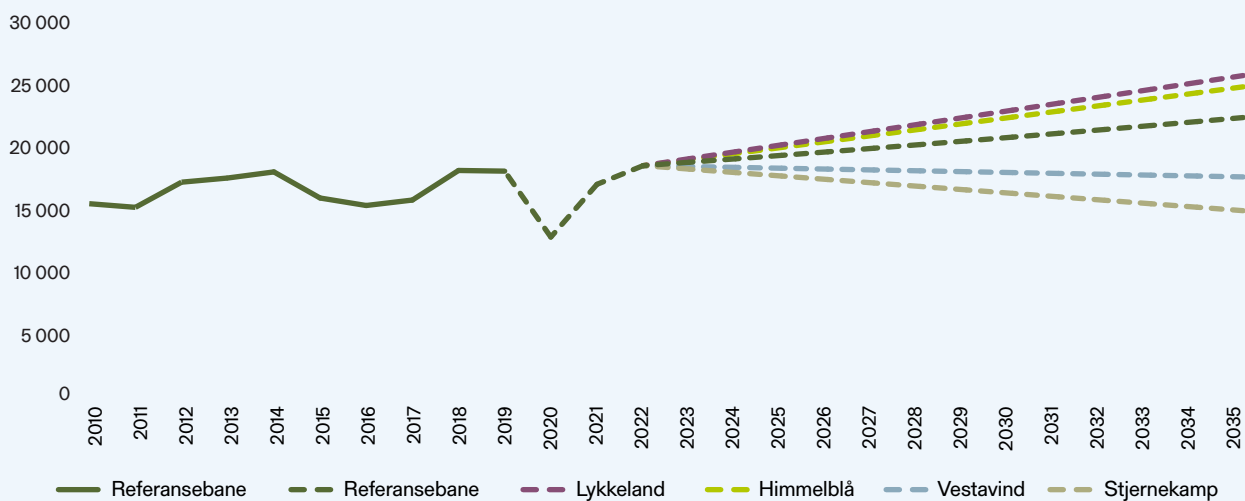
I *Stjernekamp* faller sysselsettingen med 1,8 prosent per år, noe som betyr at antall sysselsatte i 2035 er om lag 30 prosent lavere enn i dag. Økonomien går godt i *Stjernekamp*, men aksepten for kollektive løsninger er svak. Dette fører til økt markedsretting og med det sterkere global og nasjonal spesialisering. Samtidig er den norske arbeidskraften etterspurt i andre næringer.

» Figur 9 – Framskrevet antall sysselsatte kulturarbeidere i de fire scenarioene, etter hovedaktivitet

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse AS

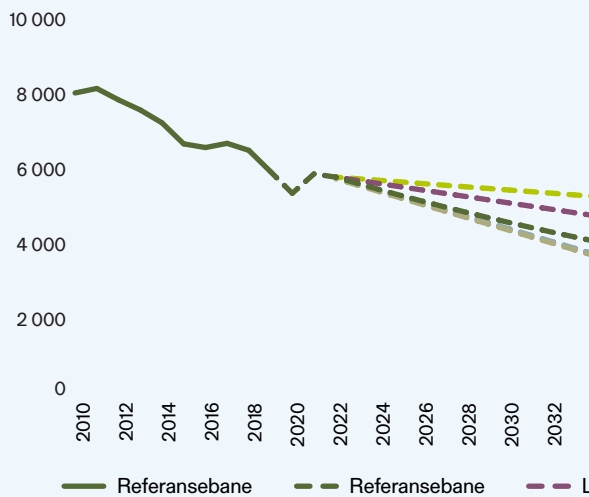
» Figur 10 – Framskrevet antall sysselsatte innen kunstnerisk virksomhet

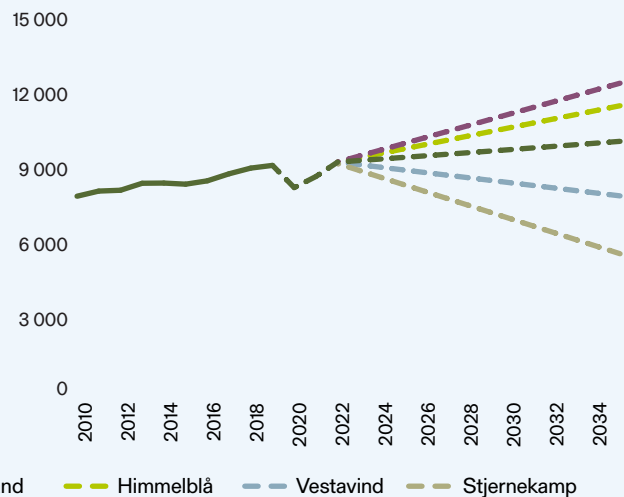
Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse AS

» Figur 11 – Framskrevet antall sysselsatte innen spesialisert distribusjon av musikk og litteratur (forlag og bokhandlere)

» Figur 12 – Framskrevet antall andre sysselsatte i bedrifter og kulturinstitusjoner

Kilde: Samfunnsøkonomisk analyse AS

» Tabell 5 – Observerte og eksemplifiserte årlige vekstrater for sysselsetting, fordelt på sysselsettingsgruppe

	Kulturarbeidere samlet	Sysselsatte i kunstnerisk virksomhet	Andre sysselsatte i virksomheter og institusjoner (scene, museer, arkiv, biblioteker mv.)	Sysselsatte innen spesialisert distribusjon av musikk og litteratur (forlag, bokhandel mv.)
Observert 2015–2019	0,7 %	1,5 %	0,7 %	-3,0 %
Stjernekamp	-2,6 %	-1,7 %	-3,9 %	-3,9 %
Lykkeland	1,9 %	2,6 %	2,3 %	-1,7 %
Himmelblå	1,7 %	2,3 %	1,7 %	-0,8 %
Vestavind	-1,1 %	-0,4 %	-1,2 %	-3,9 %

Kilde: SSB-tabell 11678, bearbeidet av SØA

Referanser

- Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2018). Artificial Intelligence, Automation and Work. *NBER Working Paper No. 24196*.
- Bhuller, M., & Aaberget, R. (2012). *Utviklingen av arbeidstilbudet i Norge, Økonomiske analyser 5/2012*. Statistisk sentralbyrå.
- Bjørnstad, R., Tofteng, M., Eggen, F., & Røtnes, R. (2016). *R-49 Scenarioanalyse - fremtidige kompetansebehov i Norge. Samfunnsøkonomisk analyse*.
- Digital21. (2018). *Digitale grep for norsk verdiskaping*.
- Europakommisjonen. (2020). *Cultural Statistics 2019*.
- Hauge, A., Ibenholt, K., Ericsson, B., & Hallin, G. (2019). *Nullpunktanalyse Kulturell og kreativ næring*.
- Heian, M.T, Løyland, K. og Kleppe B. (2015). *Kunstnerundersøkelsen 2013*. TF rapport 350.
- Hjemsås, G. Zhiyang, J., T. Kornstad og N.M. Stølen. (2019). *Arbeidsmarkedet for helsepersonell fram mot 2035*. Statistisk sentralbyrå. *Rapporter 2019/11*. Statistisk sentralbyrå. *Rapporter 2019/11*.
- Ibenholt, K., Hauge, A., Haraldsen, T., & Ericsson, B. (2015). *De gode hjelperne - nasjonale virkemidler for utvikling av kulturelle næringer*. Kunnskapsverket rapport 03-2015.
- Jesnes, K., & Neergaard, K. (2019). *Kunst og kultur - organisasjoner i endring*. Fafo. Retrieved from <https://www.fafo.no/images/pub/2019/20719.pdf>
- Kleppe, B., Magseth, P., & Røyseng, S. (2010). *Kunstnere i byråkratisk jernbur?* Trøndelangforskning, TF-rapport nr. 262.
- Kleven, Ø. (2016). Nordmenn på tillitstoppen i Europa. *SSB, Samfunnsspeilet 2/2016*.
- Kulturdepartementet. (2019). *Museum og kulturvern*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/arkiv-bibliotek-og-museum/insiktsartikler/Museum-og-kulturvern/id2001923/>
- Kulturrådet. (2020). *Statistikk for museum 2019*. Retrieved from <https://www.kulturradet.no/documents/10157/f6eb32ed-2d7b-4c6e-b4b8-041db3767e0c>
- Kunnskapsverket. (2019). *Vareopptelling - Kunnskapsverket 2014-2019*.
- Malasevka, I, og B. Ericsson. (2019). *Der ingen skulle tro... Regionaløkonomisk geografi av kreative og kulturelle næringer lokalisert utenfor Oslo*. . Rapport 01/2019. Kunnskapsverket.
- Meld. St. 29 (2016–2017). (2017). *Perspektivmeldingen*. Finansdepartementet.

- Meld. St. 8 (2018–2019). (u.d.). *Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida*. Tilråding frå Kulturdepartementet.
- Menon. (2020a). *Kultursektorens økonomi i Norge 2018*.
- Nafstad, H. E. (2005). The relationship between individualism and community: A challenge for positive psychology. *Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 42, nummer 10*, pp. 903-908.
- NOU 2010:10. (2010). *Tilpassing til eit klima i endring*.
- NOU 2015: 13. (2015). *Digital sårbarhet – sikkert samfunn*.
- Oxford Research. (2018). *Kommunesektorens rolle i nasjonal kulturpolitikk*.
- Prop. 1 S (2018–2019). (2018–2019). *Tilråding fra Kulturdepartementet*.
- Prop. 1 S. (2020–2021). *Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) Tilråding Kulturdepartementet*.
- Raaum. (2003). *Familiebakgrunn, oppvekstmiljø og utdanningskarrierer*.
- Rattsø. (2014). *Næringsutvikling, utdanningsvekst og urbanisering: utfordringer for kommunereform*. SØF-rapport nr 02/14.
- Samfunnsøkonomisk analyse. (2016). *Boligprosjektets betydning for byliv*. Samfunnsøkonomisk analyse og Dark (2016).
- Skarstein, V. M. (2016). *Kunstens autonomi og kunstens økonomi*.
- SSB. (2012). *Forbruksundersøkelsen*. Retrieved from <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/fbu>.
- SSB. (2016). *Kulturvaner 1991-2015*.
- SSB. (2020). *Kulturstatistikk 2019*.
- SSB. (2020a). *Kulturbarometer*.
- SSB. (2020b). *Nesten 111 000 barn vokser opp med vedvarende lave husholdningsinntekter*. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/nesten-111-000-barn-vokser-opp-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>.
- SSB. (2020c). *Kostra. SSB Kostra*.
- SSB. (2020d). *Framskrivninger av arbeidsstyrken og sysselsettingen etter utdanning mot 2040*. Statistisk sentralbyrå, Rapport 2020/41.
- SSB. (2020e). *Museer og samlinger*.
- SSB. (2020f). *Befolkningsframskrivninger*.

Storper, M. (2013). *Keys to the city: How economics, institutions, social interaction, and politics shape development*. Princeton University Press, USA.

Sætrang, S. G., Skutlaberg, L. S., & Ryssevik, J. (2020). *Et mangfoldig kunst- og kulturliv*. Retrieved from https://issuu.com/norsk_kulturrad/docs/rapport-3-2020-et_mangfoldig-kunst--og-kulturliv

SØA. (2018). *Helse-Norge 2040 - hvordan vil framtiden bli?* Samfunnsøkonomisk analyse AS.

Tønnessen, M. (2014). *Vil klimaendringer gi økt innvandring?* SSB Økonomiske analyser 2/2014.

Vareide, K. (2018). *Kultur og attraktivitet. Sammenheng mellom kulturtilbud, bostedsattraktivitet, utdanningsnivå og boligpriser i norske kommuner*. Rapport nr: 03-2018 (Tidligere utgitt som Telemarksforskningsrapport nr 430).

Vollebæk, D. (2018). *Frivillighet i offentlige og offentlig sektor*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor rapport 2018:4.

Vedlegg 1 Tabeller

» Tabell 6 – Næringskoder som inngår i «kultursektoren»

Kunstområde	NACE	Næring	Aktivitet (SØAs kategorisering)
Litteratur	47.61	Butikkhandel med bøker	Distribusjon
Litteratur	58.11	Utgivelse av bøker	Distribusjon
Litteratur	58.19	Forlagsvirksomhet ellers	Distribusjon
Litteratur	18.14	Bokbinding og tilknyttede tjenester	Distribusjon
Litteratur	91.011	Drift av folkebiblioteker	Drift av institusjon
Litteratur	91.012	Drift av fag- og forskningsbiblioteker	Drift av institusjon
Litteratur	90.034	Selvstendig kunstnerisk virksomhet innen litteratur	Kunstnerisk virksomhet
Musikk	59.2	Produksjon og utgivelse av musikk- og lydopptak	Distribusjon
Musikk	47.594	Butikkhandel med musikkinstrumenter og noter	Distribusjon
Musikk	90.01	Utøvende kunstnere og underholdningsvirksomhet innen musikk	Kunstnerisk virksomhet
Musikk	90.02	Tjenester tilknyttet underholdningsvirksomhet ¹⁾	Kunstnerisk virksomhet
Musikk	90.032	Selvstendig kunstnerisk virksomhet innen musikk	Kunstnerisk virksomhet
Scenekunst	90.012	Utøvende kunstnere og underholdningsvirksomhet innen scenekunst	Kunstnerisk virksomhet
Scenekunst	90.019	Utøvende kunstnere og underholdningsvirksomhet ikke nevnt annet sted	Kunstnerisk virksomhet
Scenekunst	90.033	Selvstendig kunstnerisk virksomhet innen scenekunst	Kunstnerisk virksomhet
Scenekunst	90.04	Drift av lokaler tilknyttet kunstnerisk virksomhet	Drift av institusjon
Visuell kunst	74.2	Fotografvirksomhet	Kunstnerisk virksomhet
Visuell kunst	90.031	Selvstendig kunstnerisk virksomhet innen visuell kunst	Kunstnerisk virksomhet
Museum og kulturarv	91.021	Drift av kunst- og kunstindustrimuseer	Drift av institusjon
Museum og kulturarv	91.022	Drift av kulturhistoriske museer	Drift av institusjon
Museum og kulturarv	91.023	Drift av naturhistoriske museer	Drift av institusjon
Museum og kulturarv	91.029	Drift av museer ikke nevnt annet sted	Drift av institusjon

SSB registerbasert sysselsetting tabell 11606: Sysselsatte per 4. kvartal

Note: Sysselsettingsstatistikken referert til over dekker kun sysselsatte etter hovedarbeidsforhold og vil da ikke inkludere personer som har sitt hovedarbeidsforhold i virksomheter som er registrert i andre næringer.

¹⁾ Kategorien omfatter tjenester i forbindelse med scenekunst til produksjon av teaterforestillinger, konserter og operaer samt dans og annen sceneopptreden: aktiviteter som utøves av instruktører, produsenter, regissører, scenepersonale og lysmestere mv. Sysselsatte innen gallerier betraktes som kulturarbeidere, men vil ikke være omfattet i antallet kulturarbeidere basert på offentlig statistikk da sysselsatte i gallerier er inkludert i «butikkhandel ikke nevnt annet sted». Næringsgruppen omfatter også andre utsalg enn gallerier.

» Tabell 7 – Sysselsatte i kultursektoren

Bransje	Næring	2015	2016	2017	2018	2019	Endring 2015–2019	Endring 2018–2019
Litteratur	Bokbinding og tilknyttede tjenester	184	196	178	162	128	-8,7 %	-5,7 %
	Butikkhandel med bøker	3 302	3 160	3 117	2 967	2 578	-6,0 %	-3,5 %
	Drift av fag- og forskningsbiblioteker	783	752	876	827	849	2,0 %	0,7 %
	Drift av folkebiblioteker	2 650	2 619	2 645	2 662	2 701	0,5 %	0,4 %
	Forlagsvirksomhet ellers	328	298	281	290	305	-1,8 %	1,3 %
	Selvstendig kunstnerisk virksomhet innen litteratur	1 728	1 642	1 716	2 004	1 901	2,4 %	-1,3 %
	Utgivelse av bøker	1 780	1 837	1 956	1 887	1 725	-0,8 %	-2,2 %
Litteratur totalt		10 755	10 504	10 769	10 799	10 187	-1,3 %	-1,4 %
Museum og kulturarv	Drift av kulturhistoriske museer	2 595	2 725	2 780	2 922	2 871	2,6 %	-0,4 %
	Drift av kunst- og kunstindustrimuseer	711	712	751	762	812	3,4 %	1,6 %
	Drift av museer ikke nevnt annet sted	24	25	39	44	36	10,7 %	-4,9 %
	Drift av naturhistoriske museer	342	345	316	345	370	2,0 %	1,8 %
Museum og kulturarv totalt		3 672	3 807	3 886	4 073	4 089	2,7 %	0,1 %
Musikk	Butikkhandel med musikkinstrumenter og noter	307	324	313	312	295	-1,0 %	-1,4 %
	Produksjon og utgivelse av musikk- og lydopptak	598	586	668	708	725	4,9 %	0,6 %
	Selvstendig kunstnerisk virksomhet innen musikk	320	302	338	410	371	3,8 %	-2,5 %
	Tjenester tilknyttet underholdningsvirksomhet	2 023	2 051	2 143	2 435	2 602	6,5 %	1,7 %
	Utvøende kunstnere og underholdningsvirksomhet innen musikk	3 470	3 261	3 333	4 078	3 927	3,1 %	-0,9 %
Musikk totalt		6 718	6 524	6 795	7 943	7 920	4,2 %	-0,1 %
Scenekunst	Drift av lokaler tilknyttet kunstnerisk virksomhet	1 030	1 091	1 144	1 217	1 248	4,9 %	0,6 %
	Selvstendig kunstnerisk virksomhet innen scenekunst	365	378	363	406	162	-18,4 %	-20,5 %
	Utvøende kunstnere og underholdningsvirksomhet ikke nevnt annet sted	250	247	243	274	314	5,9 %	3,5 %
	Utvøende kunstnere og underholdningsvirksomhet innen scenekunst	3 214	3 193	3 340	3 603	3 879	4,8 %	1,9 %
Scenekunst totalt		4 859	4 909	5 090	5 500	5 603	3,6 %	0,5 %
Visuell kunst	Fotografvirksomhet	2 067	1 950	1 903	2 132	2 099	0,4 %	-0,4 %
	Selvstendig kunstnerisk virksomhet innen visuell kunst	2 002	1 815	1 896	2 301	2 335	3,9 %	0,4 %
Visuell kunst totalt		4 069	3 765	3 799	4 433	4 434	2,2 %	0,0 %
Totalsum		30 073	29 509	30 339	32 748	32 233	1,7 %	-0,4 %

Kilde: SSB registerbasert sysselsetting tabell 11606: Sysselsatte per 4. kvartal

Note: Sysselsettingsstatistikken referert til over dekker kun sysselsatte etter hovedarbeidsforhold og vil da ikke inkludere personer som har sitt hovedarbeidsforhold i virksomheter som er registrert i andre næringer.

Vedlegg 2 Deltagere på arbeidsverkstedene

Fornavn	Etternavn	Institusjon
Hans	Antonsen	Det norske teater
Trud	Berg	Stormen bibliotek
Stein	Bjelland	Fond for lyd og bilde
Shanti	Brahmachari	TekstLab og Artxhange
Danby	Choi	Subjekt
Helene	Duckert	Billedkunstner
Audun	Eckhoff	Spekter
Kristenn	Einarsson	Forleggerforeningen
Unn-Charlotte	Engelmark	Kulturdepartementet
Fredrik	Forssman	Tromsø kommune / Utvalgsleder Norsk kulturråd
Karianne Bjellås	Gilje	Bergesenstiftelsen
Ida	Habbestad	Norsk kritikerlag
Lars Petter	Hagen	Oslofilharmonien / Rådsleder Norsk kulturråd
Ingrid Elisabeth	Handeland	Norsk publikumsutvikling
Thea	Hjelmeland	Musiker /Kunstner
Astrid	Holen	Pensjonist
Peder	Horgen	Scenekunst Sør / Rådsmedlem Norsk kulturråd
Hege	Imerslund	Bildende Kunstneres Hjelpesfond
Merete Hermansen	Jonvik	Universitetet i Stavanger
Camara Lundestad	Joof	Scenekunstner / Rådsmedlem Norsk kulturråd
Maria Mediaas	Jørstad	Talent Norge
Marit Nerås	Krogsæter	Møre og Romsdal fylke, SP
Wolman	Luciano	Tabanka Dance Ensemble
Deise	Nunes	Scenekunstner / Utvalgsleder Norsk kulturråd
Tanja	Orning	Norges musikkhøyskole / Utvalgsleder Norsk kulturråd
Thomas Talawa	Prestø	Tabanka Dance Ensemble
Liv	Ramskjær	Norges museumsforbund
Hans Ole	Rian	Creo
Pouria	Ruhi	LastCall
Hege Knarvik	Sande	Norsk kulturforum
Elizabeth	Sellevold	Forlaget Vigmostad og Bjørke
Tone	Slenes	Ivar Aasen-tunet
Yngve	Slettholm	Kopinor
Morten	Spjøtvold	Museene i Sør-Trøndelag
Ruben	Steinum	Norske billedkunstnere
Trude	Storheim	Vossa Jazz
Sigurd Sandmo	Sverdrup	Slottet / Rådsmedlem Norsk kulturråd
Trude Gommæs	Ugelstad	Sørlandet kunstmuseum
		/ Utvalgsleder Statens kunstnerstipend

Fornavn	Etternavn	Institusjon
Maria	Utsi	Frilans / Rådsmedlem Norsk kulturråd
Jorunn	Veiteberg	Frilans / Rådsmedlem Norsk kulturråd
Idun	Vik	Cornerteateret
Margit	Walsø	NORLA
Sandra Márjá	West	Riddu Riddu Festival
Tone	Østerdal	Norske konsertarrangører

Fra Samfunnsøkonomisk analyse (SØA)

Marte Marie	Frisell
Markus	Gyene
Rolf	Røtnes
Maja	Tofteng

Fra Kulturrådets administrasjon

Ellen	Aslaksen
Renate Enemark	Bergersen
Sara	Cools
Mari	Johansen
Mariann	Komissar
Andreas Skauen	Pedersen
Birgitte	Solbu
Annelene	Svingen